

หนังสือชุดสื่อรายการ "2563 เปลี่ยนประเทศไทย" ไทยพีบีเอส

ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปประเทศไทย

ข้อเท็จจริงทางการศึกษาไม่ควรจะแยกเด็กออกจากชุมชน และครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการไม่ควรเป็นจำเลยหรือโจทก์ เพียงองค์กรเดียว แต่ต้องเป็นสังคมทั้งสังคมที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ในการสร้างหรือออกแบบระบบการศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ปฏิรูป การศึกษา ประเทศไทย

ข้อมูลจากรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ไทยพีบีเอส

ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปประเทศไทย

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) :

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2555

จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม

ที่ปรึกษา ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เทพชัย หย่อง
 วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ก่อเขต จันทเลิศลักษณ์
 สมเกียรติ จันทรสีมา รศ. ดร.ประวิต เอราวรรณ์

บรรณาธิการ ณาตยา แววีร์คุปต์

กองบรรณาธิการ วรเชษฐ เชี่ยวจันทร์ รวิทร์ คำโพธิ์ทอง
 กถนกรรณ สุวรรณกาญจน์ อรุชิตา อุดมะโกคิน
 พิมพ์รักษ์ สมศรีเสาร์ วลัยลักษณ์ แสงเปล่งปลั่ง
 ตุลาการ ขวัญยืน ันยาพร บัวทอง
 ธนพล เลิศธนาผล ณัฐพล พลารชุน
 พุทธิฉัตร จินดาวงศ์ ชาลี คงเปี่ยม

ภาพประกอบ ทีมงาน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

ออกแบบปก/ รูปเล่ม อินทิรา วิทยสมบูรณ์

จัดทำโดย สำนักงานปฏิรูป (สปร.)

126/146 ชั้น 4 อาคาร 10 ชั้น สถาบันบาราศนราดुर
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 02-965-9531-3 โทรสาร 02-965-9534

พิมพ์ที่ บริษัท ที คิว ที จำกัด โทร 02-956-1937

ลิขสิทธิ์จัดพิมพ์และเผยแพร่

1.สำนักงานปฏิรูป (สปร.) 126/146 ชั้น 4 อาคาร 10 ชั้น สถาบันบาราศนราดुर
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 02-965-9531-3 โทรสาร 02-965-9534

2.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.)
145 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

Website : www.thaibps.or.th

ดำนนำ

โดย สำนักงานปฏิรูป (สปร.)

การปฏิรูปคือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเป้าหมาย คือ การสร้างความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม แต่ความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้ด้วยการเสริมอำนาจของประชาชนที่ยังไม่ได้รับความเป็นธรรม การปฏิรูปของผู้คนจะเกิดผลอย่างกว้างมากขึ้น ก็ต่อเมื่อประชาชนได้รับการเสริมอำนาจ การปฏิรูปและการเสริมอำนาจของประชาชนจึงถือเป็นกระบวนการเดียวกัน

สมัชชาปฏิรูปเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมประสานให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างหลากหลายและกว้างขวางบนฐานของปัญญาและสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่การมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติหรือนำไปพิจารณากำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ และประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทย

การปฏิรูปการศึกษา เป็นหัวข้อหนึ่งที่ถูกบรรจุเข้าเป็นหนึ่งในระเบียบวาระของสมัชชาปฏิรูประดับชาติครั้งที่ 2 พ.ศ. 2555 เรื่อง “การปฏิรูปการศึกษา : ปรับทิศทางการศึกษาเพื่อสร้างคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ซึ่งถือเป็นโอกาสครั้งสำคัญของสังคมไทยที่จะใช้ การศึกษา ที่มีคุณภาพและเท่าเทียม เป็นกลไกสร้างโอกาสละปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ทางการศึกษาเป็น “การศึกษาเพื่อคนทั้งสังคม” เป็น “การศึกษาเพื่อคุณค่าของชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และต้องเป็น “การศึกษาเพื่อชีวิตแห่งการเรียนรู้ที่เริ่มจากฐานครอบครัวและนำไปสู่การเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต”

สำนักงานปฏิรูป(สปร.)ในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุน การดำเนินงานของคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป(คสป.)ตลอดจนประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆที่จะร่วมกับขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษากายใต้กระบวนการทัศน์ใหม่นี้ได้ประสานงานกับรายการเปลี่ยนประเทศไทย สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และสภาการศึกษาทางเลือก โดยสนับสนุนให้มีการเรียบเรียงเนื้อหา “รายการเปลี่ยนประเทศไทยด้านการศึกษา” จำนวน 6 ตอนและจัดพิมพ์หนังสือเล่มขึ้น เพื่อนำเสนอภาพการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นรูปธรรม เห็นพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้่ายต่อการทำความเข้าใจและเรียนรู้

สำนักงานปฏิรูป (สปร.) มีความหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะช่วยจุดประกาย การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย พร้อมทั้งปลูกสำนึกการมีส่วนร่วมของผู้คนในสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่อไป

ดำนนำ

โดย ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร

อดีตคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ

และ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ประเทศไทยใช้งบประมาณด้านการศึกษามากเกือบหนึ่งในสี่ของงบประมาณแผ่นดิน แต่ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผลิตคนให้มีคุณภาพได้ งบประมาณนี้เป็นสัดส่วนที่สูงสูงกว่าหลายประเทศที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาดีกว่าไทย แต่ใช้เงินน้อยกว่า และในสัดส่วนน้อยกว่า

“เกิดอะไรขึ้นกับระบบการศึกษาของไทย ทั้งๆ ที่มีงบประมาณอย่างเพียงพอ” เป็นคำถามที่ยังคงรอคอยคำตอบอีกทั้งยังมีกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสจำนวนนับล้านคนไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ ในขณะที่โรงเรียนใหญ่ๆ สามารถทำให้เกิดคุณภาพได้ แต่โรงเรียนเล็กๆ กลับทำไม่ได้ จึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคมตามมา อีกทั้งยังมีปัญหาการกระจุกตัวของการศึกษา ที่จะต้องแก้

นอกจากนี้ในส่วนของการศึกษาเพื่อปวงชน ทุกกลุ่มอายุ ช่วงวัยอันเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ก็ยังประสบปัญหาของการยกระดับการเรียนรู้ของคนทั้งสังคมทั้งมิติของการเสริมความมั่นคงในอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนวัยทำงานประมาณสี่สิบล้านคนที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับจบจนถึงผู้ที่มีโอกาสเรียนจนได้วุฒิปัตรีปริญญาบัตร ทำงานอีกสามสิบล้านปี ไม่มีการพัฒนาความรู้ทักษะเพื่อปรับปรุงงานหรือรับงาน

ใหม่ในชีวิต คนวัยทำงานจำนวนมากหลุดออกจากระบบการศึกษา ไม่มีโอกาสกลับมาศึกษาวิชาการและวิชาชีพ ตลอดชีวิตทำงานเป็นเพียงแรงงานรายวัน

การปฏิรูปการศึกษา ต้องไม่มองเฉพาะในระบบโรงเรียน แต่ต้องมองไปถึงการศึกษาตลอดชีพ ต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดการศึกษาและจัดการศึกษา ให้ภาคสังคมและเศรษฐกิจอื่นมาช่วยจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ ทุกส่วนช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้เกิดนอกโรงเรียน เกิดในครอบครัว เกิดในชุมชน หากชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ ชุมชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุตรหลานตนเองในพื้นที่ โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของชุมชน โรงเรียนต้องพัฒนาคุณภาพตัวเองให้นักเรียนอยากเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับระบบการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้เป็นการศึกษาเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาของท้องถิ่นและโอกาสแทนการศึกษากระแสหลักเพื่อเรียนต่อในระบบสายพานการศึกษา ขึ้นชั้นสูงขึ้นจนได้ปริญญาแต่เพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุผลนี้ เครือข่ายประชาสังคมชุมชนท้องถิ่น ภาคสังคมเศรษฐกิจ ต้องร่วมขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาไม่จำกัดการปฏิรูปการศึกษาแต่ในวงนักวิชาการ ครู และข้าราชการ การขับเคลื่อนและการปฏิรูปต้องมีต่อเนื่องไม่ว่าจะเปลี่ยนรัฐบาล หรือเปลี่ยนผู้บริหารการศึกษาอย่างไร

หนังสือปฏิรูปการศึกษาประเทศไทยเล่มนี้ ผู้เขียนได้เสนอภาพการปฏิรูปการศึกษาที่ปฏิบัติจริงได้ผลจริงเห็นผลจริงเป็นรูปธรรม ไม่ว่าโครงสร้างจะเปลี่ยนหรือไม่อย่างไร รวมทั้งรวมแนวคิดและประสบการณ์ของครู นักการศึกษา และผู้จัดการศึกษา ผู้เขียนเรียบเรียงได้น่าสนใจและง่ายต่อการเข้าใจ มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเริ่มจากเปลี่ยนจังหวัดก้าวการศึกษา เรียนนอกรั้วการศึกษาทางเลือก อนาคตไทยกับครูในอนาคต วิชาทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาติห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ปลดลือระบบการศึกษา และโรงเรียนวัดท่าสะท้อน : สะท้อนจุดเปลี่ยนการศึกษาชาติ ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้จริง

ผู้กำหนดนโยบายถ้าได้อ่านหนังสือเล่มนี้ ควรตระหนักถึงพลังเคลื่อนที่เจียบจำนวนมหาศาลที่มีอยู่ในสังคมและควรช่วยปลดปล่อยศักยภาพการปฏิรูปในระดับรากหญ้าของครูและชุมชน ที่ไม่ได้ต้องอาศัยงบประมาณมากมาย แต่เริ่มจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เปลี่ยนความคิด และการทำงาน

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า **หนังสือปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปประเทศไทย** จะกระตุ้นต่อมความคิดการพัฒนาการศึกษาของไทยเพื่ออนาคตที่ดีของคนไทยและประเทศไทย

ดำนนำ

โดย ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก

ตลอดระยะเวลาเกือบ 100 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาได้วางเป้าหมายหลักเพื่อผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงานรับใช้ภาคเมืองและอุตสาหกรรม เมื่อเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาจึงถูกหล่อหลอมให้มีวิถีชีวิตที่ทันสมัยแบบในเมืองตามแบบแผนของระบบอุตสาหกรรม ขณะที่ผู้ปกครองเองก็ต่างมุ่งหวังส่งเสียลูกหลานให้เรียนสูงๆ เมื่อจบจะได้รับการจ้างงานในหน่วยราชการ บริษัทธุรกิจ และโรงงานอุตสาหกรรม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมาตลอดคือคุณภาพการศึกษาที่ตกต่ำมีเด็กออกจากระบบการศึกษากลางคันจำนวนเพิ่มมากขึ้น เด็กและเยาวชนที่ผ่านการศึกษาในระบบขาดทักษะชีวิตขาดคุณธรรมและชาติจิตอาสา มีชีวิตที่อยู่บนความเสี่ยงในการใช้ความรุนแรง การเสพติด การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนวัยอันควร และเป็นนักบริโภคตัวยง หลงไปกับสื่อที่กระตุ้นการบริโภค ไหลไปตามกระแสแฟชั่นตลอดเวลา

ขณะเดียวกัน เมื่อเด็กจบการศึกษามาแล้ว องค์กรหน่วยงานที่รับคนมาทำงานก็สะท้อนว่าคุณภาพต่ำต้องมาฝึกกันใหม่เสียเวลามาก ยิ่งน่าเป็นห่วงเมื่อตลาดงานก็หดตัวแคบลง ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจต่างก็รับบุคลากรน้อยลง ผู้สำเร็จการศึกษาจึงมีแนวโน้มที่จะอยู่ในภาวะตกงานมากขึ้นพร้อมๆ กับการต้องแบกรับภาระหนี้สินจากการกู้เรียนตามนโยบายของรัฐ เด็กและเยาวชนเหล่านี้จึงต้องเผชิญกับความเครียดและความทุกข์มากขึ้น จะกลับสู่ท้องถิ่นบ้านเกิดก็อยู่ไม่ได้ อยู่อย่างไม่มีความสุข เพราะการเรียนรู้ในระบบที่ผ่านมาไม่ได้ตัดความสัมพันธ์ของเด็กออกจากครอบครัวและชุมชนตนเอง ขาดการเชื่อมโยงต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็กและเยาวชนที่ผ่านระบบการศึกษาจึงไม่เห็นคุณค่าการใช้แรงงาน ช่วยการช่วยงานของพ่อแม่ไม่ได้ และไม่สามารถสร้างสรรค์งานเพื่อการพึ่งตนเองได้ จากสถานะที่เด็กและเยาวชนของสังคมรุ่นปัจจุบันถูกทำให้ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ จะยิ่งส่งผลกระทบให้กลายเป็นปัญหาของสังคมที่ใหญ่ขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการพัฒนาสังคมไทยโดยรวมในอนาคตอย่างแน่นอน

วิกฤติการศึกษาที่กำลังขยายตัวอยู่ขณะนี้นี้มีสาเหตุสำคัญเกิดมาจาก หลักคิดการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่ผิดพลาด คือ การมีฐานคิดอยู่ที่การผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ฐานคิดพิชิตธรรมชาติ อยู่เหนือและเอาชนะธรรมชาติ แปรรูปธรรมชาติเป็นทุน เป็นกำไร ฐานคิดการบริโภคแบบไม่ยั้งยั้งจิตใจ ฐานคิดแบบอัตตาธิปไตย ไม่ตั้งบนฐานคิดการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ ที่เคารพตัวเองเคารพผู้อื่นเคารพธรรมชาติ มีทักษะชีวิตแก่ทุกชีได้ พึ่งตนเองได้ สร้างสรรค์งานได้ด้วยตัวเอง การจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ เรียนอยู่แต่ในห้องท่องจำขาดการคิดวิเคราะห์ เน้นการสอบแข่งขันผ่านชั้นที่ทำให้เด็กที่อยู่ชนบทห่างไกล ครอบครัวยากจน เป็นพวกแพ้ถูกคัดออก กลุ่มที่

ประสบผลสำเร็จส่วนใหญ่จะเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี
ส่งลูกเข้าเป็นโรงเรียนดัง พร้อมทั้งสามารถส่งไปกวาดวิชาเพิ่มเติม
อีก แต่ปรากฏการณ์ที่เห็นคือโรงเรียนในกรุงเทพฯ ในเมืองใหญ่
มีความพร้อมได้รับการสนับสนุนเต็มที่ ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียน
ในชุมชนที่ห่างไกล ขาดแคลนทั้งอาคาร สถานที่อุปกรณ์การเรียน
ทำให้เกิดโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มถึง 14,397 โรงเรียน ซึ่งกระทรวงจะ
ยุบและควบรวมอีก กลายเป็นปัญหาความไม่เท่าเทียม ความ
เหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งที่รัฐธรรมนูญและ พ.ร.บ.การศึกษา
แห่งชาติ กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน
และมีคุณภาพ การบริหารจัดการศึกษารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง
ใช้หลักสูตรแบบเดียวกันทั่วประเทศ และมีการกำหนดมาตรฐาน
จากส่วนกลางเป็นความรู้ที่ไม่สามารถตอบสนองความหลากหลาย
ของคนแต่ละคน กลุ่ม ชุมชนที่มีความหลากหลายได้ ภาค
ส่วนต่างๆในสังคมมิได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ดังนั้นการที่พลังพลเมือง จะเข้าร่วมสร้างสรรค์ทางเลือก
ใหม่ในการจัดการศึกษาต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนกระบวน
ทัศน์ทางการศึกษาที่ต้องอยู่บนฐานการพัฒนาความเป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้อง
กับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ที่มีความหลากหลาย มีความ
ยืดหยุ่น ตามศักยภาพตามธรรมชาติของแต่ละคน สอดคล้องกับ
บริบทของพื้นที่เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการค้นพบตัวเองเคารพ
ตัวเอง เคารพผู้อื่น เคารพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ที่อยู่บนฐานความจริงของชีวิต ชุมชนและสังคม เป็นกระบวนการค้นหาคำตอบด้วยตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา และจากทุกคน เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้ทฤษฎีวิชาการควบคู่กับการปฏิบัติ ที่เชื่อมโยงกับฐานความรู้ของชุมชน สังคมไทย และโลกาภิวัตน์

โดยทุกภาคส่วนในสังคมตั้งแต่บุคคล พ่อแม่ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และกลุ่มต่างๆ มีสิทธิในการจัดการศึกษาได้อย่างหลากหลาย

ในที่สุดแล้วทุกคนมีสิทธิในการเลือกการเรียนรู้ของตนเอง ได้อย่างหลากหลาย โดยต้องได้รับการคุ้มครอง และการสนับสนุน จากรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

จากการที่สภาการศึกษาทางเลือกได้ร่วมกับรายการเปลี่ยนประเทศไทย ไทยพีบีเอส รวม 6 ตอนนั้นซึ่งมีเนื้อหาที่ทำให้คนในสังคม เห็นประเด็นวิกฤติทางการศึกษาและทางเลือกทางออกด้านการ ศึกษา และได้ก่อให้เกิดกระแสสาธารณะที่ให้ความสนใจ ถกเถียง แลกเปลี่ยนในประเด็นการศึกษามากขึ้น

นอกจากนั้นทางสภาการศึกษาทางเลือกได้ร่วมกับคณะกรรมการปฏิรูป(คปร.) สำนักงานปฏิรูป(สปร.)ร่วมกันขับเคลื่อนใน ประเด็นการยุบและควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 7,000 โรง โดย การจัดเสวนาเพื่อหาทางออกร่วมกันทุกฝ่าย จนกระทั่งเลขาธิการ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและท่านรัฐมนตรีกระทรวง ศึกษาธิการได้แถลงยุตินโยบายยุบและควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจะร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการแนวใหม่เพื่อ พัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วม และจากการ เข้าร่วมประชุมเตรียมการจัดสมัชชาปฏิรูปประเทศไทยครั้งที่ 2 ได้มี

มติเห็นชอบให้มีประเด็นการศึกษา เป็นประเด็นที่จำเป็นที่ต้องมีการ
ปฏิรูป และกำหนดให้มีเวทีทางวิชาการในหัวข้อ **“พลังพลเมืองใน
การปฏิรูปการศึกษา”** อีกด้วย โดยทางสภาการศึกษาทางเลือกเป็น
ผู้ประสานงาน

สภาการศึกษาทางเลือกจึงได้ร่วมกับรายการเปลี่ยน
ประเทศไทย ไทยพีบีเอส และสำนักงานปฏิรูป(สปร.) จัดพิมพ์หนังสือ
ประกอบการจัดเวทีวิชาการที่สรุปเนื้อหาจากรายการเปลี่ยน
ประเทศไทยด้านการศึกษา ทั้ง 6 ตอน

ทางสภาการศึกษาทางเลือกใคร่ขอขอบคุณรายการเปลี่ยน
ประเทศไทย ไทยพีบีเอส และสำนักงานปฏิรูป(สปร.) ในการสนับสนุน
การผลิตเนื้อหาและการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ หวังว่าจะเป็นหนังสือ
ที่มีส่วนช่วยให้ทุกภาคส่วนในสังคมเกิดความเข้าใจและเข้ามาร่วม
กันปฏิรูปการศึกษาในอนาคต

7 มีนาคม 2555

ดำน่าน

โดย เทพชัย หย่อง

ผู้อำนวยการองค์การกระจายเสียงและ
แพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.)

ไม่มีใครปฏิเสธว่าต้นตอของปัญหาหลักๆ ของประเทศไทย
ขณะนี้มาจากกระบวนการศึกษาและคุณภาพการศึกษา ไม่ว่าจะเป็น
ความยากจน การเมืองที่เต็มไปด้วยการทุจริต ความเหลื่อมล้ำ และ
การเอารัดเอาเปรียบในสังคมล้วนมีสาเหตุมาจากการศึกษาทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นปัญหานี้ไม่มีทางจะได้รับการแก้ไขเลย ตราบ
ใดที่ผู้มีอำนาจไม่แก้ไขปัญหาของระบบการศึกษาอย่างจริงจัง

ไทยพีบีเอส ในฐานะสื่อสาธารณะได้ให้ความสำคัญกับการ
รายงานข่าวและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาการศึกษาไทยมาอย่าง
ต่อเนื่อง พร้อมๆ กับการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอ
แนะเพื่อหาทางออกให้กับระบบการศึกษา โดยทำงานร่วมกับเครือข่าย
ต่างๆ ที่มีฐานข้อมูลและประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษา และมีความ
ตั้งใจที่จะมีส่วนในการผลักดันให้เกิดกระบวนการปฏิรูประบบ
การศึกษาไทยอย่างจริงจัง

การศึกษาจึงได้กลายเป็นหัวข้อสำคัญของ รายการ “2563
เปลี่ยนประเทศไทย” ซึ่งเป็นรายการที่มุ่งตรวจสอบ และศึกษา
ประเด็นทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเป็นเวที
ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง
สังคมไทย ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

รายการ “2563 เปลี่ยนประเทศไทย” ซึ่งเป็นรายการประจำสัปดาห์ของไทยพีบีเอส ได้มีโอกาสต้อนรับผู้เชี่ยวชาญและผู้รอบรู้เรื่องการศึกษาในมิติต่างๆ ของสังคมไทยเพื่อร่วมถกเถียงและเสนอทางออกให้กับระบบการศึกษาไทย พร้อมๆ การระดมสมองเบื้องหลังจอกับเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นและแนวทางที่หลากหลายที่สุด

“รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย” ได้ขับเคลื่อนประเด็นปฏิรูปการศึกษาด้วยสื่อสาธารณะซึ่งออกอากาศในวาระทบทวนการศึกษาไทย จำนวน 6 ตอน 6 เรื่องราว ใน 6 บท โดยครอบคลุมประเด็นที่เป็นหัวใจของระบบการศึกษา ตั้งแต่การมองลึกลงไปถึงรากเหง้าของปัญหาระบบการศึกษาไปจนถึงการสร้างระบบการศึกษาในบริบทใหม่ที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก

ไทยพีบีเอสร่วมกับทางเครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป ได้รวบรวมเนื้อหาจากเวทีที่จัดขึ้นในรายการ “2563 เปลี่ยนประเทศไทย” เป็นหนังสือเล่มที่ท่านถืออยู่นี้เพื่อเผยแพร่แนวความคิดและข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการปฏิรูประบบการศึกษาไทย

ไทยพีบีเอสหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จะก่อให้เกิดกระแสการถกเถียงและการวิเคราะห์ระบบการศึกษาที่มีอยู่อย่างจริงจัง และช่วยให้สังคมไทยมองไปข้างหน้าด้วยความหวังว่าในอนาคตอันอีกไม่ไกลประเทศไทยจะมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและความเสมอภาค และจะช่วยสร้างคนไทยรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถและจิตสาธารณะ เพื่อที่ประเทศไทยจะเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงและมีทิศทาง

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	16
บทที่ 1 เปลี่ยนสิ่งแวดล้อม:ก้าวการศึกษา	21
บทที่ 2 เรียนนอกรั้ว การศึกษาทางเลือก	64
บทที่ 3 อนาคตไทยกับดรุณอนาคต	95
บทที่ 4 วิชา 'ทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาติ' ห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย	123
บทที่ 5 ปลดลือดระบบการศึกษา	145
บทที่ 6 โรงเรียนวัดท่าสะท้อน : สะท้อนจุดเปลี่ยนการศึกษาชาติ	163

บทนำ

ตลอดทั้งเดือน กุมภาพันธ์ ต่อเนื่องจนถึงต้นเดือนมีนาคม 2554 รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ได้ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ เพื่อนำเสนอสิ่งที่ได้พบจากการเดินทางหาคำตอบต่อปัญหาใหญ่ในระบบการศึกษาของชาติ

ย้อนไปก่อนหน้านั้นเกือบก่อนปี ที่ทีมงานรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่คน พร้อมใจกันใช้เวลาสำหรับทำความเข้าใจต่อเหตุเบื้องหลัง เบื้องหน้า ที่ส่งผลต่อสภาพของระบบการศึกษา อย่างที่เป็นอยู่ ซึ่งการทำงานข้อมูล ทำให้ได้รู้กับกับเครือข่ายด้าน การศึกษามากขึ้น ในเวลาที่เราทำงานข่าวเรามักจะเรียกแหล่ง ข้อมูลที่เป็นคนว่า “แหล่งข่าว” แต่เวลาคนทำข่าว มาทำรายการ โทรทัศน์ที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจปัญหาทั้งระบบ ทำให้แหล่งข่าว และ เครือข่าย กลายเป็นคนกลุ่มเดียวกัน

จะเรียกอย่างไรก็ตาม แหล่งข่าว หรือ เครือข่ายด้านการ ศึกษาเหล่านั้น ได้ร่วมกันสะท้อนภาพของปัญหาการศึกษาที่ละ ภาพ พร้อมกับเสนอภาพของทางออกและทางเลือก แต่ละภาพ ๆ ออกมาให้เห็น ซึ่งทั้งภาพและเรื่องราว แต่ละภาพ แต่ละเรื่องนั้น เมื่อนำมาปะติด ปะต่อ ร้อยเรียงด้วยการพยายามทำความเข้าใจ ของคนทำงานโทรทัศน์ที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา กลับพบ

ว่าเพราะนั่นเป็นเหตุนี้จึงเป็นผลและบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แต่ยังมิได้ถูกให้ความสำคัญจริงจัง อาจจะเป็นทางออกเพื่อสร้างทางที่ดีขึ้นได้

ทีมงานของเรา ไม่ได้ทำสิ่งอื่นใดเลย นอกจากทำรายการเพื่อออกอากาศในรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ทางไทยพีบีเอส แต่ผลจากการนำเสนอเนื้อหาเหล่านั้นสู่สาธารณะ มีเสียงสะท้อนกลับจากหลายฝ่ายว่า ควรเรียบเรียงเนื้อหาทั้งหมดไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจต่อปัญหานี้ต่อไป ซึ่งนั่นก็ได้เป็นที่มาของต้นฉบับหนังสือที่ถอดความมาจากรายการโทรทัศน์ “2563 เปลี่ยนประเทศไทย” โดยมีเนื้อหาโดยลำดับดังนี้

บทแรก เปลี่ยนจังหวะก้าวการศึกษา เป็นการได้ตั้งคำถามต่อเป้าหมายการศึกษาของไทยว่าการมุ่งเรียนเพื่อใบปริญญาแต่ต้องละทิ้งถิ่นฐานเช่นในปัจจุบันคือเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาไทยหรือไม่ และยังตั้งคำถามเรื่องระบบการศึกษาที่คนแพ้ถูกคัดออก หรือนโยบายเรียนฟรี แต่ไม่ฟรีเพราะมีค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียเพิ่มเติมอีกมาก ปมปัญหาเหล่านี้ต่างส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคมไทยดังกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง

บทที่สอง เรียนนอกรั้ว ทางเลือกการศึกษา เมื่อการศึกษาในระบบมีรั้วและกรอบกันทำให้เด็กไม่สามารถนำการศึกษาในระบบและความรู้ในห้องเรียนมาใช้ในวิถีชีวิตหรือชุมชนได้ เพราะสิ่งที่เด็กต้องใช้ในวิถีชีวิตชุมชนโรงเรียนกลับไม่ได้มีสอนให้เรียนรู้ ในทางตรงกันข้าม การศึกษาทางเลือกในรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย ได้ให้คำอธิบายใหม่ต่อการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ชีวิต

ชุมชนและสังคมของผู้เรียน การทำความเข้าใจกับรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นทางเลือกเหล่านี้ ทำให้เกิดคำถามใหม่ว่า เหตุใดแนวทางนี้จึงไม่ถูกยกระดับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษากระแสหลักในสังคมไทย

บทที่สาม อนาคตไทยกับครูในอนาคต ในบทนี้ นำกรณีตัวอย่างการสอนของครูรุ่นใหม่ 2 คน กับครูเกษียณที่คนหนึ่ง ที่ต่างก็มีท่วงทำนองจิตวิญญาณความเป็นครูที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของแต่ละยุคสมัย ขณะที่ครูรุ่นใหม่ถูกตั้งคำถามมากมายต่อจิตวิญญาณครูที่มีใช้เพียงแค่อาชีพ แต่สำหรับเรื่องเล่าเกี่ยวกับครูในตอนนี้ การสอนที่มีคุณภาพถูกคิดค้นออกมาจากจิตวิญญาณครูที่ฝ่าทะลุกำแพงหนาของการใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อสร้างวิถีสถาณะและความก้าวหน้าในอาชีพโดยในบทนี้ยังมีการแสดงทรรศนะที่น่าสนใจจากคนสร้างครู ร่วมสะท้อนว่าอะไรคือหลุมดำของคุณภาพการสอนของครู

บทที่สี่ วิชา “ทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาติ” ห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย และบทที่ห้า ปลดล็อกระบบการศึกษา เป็นการวิพากษ์ระบบการศึกษาไทย โดยจัดห้องเรียนสมมติขึ้นและให้เยาวชนเป็นครูผู้จัดการเรียนรู้และการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องในแวดวงการศึกษา พร้อมกับตั้งคำถามและเสนอแนวคิดว่าถ้าให้เยาวชนจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) หรือระบบการศึกษาเปิดโอกาสให้ชุมชนเครือข่ายการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะทำให้เกิดการศึกษาที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนของคนในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง ในท้ายที่สุดของการสนทนาในห้อง

เรียนจำลองนี้พบว่า หากจะปลดล๊อคระบบการศึกษา การเปลี่ยนแปลงอำนาจในการจัดการศึกษา อาจจะเป็นบันไดขั้นแรกที่สำคัญ

บทที่หก โรงเรียนวัดท่าสะท้อน : สะท้อนจุดเปลี่ยนการศึกษาชาติ เป็นการลงพื้นที่เพื่อนำข้อค้นพบทั้งหมดจาก 5 ตอนที่ผ่านมาไปทำความเข้าใจต่อปัญหาของโรงเรียนวัดท่าสะท้อนที่เป็นเป้าหมายถูกยุบโดยอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการ ที่นั่นสะท้อนทุกปัญหาของระบบการศึกษาในปัจจุบัน และในเวลาเดียวกันการพยายามหาทางออกของคนในชุมชนท้องถิ่น ก็สะท้อนจุดเปลี่ยนของระบบการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

และในท้ายที่สุด สิ่งที่บุคคลจำนวนเกือบร้อย ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ พุดจากความคิดที่ตรงกันว่า “ปฏิรูปการศึกษาที่เปิดกว้าง จำเป็นต้องเกิดขึ้น”

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษาเพื่อปฏิรูปประเทศไทย

บรรณาธิการ

“

เราเรียนหนังสือกันไปทำไม
พ่อแม่ผู้ปกครองตั้งความหวังอะไรไว้
ในวันแรกที่ส่งลูกเข้าโรงเรียน
หวังให้เขาดูแลตัวเองเอาตัวรอดได้ในสังคม
หวังถึงความสำเร็จ หรือหวังถึงวันที่ลูกได้รับปริญญา
รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย
ตอนเปลี่ยนจิ้งหะกั้วการศึกษา
จะตั้งคำถามว่าปริญญาคือเป้าหมายของชีวิตการศึกษา
หรือว่าเป็นค่านิยมที่ยังหาคำตอบอันสมบูรณ์ไม่ได้

”

จากการตั้งคำถามว่าหัวใจของการศึกษาที่แท้คือ
ใบปริญญา หรือการสร้างคุณค่าในตัวมนุษย์ ได้นำไปสู่การปรับ
โครงสร้างทางการศึกษาหลายครั้งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และ
การถกเถียงบวกการระดมความเห็นอย่างเข้มข้นนับครั้งไม่ถ้วน
ต่อวิกฤตระบบการศึกษาไทยได้ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา
ทศวรรษที่ 1 เมื่อปี พ.ศ.2540-2550 ผลของการปฏิรูปการศึกษา
ครั้งนั้นมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว แต่เห็นชัดว่า ได้เกิด
แรงกระเพื่อมขึ้นในแวดวงการศึกษาไทย แม้จะยังแก้ปัญหาสำคัญ
ไม่ตรงจุดนัก ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและ
หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจึงเสนอการปฏิรูปการศึกษา
ทศวรรษที่ 2 ขึ้น ในปี พ.ศ.2552-2561 เพื่อสานต่อแนวคิดปฏิรูป
การศึกษาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนจิ้งหะกั่วการศึกษาของไทยใน
ทศวรรษที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นให้โอกาสการศึกษาอย่างเท่าเทียม และ
เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ หลายสิ่งปรับเปลี่ยนแต่จุดหมาย
ปลายทางที่นโยบายการศึกษาของไทยใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการ
ศึกษา ก็ยังคงคือ ปริญญา

ปริณฺญา ตำนินมกับตำตอบที่ว่างเปล่า

: อรุชิตา อุตมะโกคิน

ระยะทางเกือบห้าร้อยกิโลเมตรจากกรุงเทพมหานครถึง
อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอลี้ๆในจังหวัดร้อยเอ็ด..ระหว่างเดินทาง
ฉันจินตนาการตามคำบอกเล่าของแหล่งข่าวซึ่งเป็นลูกหลานของ
คนที่นี่ เขาเล่าว่าเกือบทุกบ้านต้องหาทางส่งลูกไปเรียนหนังสือ
ในเมือง เพื่อให้ได้ใบปริญญา และเกือบทั้งหมดไม่ได้กลับไป
ประกอบอาชีพที่บ้านเกิด

เมื่อเดินทางมาถึง อำเภอศรีสมเด็จ ท้องถนนในหมู่บ้าน
มีเพียงความเงียบเหงา หญิงวัยกลางคน กำลังเก็บต้นหญ้าที่ขึ้น
แซมในรั้วหน้าบ้าน มองไปอีกทางก็เห็นชายวัยชราเดินจูงวัวอยู่
เพียงลำพัง

เมื่อถึงเวลาเลิกเรียน เด็กๆ พยอยเดินออกมาจากรั้วโรงเรียนที่อยู่ในตัวหมู่บ้าน บรรยากาศเริ่มไม่เงียบเหงา เพราะมีเสียงวิ่งเล่นของเด็กๆ ผสานกับเสียงของ ตามท้องถนน มีบ้านหลังใหญ่หลายหลังที่เพิ่งปลูกใหม่ ด้วยแบบบ้านจัดสรรของคนในเมือง ฉันตั้งคำถามกับชาวบ้านที่นี่ คำตอบที่ได้รับคือ เมื่อลูกหลานเรียนจบ สิ่งที่พวกเขาพอจะทดแทนบุญคุณได้ คือการกลับมาสร้างบ้านให้พ่อแม่ได้อยู่สบาย พร้อมๆ กับความจริงที่ตอกย้ำว่าเมื่อเรียนจบก็จำเป็นต้องเดินทางออกจากบ้านเกิด เพราะไม่มีมีแหล่งทำงานรองรับ สุดท้ายหมู่บ้านก็เงียบเหงาเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่กับเด็กๆ เหมือนเดิม แม้จะทดแทนด้วยความสะดวกสบาย แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่มียะไรทดแทนได้ คือความคิดถึงและความเหงา ดังเช่นความจริงที่เกิดขึ้นกับพ่อสมพงษ์ สุทธิบาก

“ลูกได้รับราชการก็ภูมิใจที่เราทำได้ เขาจะส่งเงินมาให้ใช้คนละ 1,000-2,000 บาทต่อเดือน พออยู่พอกิน พ่อก็สบายไม่ต้องทำอะไร แต่อยู่คนเดียวก็เหงา” พ่อสมพงษ์ สุทธิบาก เปรยพร้อมกับปรายตามองไปยังภาพถ่ายรับปริญญาของลูกสาว ความเหงาที่แสดงออกมาผ่านดวงตาคือภาพที่พบเจอได้ในทุกครอบครัวที่เข้าไปคุย

บ้านหลังใหญ่ของพ่อหลักอาจนิมเป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ฉันเดินเข้าไปพูดคุย สิ่งที่สะดุดตาฉัน คือ ภาพรับปริญญา และใบปริญญา ที่วางไว้บนหลังตู้ใบใหญ่ ลูกชายทั้ง ๔ คน ของบ้านหลังนี้เรียนจนจบปริญญาตรีทุกคน แต่ไม่มีใครอยู่ที่นี้กับพ่อของเขา แม้จะเป็นเช่นนั้น แต่สายตาของพ่อหลักที่มองภาพลูกชายในวันรับปริญญา และเล่าถึงวันที่ผ่านมาอย่างภาคภูมิใจ

“ลูกชายคนโตของพ่อเป็นคนแรกในหมู่บ้านที่เรียนจบปริญญาตรี เพื่อนบ้านก็ดีใจ ต่อมาชาวบ้านเลยยกให้พ่อเป็นพ่อตัวอย่าง ส่วนที่นาตอนนี้พ่อจ้างเขาทำทั้งหมด เพราะมันไม่มีคนทำ ลูกคนโตเขาก็ไม่แน่ว่าจะกลับอยู่บ้านหรือเปล่า เพราะมันแล้ง พ่อไม่หวังอะไร นอกจากอยากให้ลูกมีความสุข มีอยู่มีกิน เอาตัวรอดได้ แค่นี้พ่อก็มีความสุข และภูมิใจที่ลูกพูดว่าจะกลับมาสร้างบ้านให้ แต่ยังไม่รู้ว่าจะเป็นส่วนที่เป็นจริงหรือไม่จริง”

ห่างออกไปอีกซอยหนึ่งของหมู่บ้านพ่อสุดใจ จิตพรหมมาใช้ชีวิตลำพังในบ้านไม้สองชั้น มีอาชีพหลักคือเลี้ยงวัวไ้ขาย ลูกสาวทั้ง ๒ คนของพ่อสุดใจเรียนจบปริญญาตรีหมดแล้วเหลือแต่รูปภาพในวันรับปริญญาเอาไว้ให้พ่อดูเมื่อคิดถึง แต่ลูกสาวทำงานไม่ไกลจากบ้านมากนัก จึงกลับมาหาพ่อเกือบทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ พ่อสุดใจเล่าให้ฉันฟังขณะหยิบภาพรับปริญญาของลูกสาวมาดูว่า

“พอเขาเรียนจบ พ่อเลยทำพิธีสู่ขวัญ เชิญญาติพี่น้องมาร่วมแสดงความยินดีลูกคนโตกว่าจะจบพ่อก็หมดเงินไปเยอะ พ่อขายนาไป 2 ไร่ ส่วนลูกคนเล็กกว่าจะจบคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ่อก็ขายนาไปอีก 3 ไร่ แต่ภูมิใจว่าลูกทำได้ตั้งใจ ขอแค่ลูกตั้งใจจริง พ่อแม่ส่งลูกได้ตลอด ไม่ว่าจะลำบาก จะทุกข์ หรือจนแค่ไหน ถึงแม้จะเหนื่อยบ้าง แต่เพื่อลูกก็เลยต้องสู้ สู้จนกว่าจะทำงานไม่ไหว”

เช่นเดียวกับครอบครัวของ แม่สำรอง โบราณมูลที่เฝ้าคอยรับโทรศัพท์จากทิพวรรณ โบราณมูล ลูกสาวคนโตที่ ไทมาไถ่ถามถึงความเป็นอยู่อย่างห่วงใย อยู่เสมอ

ทิพวรรณเรียนจบปริญญาตรีและกำลังเติบโตในหน้าที่การงานที่สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งงานราชการทำให้เธอกลับบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ดได้เพียงปีละ 2 ครั้ง **“ก็คิดถึงพ่อแม่เหมือนกัน แต่อยู่ไกลเลยกลับบ้านได้แค่ปีละ 2 ครั้ง แม่อยากให้มีโอกาสที่มั่นคง ให้รับราชการเขาอยากให้เราได้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต แต่แม่ไม่เคยบอกให้กลับไปอยู่บ้านนะ เขาไม่เคยพูดเลย”**

แน่นอนว่าความรู้สึกของคนเป็นแม่คือ คิดถึงลูกแต่เวลานี้งานรับปริญญาของลูกสาวคนเล็กที่กำลังจะมีขึ้นในอีกไม่กี่วันก็ทำให้แม่สำรองอดตื่นเต้นและภูมิใจกับความสำเร็งนี้ไม่ได้

แม่สำรองหยิบภาพลูกคนโตในวันรับปริญญามาปิดฝุ่น แล้ววางลงข้างภาพลูกสาวคนเล็กที่ยิ้มสดใสในชุดผู้ช่วยพยาบาล **“ภูมิใจจนน้ำตาไหลที่สามารถส่งลูกเรียนจบได้ตอนนี้ก็ตื่นเต้นจนนอนไม่หลับ อยากให้ถึงวันรับปริญญาลูกสาวคนเล็กเร็วๆ แม่ไม่เคยหวังอะไรจากลูก ขอแค่ให้เขามีงานทำ มีความสุข เพราะเราสองคนตายาย แค่นี้ก็ทำใจ ทำนา ก็พออยู่พอกินแล้ว ส่วนเงินที่ลูกส่งมาให้ก็เก็บเอาไว้จ้างคนทำนาและเก็บไว้ใช้ยามชรา แต่ก็อยากให้ลูกกลับมาทำงานอยู่ใกล้ๆ”** นิ่งไปอึดใจ แม่สำรองยืนมองภาพลูกสาวทั้งสองแล้วพูดกับเบาๆ กับฉันว่า **“เหงา”**

อีกไม่นาน หลังงานรับปริญญาของลูกสาวคนเล็ก ทุกอย่างในบ้านจะกลับสู่ภาวะปกติ ความเจ็บและความเหงา จะกลับมาปกคลุมที่บ้านหนองสองห้องอีกครั้งเพราะเส้นทางสู่ปริญญาได้นำพาชีวิตของลูกหลานให้ห่างไกลบ้านออกไปทุกที

จากค่านิยมที่ภาคภูมิใจในใบปริญญา แต่หลังจากจบการศึกษาใบปริญญาอาจไม่ทำให้ทุกคนสมหวังลูกหลานของชาวบ้านที่จังหวัดร้อยเอ็ดยังโชคดีที่ได้ทำงานตรงตามวุฒิการศึกษาที่เรียนจบ แต่ อัยยลักษณ์ เหล็กสุข แม้เธอจะมีใบปริญญาเป็นสิ่งยืนยันความสามารถทางการศึกษา แต่ใบปริญญาที่ได้รับเมื่อเกือบ 10 ปีก่อนกลับไม่ได้ช่วยให้หน้าที่การงานของเธอเติบโตอย่างที่คาดหวังไว้ เพราะนักศึกษาจบใหม่ในสายงานบริหารธุรกิจนั้นมีมากเกินความต้องการของตลาดแรงงาน

“ตอนสมัครงานก็ดูงานด้วยว่าเปิดรับวุฒิไหน ถ้าตอนนั้นเราเดือดร้อนเรื่องเงินมากๆ ก็ต้องใช้วุฒิ ปวช. เพื่อสมัครงาน เพราะถ้ารอวุฒิปริญญาตรีมันไม่ได้อยู่แล้วเพราะรอนาน แม้ว่าการศึกษาจะช่วยพัฒนาให้เราเป็นคนภาพชีวิตที่ดีขึ้น เห็นโลกได้กว้างขึ้นด้วยการอ่านหนังสือและการเรียน แต่บางครั้งก็ไม่ได้ช่วยให้มีงานทำตามสาขาที่เรียนจบปริญญามา เราเลยย้อนกลับมาคิดว่าเรียนไปเพื่ออะไร บางทีเรียนมาก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เราเพียงแค่อ่านปริญญาแล้วเอามาเก็บไว้เฉยๆหรือเปล่า”
อัยยลักษณ์ เหล็กสุข เล่าพลางชี้ตักฝุ่นบนภาพรับปริญญาที่ใส่กรอบตั้งวางบนตู้มานานหลายปี

วุฒิปริญญาตรีสาขาบริหารธุรกิจที่ อัยยลักษณ์ เหล็กสุข จบมาเมื่อนิสิตนักศึกษาจำนวนมากที่เรียนจบด้านนี้เช่นเดียวกัน ทำให้ทางเลือกของแหล่งงานแคบลงและต้องสมัครงานตามวุฒิที่ต่ำกว่าปริญญาตรี

ในปี พ.ศ. 2550 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี
เกือบ 3 แสนคนซึ่งเป็นสถิติที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังเป็นเพียง
ความสำเร็จในเชิงปริมาณเท่านั้นเพราะเมื่อเปรียบเทียบกับ
จำนวนผู้ว่างงานกลับพบว่าอัตราการว่างงานในกลุ่มแรงงานที่
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีนั้นมีมากที่สุด

โอกาสที่ไม่เท่ากัน มรดกความเหลื่อมล้ำการศึกษา

: วลัยลักษณ์ แสงเปล่งปลั่ง

ครอบครัวขายพวงมาลัย

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาที่มีโรงเรียนชั้นนำมากที่สุดในประเทศไทย แต่โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษากว่า 400 แห่ง กลับไม่ได้ทำให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่เรียนหนังสือจนจบการศึกษาภาคบังคับได้ โดยเฉพาะหลายชีวิตที่ต้องหาเช้ากินค่ำในชุมชนริมทางรถไฟโค้งอโคก การได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นเรื่องริบหรี่ที่อยู่ไกลเกินเอื้อม

ฉันเดินทางไปที่บ้านของเด็กหญิงวัย 14 ปีในเวลาเย็นตามที่ได้นัดหมายกันไว้ล่วงหน้า ภาพแรกที่เราเห็นคือสภาพชุมชนที่มีบ้านไม้หลังเล็กๆ เรียงรายกันอย่างแออัดทั้ง 2 ข้างทาง ร้านค้าริมทางร้องเรียกหวังให้คนแปลกหน้าอุดหนุนสินค้า เมื่อเดินต่อไปตามทางเดินคอนกรีตเล็กๆ ที่มีความกว้างไม่ถึงเมตร ฉันพบครอบครัวขาย

พวงมาลัยซึ่งนั่งร้อยพวงมาลัยอยู่เป็นระยะๆ กระทั่งเดินมาถึงบ้านของเด็กหญิงที่ถูกการศึกษาในระบบทอดทิ้ง เราทักทายกันด้วยความกังวลและตามมาด้วยการระบายความคับข้องใจของเจ้าของบ้าน

“เราไม่อยากให้เห็นหน้าและไม่จำเป็นต้องเอ่ยชื่อ เพราะต่อไปอาจทำให้เราหาकिनลำบาก” แม่ของเด็กสาวบอกว่าอย่างนั้น ฉันพอเข้าใจถึงเหตุผล เพราะเธอเริ่มโตเป็นสาวจึงอายเพื่อนและคนอื่นๆ ที่อาจจะจำหน้าเธอได้ ส่วนแม่ของเธอนั้นไม่อยากโดดเด่นในหมู่คนขายพวงมาลัยด้วยกัน เพราะมันจะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจำหน้าเธอได้และอาจจับจ้องเธอเป็นพิเศษเวลาไปยืนขายพวงมาลัยอยู่ที่สี่แยกไฟแดง

“เรียนฟรีอะไร เสียთอมละตั้งพันกว่าบาท แม่ไม่มีเงิน เราเลยออกจากโรงเรียนมา” คำสั้นๆ สะท้อนความจริงของเด็กสาวที่ต้องยัดอาชีพร่ำขายพวงมาลัยคนหนึ่ง เธอเกิดและเติบโตขึ้นในชุมชนริมทางรถไฟโค้งอโศก

“ที่รัฐบาลช่วยมันไม่พอหรอกการศึกษาสำหรับลูกคนมีเงินมันอาจไม่ใช่เงินเยอะ แต่อย่างเราถือว่าเยอะเพราะไม่มีเงิน” แม่ของเด็กสาวบอกเสียงดังฟังชัด และเล่าต่อว่าเพราะครอบครัวมีฐานะยากจน เธอเลยต้องทำงานตั้งแต่เด็กๆ และตัดสินใจหันหลังให้กับการเรียน หลังจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วมายัดอาชีพร่ำขายพวงมาลัยตามสี่แยกไฟแดงเป็นหลัก แต่เมื่อรวมรายได้กับสามเฒ่าที่ขับจักรยานยนต์รับจ้างแล้วก็ไม่พอส่งให้ลูกทั้ง 2 คนได้เรียนหนังสือ

“ก็ส่งหนี้เขาบ้าง ส่งแชร์เขาบ้าง หามาได้วันนึง 400-500 บาท ก็แทบจะหมดแล้ว ส่วนแฟน ขับรถได้วันละ 200-300 บาท ก็ให้ลูกไปโรงเรียนบ้าง และส่งหนี้ส่งสินเขา ก็แทบจะหมด วันไหนเงินไม่พอก็ไปยืมเขาแล้วหามาใช้ที่หลังเพื่อให้มันพอในแต่ละเดือน” แม่ของเด็กสาวจบบทสนทนาด้วยความจริงที่ล้ำเคียด

นอกจากฐานะทางครอบครัวแล้ว ระดับการศึกษาของพ่อแม่ก็เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งลูกเข้าสู่ระบบการศึกษา ซึ่งมีงานวิจัยของธนาคารโลกระบุว่าถ้าหัวหน้าครอบครัวได้รับการศึกษาสูง เช่น จบมหาวิทยาลัยทำให้ลูกมีโอกาสจะได้เรียนจนจบระดับมหาวิทยาลัยมากกว่าครอบครัวที่มีการศึกษาต่ำถึง 25 เท่า

จากความยากจนของครอบครัว วงจรชีวิตทางการศึกษาของแม่จึงตกทอดสู่ลูกสาวคนโตวัย 15 ปี เด็กสาวต้องออกจากโรงเรียนของรัฐบาลกลางคันขณะกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพราะขาดเรียนบ่อยเพื่อมาเร่ขายพวงมาลัยตามสี่แยกไฟแดง แลกกับรายได้ไม่แน่นอนในแต่ละเดือนเพื่อจุนเจือครอบครัว

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีเยาวชนที่อยูในการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ราว 1 ล้าน 1 แสนคน และเธอคือหนึ่งในแสนคน ที่ต้องออกจากระบบการศึกษาเนื่องจากสาเหตุหลัก คือพ่อแม่ไม่มีเงินส่งให้ลูกเรียน

ถึงแม้พรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนั้นจะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และแจกฟรี 5 อย่าง แต่กับครอบครัวที่มีฐานะยากจน นอกจากค่าเล่าเรียนแล้วยังมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน ค่าอาหาร และอุปกรณ์การเรียนเฉลี่ยต่อวันประมาณ 100 บาท จากเหตุผลสำคัญนี้ เด็กสาวจึงต้องหันหลังให้กับระบบการศึกษาภาคบังคับเหมือนกับแม่ของเธอ

ตัวอย่างครอบครัวนี้สะท้อนให้เห็นว่า トラบิตีการศึกษายังไม่มี ความจำเป็นต่อปากท้องของคนในครอบครัวมากกว่าการขายพวงมาลัย วงจรนี้ก็จะถูกผลิตซ้ำต่อไปอย่างไม่รู้จบ

“อยากไปเรียน ตอนนี้เหนื่อยแต่ก็ต้องทน ต้องช่วยแม่ก่อน ซึ่งไม่รู้จะถึงเมื่อไหร่” ประโยคสุดท้ายที่เด็กสาวทิ้งไว้ก่อนจะก้าวไปบนถนนที่มีรถติดไฟแดงซึ่งคันใดคันหนึ่งอาจจะอุดหนุนพวงมาลัยของเธอ

เด็กหลังห้อง

ณ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก มีเด็กจำนวนมากซึ่งมาจากครอบครัวฐานะไม่ดีนัก ทุกคนต้องโทษ เพราะกระทำความผิดอาญาและถูกส่งตัวมาอยู่ที่นี่ เด็กส่วนใหญ่ ล้วนเคยอยู่ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่เพราะเรียนไม่ทัน เพื่อนและขาดความเอาใจใส่จากครูจึงถูกจัดให้เป็นเด็กที่ถูกเรียกว่า “เด็กหลังห้อง”

การถูกแบ่งแยก ทำให้ระยะห่างระหว่างครูและเด็กที่เรียน ไม่เก่งมีมากขึ้น ยิ่งนานวัน ปัญหาในชั้นเรียนก็ยิ่งปรากฏชัด จนในที่สุด “เด็กหลังห้อง” ก็ไม่สามารถอยู่ในระบบการศึกษาได้

เด็กชายวัย 15 ปีเป็นหนึ่งในจำนวนเด็กหลังห้องที่สะสม ปัญหาไว้กับตัว จนกระทั่งเขาต้องกลายเป็นอาชญากร

“ผมเป็นเด็กหลังห้อง เรียนไม่เก่ง ครูก็เลยไม่สนใจ เขาสนใจแต่เด็กเรียนดีเช่นเวลาไม่เข้าใจบทเรียนแล้วถาม ครูก็จะด่า และไม่อธิบายให้เข้าใจว่าที่สอนมันคืออะไรและต้องทำอะไร แต่ถ้าเด็กที่เรียนดีๆ ไปถาม ครูจะพูดดีและทำดีด้วย ก็รู้สึกน้อยใจว่าทำไมครูทำอย่างนี้ เขาน่าจะให้โอกาสเราบ้าง” หนึ่งในเสียง ตัดพ้อของเด็กชายที่เคยนั่งอยู่หลังห้อง ที่วันนี้เขาต้องออกจากโรงเรียนมาใช้ชีวิตนอกกระแสสังคม เขาเล่าต่อว่า

“ตอนนั้นผมถูกครูตีทุกวันจนต้องโดดเรียนวิชาที่ครูตีบ่อยๆ เพราะแค้นๆ กันนิดๆ หน่อยๆ ครูก็ขว้างแปรงลบกระดานมาใส่ ทำให้รู้สึกเบื่อไม่อยากเรียนและคิดว่าเรามาเรียนนะไม่ใช่มาเป็นนักโทษ จนกระทั่ง ม.3 เทอมแรก ซึ่งมีการจัดสอบซ่อม ตอนปิดเทอมขึ้น ครูก็ไม่ให้ผมสอบซ่อม แม่พยายามไปขอร้อง เพราะเหลืออีกเทอมเดียว ผมก็จะจบ ม.3 แล้ว แต่ครูก็ไม่ให้ผมเลยต้องออกจากโรงเรียนตั้งแต่วันนั้น”

นี่คือจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เยาวชนคนหนึ่งต้องมีเส้นทางชีวิตที่หลุดออกจากระบบการศึกษา

“พอถูกไล่ออกจากโรงเรียน ผมคิดว่าตัวเองคงไม่มีอนาคตแล้ว เพราะไม่มีวุฒิ ม.3 คงไม่มีใครรับเราเข้าทำงานจึงตัดสินใจเดินสวนกระแสสังคม ไปแข่งรถ ต่อมาเพื่อนในกลุ่มมีเรื่อง ด้วยความรักเพื่อนและฤทธิ์แอลกอฮอล์ทำให้เราใจกล้าขึ้น เลยไปตามพี่ที่มีปืนมาช่วยเพื่อนแล้วก่อเหตุยิงกัน พอเกิดเหตุผมก็หนีไป 15 วัน จนแม่ขอร้องถึงกลับมามอบตัว” เด็กชายเล่าด้วยสายตาโศกเศร้า

หลังจากเข้ามอบตัว ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้ตัดสินให้เขาอยู่ในการควบคุมของ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน(ชาย)บ้านกาญจนาภิเษก เป็นเวลา 3 ปี 6 เดือน ที่นี้ได้เปิดโอกาสให้เขาได้เรียนรู้ชีวิตนอกรั้วโรงเรียนอีกครั้ง

ครูสุรพล สุดทางเชือก พนักงานพินิจของศูนย์ฝึกและ
อบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก เล่าถึงการเรียนการ
สอนในศูนย์ฝึกฯ ด้วยที่ทำอ่อนโยนและเข้าใจชีวิตว่า

“ที่นี้สอนเรียนทักษะชีวิต 50% สอนวิชาชีพ 25% ส่วน
กีฬาและกิจกรรมอื่นๆ อีก 25% การเรียนทักษะชีวิตก็เหมือน
การเอาชีวิตตัวเองให้รอด เราไม่ได้เน้นเรื่องความรู้เพราะถ้า
เรียนเก่ง มีความรู้แต่ไม่สามารถใช้ชีวิตในสังคมให้รอดได้ มัน
ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เราจึงเน้นการเรียนชีวิตมากกว่าเพื่อที่เขา
จะไม่ก้าวพลาดอีกเพราะสิ่งเหล่านี้ถือเป็นประสบการณ์ วัน
เวลาในบ้านกาญจนาภิเษก คือการเติมความคิดเติมเต็มทักษะ
ชีวิตของเขาให้สมบูรณ์และเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากยิ่งขึ้นพอเขา
คิดได้ คิดเก่ง คิดเป็น เขาก็จะก้าวข้ามสิ่งเหล่านี้ไป ไม่ย้อน
กลับมาทำผิดอีก”

ชีวิตของเด็กหลังห้องที่กลายมาเป็นเด็กนอกรั้วโรงเรียน
ยังต้องดำเนินต่อไปในโลกแห่งความจริง ก่อนที่จะลาจากกันเด็ก
ชายที่ก้าวพลาดทิ้งท้ายด้วยเสียงเรียบๆ แต่หนักแน่นว่า

“ความรู้ในโรงเรียนที่นำมาใช้ได้จริงข้างนอกมันมี
เปอร์เซ็นต์น้อยมากจนถึงใช้ไม่ได้เลย อย่างผม พอออกมาอยู่
ข้างนอกมันก็ต้องค้นหาด้วยตัวเอง ในโรงเรียนเขาสอนให้รู้จัก
แค่ในโรงเรียน แต่เมื่อออกมาข้างนอก ชีวิตจริงมันเจออะไร
มากกว่านั้น”

“

ในแต่ละปีเรามีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 1 ล้าน 1 แสนคน ในจำนวนนี้มีประมาณ 3 แสนคนเท่านั้นที่สามารถเข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัยจนคว้าใบปริญญาออกมาได้ถ้ามองว่าปริญญาเป็นเป้าหมายของชีวิตการเรียนนี้อาจจะเป็นสิ่งสะท้อนถึงความไม่ยุติธรรมของการศึกษาไทยที่กำลังดำเนินอยู่ในการศึกษาภาคบังคับเพราะมีนักเรียนหรือเด็กในวัยนี้ต้องตกหล่นออกนอกระบบ กว่า 1 ใน 3 ของเด็กทั้งหมด

เมื่อห้องเรียนคับแคบด้วยปัญหาการศึกษาและความ
อยุติธรรมจนทำให้เด็กหลายคนต้องถูกเปียดขับและกระเด็นออกจากระบบการศึกษาภาคบังคับ ห้องเรียนชีวิตของเด็กๆ หลายคน
จึงอยู่บนท้องถนน สถานพินิจ หรือศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน
จนขาดโอกาสและความเท่าเทียมทางการศึกษาอย่างที่เห็น

”

กระแทะเปลือกการศึกษา หาเป้าหมายและหัวใจ

ทุกปีจะมีเยาวชนที่ถูกตัดสินให้ต้องโทษอยู่ในสถาน
พินิจราว 5 หมื่นคนและมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ตกหล่นจากการ
ศึกษาภาคบังคับ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของการเรียนแบบแพ็คัด
ออกจากปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือจากปัญหาด้านการกระทำ
ความผิด การที่เด็กจำนวนนี้ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการ
ศึกษาสะท้อนถึงความไม่เป็นธรรมของระบบการศึกษาไทยที่
กำลังดำเนินอยู่ในทศวรรษที่ 2 ของการปฏิรูปการศึกษาไทย
นโยบายทางการศึกษาจะสามารถแก้ไขปัญหาลำนี้ให้ลดลง
ได้บ้างหรือไม่

บทสัมภาษณ์

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช

ประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: การศึกษาไทยมีอะไรต้องปฏิรูป?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: การปฏิรูปการศึกษาไทยเป็นเรื่องใหญ่มากแล้วก็มองได้หลายระดับ หลายมิติ แต่มิติที่ผมอยากนำเสนอเพื่อให้สังคมไทยเข้าใจก็คือวิธีการปฏิรูปหรือการปรับปรุงการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมันผิด ถ้าพูดแรงๆ คือเรากำลังเดินลงเหว นับตั้งแต่มีการปฏิรูปการศึกษาโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตอนนี้กำลังจะมีการปฏิรูปรอบที่ 2 ซึ่งผมว่ายังลงเหวลึกลงไปอีกที่ว่าลงเหวก็เพราะเป้าหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยกับทั่วโลกด้วยวิธีวัดผลสัมฤทธิ์ที่น่าเชื่อถือของ PISA (Programme for International Student Assessment) ซึ่งเป็นโครงการประเมินผลการจัดศึกษาระดับนานาชาติ พบว่าประเทศไทยอยู่ในกลุ่มล่างสุดของผลสัมฤทธิ์และจากการวัดผลทุกๆ สามปี โดยล่าสุด คือปี พ.ศ. 2552 ที่ผ่านผลการทดสอบของเราลดลงตลอด ทั้งๆ ที่เราใส่เงินลงไปเพิ่มขึ้นจนกระทั่งค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาไทยติดอยู่ในกลุ่มที่มีการลงทุนทางการศึกษาสูงสุดเมื่อเทียบกับ GDP แต่ผลสัมฤทธิ์กลับอยู่ในกลุ่มต่ำสุด และต่ำลงเรื่อยๆ ก็ต้องกลับไปคิดว่ามันเกิดอะไร

ขึ้น คำตอบสำหรับผมคือ ใช้เงินผิดที่ แทนที่เงินจะลงไปที่เป้าหมาย คือ เด็กเรียนดี แต่กลับไปลงที่ตัวแทน คือ ผู้บริหารการศึกษาและคนในระบบการศึกษา แล้วคิดว่าถ้าลงที่ตัวแทนแล้วเป้าหมายจะได้ ซึ่งไม่จริง นี่คือจุดตายที่วงการศึกษไทยยังมองไม่เห็น

เมื่อปี พ.ศ.2553 ในต่างประเทศได้ประเมินระบบการศึกษา 500 กว่าระบบทั่วโลก ด้วยการประเมินของ McKinsey จากการใช้ PISA พบว่าระบบทุกอันเลวลงทั้งนั้น แต่มี 20 กว่าระบบที่ดีขึ้นเรื่อยๆ โดยดูจากผลการเรียนของเด็ก ดังนั้น การใช้จ่ายจะต้องลงไปที่เด็กเพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้น แล้วถ้าผลการเรียนเด็กดี สิ้นเดือนครูก็รับโบนัส หรือมีโอกาสดูไปเรียนต่อ ไปอบรม แต่ของไทย เงินกลับไปอยู่ระหว่างทางไม่ได้อยู่ที่เป้าหมาย ในความเห็นของผมผู้ที่ต้องรับผิดชอบเรื่องนี้ คือคนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ฐานการเมืองจนถึงผู้บริหารระดับสูงแล้วลดหลั่นลงมาทั่วทุกคน

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: อาจารย์พอจะให้ความหวังได้หรือไม่ว่าจะเดินขึ้นมาจากเหวได้อย่างไร?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: ถ้าจะพูดว่าการศึกษาไทย คุณภาพต่ำทั้งหมดก็ผิดนะ ที่จริงมันมีส่วนดีอยู่ด้วย เช่น มีโรงเรียนอยู่กลุ่มหนึ่งของเราที่ได้รับค่าเฉลี่ยจากการประเมินการศึกษาระดับนานาชาติติดอยู่ในกลุ่มสูงของโลก คือโรงเรียนสาธิตฯ และโรงเรียนที่ไม่อยู่ภายใต้

กระทรวงศึกษาฯ (หัวเราะ) ไม่รู้ว่ามีคนบอกอะไรเรานะ แปลได้ว่าการศึกษาของเราไม่มีความเท่าเทียม และมีความอยุติธรรมทางการศึกษาสูงมาก เพราะลูกคนทั่วไปยากลำบาก เขาเดินร่นไปโรงเรียนดีๆ ไม่ได้ ทั้งที่ลูกของเขาควรจะได้ดีกว่านั้น แต่การศึกษาทำให้เด็กแย่

การปฏิรูปการศึกษานั้น ถ้าจะทำให้ดีขึ้นจริงมันจะต้องปฏิรูปความเป็นธรรมในสังคม ผมเชื่อว่าถ้าการศึกษาเปิดให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคล แล้วระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือพระราชบัญญัติการศึกษาว่าหากโรงเรียนใดที่ปรับตัวได้ดี ชุมชนหรือผู้ปกครองให้ร่วมมือดี ก็ปล่อยเขาให้เป็นตัวของตัวเอง แต่ที่ไม่ปล่อยในปัจจุบันเพราะต้องการหวงอำนาจไว้ตรงกลางหรือเปล่า

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: อยากให้อาจารย์ขยายความ“ความอยุติธรรมทางการศึกษา?”

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: ความอยุติธรรม คือความไม่เท่าเทียม แต่ความเท่าเทียมร้อยละเปอร์เซ็นต์ ไม่มีหรอก เพราะคนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน แต่ว่าเด็กที่เกิดในครอบครัวหรือพื้นที่ด้อยโอกาสดูกับเด็กที่เกิดในครอบครัวที่มีโอกาสและอยู่ในเมืองนั้นโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่ดีมันต่างกันเยอะ นี่คือการไม่เท่าเทียมในโอกาส และในเรื่องหัวสมองก็มีส่วน ถ้าเด็กที่เกิดในครอบครัวด้อยโอกาส แม้เขาจะไม่ได้แหลมคมมากมาย แต่ถ้าได้รับการศึกษาและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ชีวิตเขาก็จะดีขึ้นซึ่งกรณีนี้นี้น้อยมาก ความไม่เท่า

เทียมกันในสังคมจึงทำให้ลูกคนฐานะดีมีโอกาสสูงกว่าลูกคนด้อยโอกาสอยู่เสมอ

ประเด็นก็คือ ทำไมระบบการศึกษาถึงปล่อยให้เป็นอย่างนั้น เราสามารถทำให้ระบบการศึกษาเป็นตัวแก้ปัญหาได้ไหม แทนที่จะเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาได้หรือไม่

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: การแก้ปัญหาก็มีนโยบายเรียนฟรีไม่ใช่หรือ

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: ก็เพราะเรียนฟรีมันช่วยไง นี่เป็นอคติของผม การศึกษาของเราปัญหามันอยู่ที่คุณภาพ นโยบายเรียนฟรี 15 ปี เป็นการเรียนฟรีในโรงเรียนที่คุณภาพห่วย เมื่อมันห่วยเราก็ตะเกียกตะกายให้ลูกไปอยู่โรงเรียนดี เช่น ผมมีสตางค์ ผมก็ให้ลูกไปเรียนในโรงเรียนดีๆ แต่คุณไม่มีก็ให้ลูกไปเรียนในโรงเรียนห่วยๆ ไป นี่คือจุดเริ่มต้นของความไม่เท่าเทียมกันของสังคม

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: กรณีการโอนย้ายไปลงที่ อบต. นี่เป็นแนวทางการกระจายอำนาจออกไปจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีหรือไม่?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: ใช่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เราควรทำเยอะๆ อันที่จริงโดยหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ นั้น เขียนไว้ดีมาก ว่าเรื่องการศึกษาเราควรเปิดโอกาสให้ทุกๆ ฝ่าย ในบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลือ

แล้วใช้ทรัพยากรในหลายช่องทาง แต่ทางปฏิบัติกลับไม่ได้ทำ
หากในหลายพื้นที่ที่ทำได้ก็ต้องมีจุดสำคัญ คือเปิดโอกาสให้ครู
โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ทั้งหลายสร้างนวัตกรรม สร้าง
ความเปลี่ยนแปลง ในการจัดการเรียนการสอน

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: อยากให้อาจารย์อธิบายที่ McKinsey ประเมินว่า 20 ระบบการ
ศึกษาที่ใช้ได้นั้น มีอะไรที่ไทยได้ทำไปแล้วบ้าง?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: McKinsey เขาสนใจเป็นระบบ แต่โรงเรียนที่ดีของเราไม่ได้เป็น
ระบบ เช่น โรงเรียนกลุ่มสาธิตและโรงเรียนกระแสทางเล็กลง การ
ทำโรงเรียนเป็นระบบของเรามันไม่ดีเพราะการกำหนดนโยบาย
ที่จะเป็นเครื่องมือให้บรรลุผลโดยรัฐบาลนั้นมันไม่ใช่ความรู้ไม่ใช่
ผลการวิจัยเป็นเครื่องมือตัดสินใจ แต่ใช้วิธีคิดๆ เดาๆ

ยกตัวอย่างเช่น นโยบายต้องให้ครูจบปริญญาโท นั่นเป็น
การทำวิจัยแบบเดาๆเอาแต่ผลการวิจัยทั่วโลกบอกไว้ว่าปริญญา
สูงๆ ของครู ไม่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของเด็กนัก สิ่ง
ที่สำคัญกว่านั้น คือ PL (Professional Learning) หรือการที่ครู
ประจำการได้เรียนรู้และเพิ่มพูนความรู้ในการทำหน้าที่ครู ต่อมา
มีผลการวิจัยในยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกา ออกมาว่า 21st Cen-
tury Skills คือทักษะที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ผู้ดำรงชีวิตอยู่ใน
ศตวรรษที่ 21 ซึ่งต่างจากมนุษย์ในศตวรรษที่ 20 ที่เป็นมนุษย์

ยุคอุตสาหกรรม ทำอะไรเหมือนๆ กัน มีรูปแบบมีสูตรตายตัว แต่มนุษย์ในศตวรรษที่ 21 เป็นมนุษย์ยุคข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ โลกเปลี่ยนเร็ว คนต้องเปลี่ยน ดังนั้นการศึกษาจึงต้องจัดให้เหมาะกับเด็กรุ่นใหม่ กับชีวิตที่เขาต้องไปเผชิญ แต่ครูของไทยปัจจุบันกลับสอนทักษะเหล่านั้นไม่เป็น เราต้องช่วยให้ครูเรียนรู้วิธีการเป็นครูสำหรับเด็กรุ่นใหม่แต่เราก้ยังไม่มีกระบวนการทักษะเติมความรู้เรื่องพวกนี้ให้ครู

21st Century Skills report บอกว่าเด็กต้องเรียนด้วยวิธีการ PBL (Project based learning) พุดง่ายๆ ก็คือการเรียนโครงการไปพร้อมกับการเรียนสาระในวิชาบังคับ เพื่อให้เด็กได้เรียนทักษะทางด้านการคิด เช่น การสื่อสาร การเจรจาต่อรอง รวมชอมกับคนอื่น วิธีการ PBL คือ เด็กจะต้องเรียนเป็นทีมซึ่งจะทำให้เข้าใจว่าเพื่อนนั้นคิดไม่เหมือนกันและสามารถจัดการความขัดแย้งเพื่อให้ทำงานร่วมกันได้ ถ้าถามว่าครูจะออกแบบการเรียนรู้อย่างไร อันนี้ครูต้องเรียน เมื่อทำแล้วก็ต้องนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดการความรู้ สิ่งที่ทำให้การศึกษาเป็นชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ คือ PLC (Professional Learning Community) หรือภาษาครูเรียกว่าเป็นชุมชนนักปฏิบัติ CoP(Community of Practices) หมายถึงครูต้องเรียนรู้วิธีและทักษะการเป็นครู เท่ากับการเรียนรู้ระหว่างเป็นครูสำคัญมากกว่าก่อนเป็นครู

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: กรณีการศึกษาของคนที่มีงูเห่าใบปริญญา แล้วหลังจากนั้นอาจจะไม่ได้ใช้ใบปริญญากับชีวิตของเขาอีกเลย หรือกรณีที่ต่างจังหวัดเจียบเหงา อาจารย์มองว่าอย่างไร?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: เหตุปัจจัยนี้มันซับซ้อน พ่อแม่ก็อยากให้ลูกได้รับปริญญา เพราะเป็นกระแสสังคม เป็นค่านิยม คำถามก็คือว่า ถ้าเราอยู่ในวงการศึกษารเราจะปล่อยไปตามกระแสหรือต้องการให้เป็นไปตามเป้าหมาย แล้วเป้าหมายสุดท้ายคืออะไร การที่พ่อแม่ขายที่ดินเพื่อส่งลูกเรียนปริญญาตรีคุณภาพไม่สูงและได้ทำงานต่ำกว่าวุฒิเราก็คือเห็นกันทั่วไป แต่การที่ต้องจบปริญญาเพื่อศักดิ์ศรีนั้น มันไม่ยิ่งต่ำลงไปอีกหรือ

ตามความเห็นของผม เราไม่ได้สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องปริญญาและการศึกษาให้แก่สังคม สื่อมวลชนก็มีส่วนช่วยสำคัญ ซึ่งผมในฐานะของประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้พยายามผลักดันแต่มันก็ยาก เพราะฉะนั้นหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปริญญาต้องเข้าไปดูแลและบอกกับสังคมให้เข้าใจว่าจำนวน 30% ของคนที่จบปริญญาตรีในไทยต้องไปทำงานต่ำกว่าวุฒิ แล้วทำวิจัยว่าปริญญาตรี ปวช. ปวส. นั้นได้เงินเดือนเป็นอย่างไร ต่างกับพวกทำงานต่ำกว่าวุฒิอย่างไร คนก็จะเห็นว่าปริญญาสำคัญหรือไม่

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ถ้าเราปล่อยเรื่องค่านิยมปริญญาไปแบบนี้ จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไรบ้าง?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

: คำว่า ‘สังคมปริญญา’ นั้น อาจารย์ชัยอนันต์ สมุทรวานิช ตั้งชื่อมาก่อนเป็นสิบปีโดยเรียกว่าสังคมฐานานุภาพที่เอาฐานะทางปริญญาเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่ความรู้หรือทักษะอันแท้จริง สภาพเช่นนี้ผมถือว่าเป็นสังคมหลอกๆ ไม่ใช่สังคมของคนจริงหรือตั้งอยู่บนฐานของความจริง มันมีการซื้อขายปริญญาเช่นเดียวกับชีของครู แล้วลงท้ายก็เกิดการผิดศีลธรรม

การพูดอย่างนี้ไม่ใช่หมายถึงปริญญาเป็นของไม่ดี แต่ความหมายคือการเรียนเพื่อให้ได้ปริญญานั้นเป็นเครื่องหมายของความรู้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษาที่จะทำให้ปริญญานั้นศักดิ์สิทธิ์ มีความหมาย มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมที่ได้ผ่านการฝึกฝนและหล่อหลอมส่วนไ้การบ้าปริญญา แล้วลงท้ายต้องการแค่เพียงใบปริญญา โดยไม่สนใจทักษะ ไม่สนใจความรู้ มันไร้ศีลธรรม และเป็นจุดเริ่มต้นของความชั่วทั้งหมด

บทสัมภาษณ์

รองศาสตราจารย์.วิทยากร เชียงกุล
คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ระบบการศึกษาไทยปัจจุบัน ในทัศนะของอาจารย์เป็นอย่างไร?

รศ.วิทยากร เชียงกุล

: ผมว่ามีการขยายตัวของการรับนักเรียนนักศึกษามากขึ้น แต่คุณภาพไม่เพิ่ม จำนวนคนเรียนมากขึ้นแต่มีปัญหา คือ หนึ่งคุณภาพของโรงเรียนแตกต่างกัน สอง นักเรียนออกกลางคันเป็นจำนวนมาก จากการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กว่าครึ่งถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้น มีเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนกว่า 5-6 แสนคน ทำให้ระดับการศึกษาไทยมีค่าเฉลี่ยต่ำ คือ 8 ปี ทั้งที่การศึกษาภาคบังคับ คือ 9 ปี

ถ้าดูข้อมูลสถิติแรงงาน เราจะพบว่าคนวัยแรงงานของไทยเกินครึ่งหนึ่งจบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ซึ่งแย่กว่าหลายประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น เกาหลีใต้ หรือไต้หวัน ที่คนวัยแรงงานมักจบชั้นมัธยมศึกษาหรืออาชีวะ แต่การศึกษาไทยกลับไปขยายตัวในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำให้มีสถิติการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยสูงและคนจบมหาวิทยาลัยมาก

ส่วนระบบเศรษฐกิจและสังคมนั้นเป็นการแข่งขันโดย
โครงสร้างการผูกขาดของคนกลุ่มน้อย เป็นการแข่งขันแบบแพ้
คัดออก คือคิดแบบคัดคนส่วนหนึ่งไปปรับใช้เศรษฐกิจ แต่ไม่นึกถึง
คนทั้งหมด เราต้องการแพทย์ ต้องการวิศวกร ต้องการนักบัญชี
จำนวนหนึ่งเท่านั้นเอง คนที่เหลือก็ปล่อยให้ไปชานา หรือจะไป
เป็นกรรมกรก็ช่างหัวมัน จึงมีนักเรียนออกกลางคันเยอะ เรา
เหมือนจะดูแล คือให้ทุนการศึกษา แต่เราไม่ได้ติดตามดูแลให้เขา
เรียนจนจบ

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ปัจจัยที่ทำให้เด็กออกจากโรงเรียนกลางคันคืออะไร?

รศ.วิทยากร เชียงกูล

: คือความยากจน อย่างโรงเรียนมัธยมที่อยู่ในตัวอำเภอหรือ
จังหวัด ทำให้เด็กต้องเดินทางไกลหรือมาเช่าหอพักในเมือง ซึ่งมี
ค่าใช้จ่ายสูง คนจนสู้ไม่ไหว พอลูกอายุสักสิบขวบก็มักจะให้ออก
มาทำงาน เพราะฉะนั้นเราต้องมีทุนการศึกษาให้เขา การให้เรียน
ฟรีมันไม่พอ

บางครั้งเด็กอาจเรียนหนังสือไม่ได้เพราะมีการแข่งขัน
สูง ครูก็ดุด่า อย่างกรณีเด็กมีปัญหาครอบครัวหรือเรื่องความ
สัมพันธ์ทางเพศ ก็ต้องมีนักจิตวิทยาแนะแนว หรือครูต้องไปตาม
ถึงบ้านว่าทำไมไม่มาเรียน ซึ่งที่จริงการไม่เรียนตามการศึกษา
ภาคบังคับนั้น มีบทปรับตามกฎหมายแค่พินาศและไม่ทำจริง
กรณีลูกคนงานก่อสร้างต้องย้ายตามพ่อแม่ไปตามที่ต่างๆ แล้ว
ไม่สามารถเข้าโรงเรียนได้เพราะไร้ภูมิลำเนา อย่างนี้เด็กก็ไม่ได้
เรียนซึ่งปัญหาเหล่านี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคอยติดตาม
ดูแลแก้ไข

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ดังนั้นนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของรัฐหรือโครงการส่งเสริมการศึกษา ช่วยตอบโจทย์ปัญหาได้อย่างไร?

รศ.วิทยากร เชียงกุล

: ก็ยังตอบโจทย์ไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ ผู้ปกครองได้บ้างบางส่วน เราไม่มีทุนการศึกษาให้เขา หรือถ้าเราดูตัวอย่างของประเทศฟินแลนด์ จะเห็นว่าเขามีครู มีนักจิตวิทยา มีนักสังคมสงเคราะห์ คอยตามดูเด็กที่เรียนอ่อนหรือเด็กที่ขาดเรียนว่าเป็นเพราะอะไร กรณีเด็กที่เรียนอ่อน ครูก็ต้องติวให้โดยรัฐบาลเป็นคนจ่ายเพื่อให้เด็กเรียนได้ แต่ของเราไม่มีระบบนี้

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: อาจารย์มองการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 ของรัฐบาลอย่างไรบ้าง?

รศ.วิทยากร เชียงกุล

: ผมคิดว่าเขามองการปฏิรูปการศึกษาแบบไม่ได้มองเชิงโครงสร้างแต่มองเป็นโครงการเหมือนกับโครงการเสริม เช่นให้รางวัลครูเพิ่มเงินวิทยฐานะให้ครูเพิ่มบให้เด็กเรียนฟรีแจกเสื้อผ้าแจกอะไรต่างๆ หรือโครงการโรงเรียนในฝันประจำอำเภอ อย่างนโยบายของคุณทักษิณ สมัยเป็นนายกฯ ที่ให้ทุนเด็กไปเรียนเมืองนอกนั้น ทุกอย่างล้วนเป็นโครงการหมด แต่หัวใจหลัก คือตัวครู ตัวผู้อำนวยการ คุณกลับไม่แก้ และในระบบราชการรวมศูนย์ฯ ก็ไม่มีการประเมินผลอย่างแท้จริง ไม่มีการคัดเลือกคนเก่งๆ มาเป็นครู แล้วให้ค่าตอบแทนหรือให้ความรับผิดชอบสูง

แบบในประเทศฟินแลนด์ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศเกาหลีใต้ ที่เขาทุ่มเทในการปฏิรูปครูอย่างจริงจัง

การปฏิรูปครูของบ้านเราเป็นเพียงการหาเสียงกับครูในเวลาที่จะกระจายอำนาจไปสู่องค์กร เดิยวันนี้คณะกรรมการครูกลายเป็นนักรการเมืองท้องถิ่นแล้วเพราะเขามีอำนาจโยกย้ายครูได้ เพราะฉะนั้นจึงมีการหาเสียงเหมือนนักรการเมือง คือพาครูไปเลี้ยง พาไปเที่ยว มันจึงไม่เป็นระบบนักวิชาการที่จะคัดเลือกรับมาดูแลเรื่องคุณภาพ กระทั่งครูกับคุรุสภากลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ จะเห็นชัดว่าเราไม่แตะที่ตัวปัญหาจริงแต่ไปใช้วิธีเสริมโดยเพิ่มงบประมาณ ประเทศไทยใช้งบประมาณในการศึกษาอันดับหนึ่งของทุกกระทรวง หรือ 25% ของงบประมาณประจำปี ประมาณ 300,000-400,000 ล้านบาท

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ผลการศึกษาของเด็กกลับต่ำลง ทั้ง ๆ ที่งบประมาณเยอะขึ้น?

รศ.วิทยากร เขียงกุล

: ใช่ สัดส่วนของคนที่ยื่นจบชั้นมัธยมศึกษาของไทยเมื่อคิดเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรแล้วต่ำกว่าหลายประเทศอย่างคะแนนโอเน็ต เอเน็ต และคะแนนที่เขาทดสอบกันระหว่างนานาชาติโดยองค์กรความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) ที่ทดสอบเด็กอายุ 15 ปี ในวิชาสำคัญ เช่น การอ่าน วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การอ่าน ซึ่งหมายถึงการอ่านภาษาไทยนะ แต่เป็นข้อสอบมาตรฐาน โดยใช้การคิด

วิเคราะห์เด็กไทยได้คะแนนต่ำมากและสูญหลายประเทศในเอเชีย
แปซิฟิกไม่ได้

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: แล้วการที่รัฐบาลทุ่มงบประมาณมากขนาดนี้ แต่ผลตอบกลับ
แบบนี้ สะท้อนถึงอะไร?

รศ.วิทยากร เชียงกูล

: สะท้อนว่าเราบริหารแบบระบบราชการมากเกินไป กระทรวง
ศึกษาธิการของเราชอบสร้างตึก ป้ายโรงเรียน ฯลฯ คือลงทุน
กับสิ่งก่อสร้างมากเกินไป แต่ห้องสมุดและอุปกรณ์วิทยาศาสตร์
ไม่ได้เรื่อง และควรมีระบบให้ครูระดับต้น หรือครูคณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษได้เงินเดือนสูงขึ้น เพราะเงินเดือนต่ำ
อย่างนี้ใครจะอยู่ แต่เราก็ไม่แก้จุดนี้

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: เคยมีกรณีเด็กออกจากการศึกษา ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
เพราะว่าครูปฏิบัติต่อเขาไม่ดี ปัจจุบันปัญหาแบบนี้เราจะมีทาง
แก้ปัญหาคืออย่างไรบ้าง

รศ.วิทยากร เชียงกูล

: ปัจจุบันมีมากขึ้น ปัญหา คือ ครูมีคุณภาพลดลง กลายเป็นอาชีพ
ที่ไม่ได้มาจากใจรัก งานก็เยาะและเหนื่อย ครูก็สอนกันไปตาม
หลักสูตรที่กระทรวงฯ เป็นคนกำหนดให้โดยไม่มีอิสระในการ
วัดผลด้วยตัวเอง ไม่เหมือนครูในประเทศฟินแลนด์ที่เขามีความ
ภูมิใจ แม้เงินเดือนจะไม่สูงมาก แต่เป็นอาชีพอิสระ เขาเป็นคนคุม

ข้อสอบและวัดผลเด็กเอง แล้วก็มีอิสระและมีการประชุมที่เป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับคำสั่งของผู้บริหารเพียงอย่างเดียว ทำให้ปัญญาชน คนเก่งๆ อยากมาเป็นครู

แต่ของประเทศไทยเป็นระบบแพ็คต้อออกเราจะคัดเลือกเฉพาะเด็กเก่งๆ เพราะถ้าเด็กเก่งคะแนนดีก็สามารถไปเข้าโรงเรียนดี เข้ามหาวิทยาลัยได้ และโรงเรียนก็ได้ชื่อเสียง ได้งบประมาณ ครูก็ได้เงินเดือนขึ้นมันเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่ได้มองให้ครูมีอุดมการณ์ แต่ครูประเทศอื่น อย่างประเทศเวียดนาม หรือประเทศเกาหลีใต้ก็เงินเดือนไม่เยอะเท่าไรแต่เขาปลูกใจให้คนรักชาติ คือมองว่าครูเป็นนักปฎิวัติ เป็นนักปฏิรูปสังคม ไม่ใช่เป็นแค่คนแจวเรือจ้าง คุณกำลังสร้างชาติ มันมีอุดมการณ์ ครูเขาก็ตั้งใจสอน เอาการเอางาน เช่นในประเทศเวียดนาม เด็กถูกปลูกขึ้นมาว่าต้องเรียนหนังสือเพราะประเทศเราด้อยพัฒนา เคยตกเป็นเมืองขึ้นเขา และให้ดูตัวอย่างโฮจิมินห์ เด็กเวียดนามจึงขยันมาก

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ในปัจจุบันการศึกษาของเราเน้นปริมาณ ให้มีคนจบปริญญา จบอุดมศึกษามากขึ้นเรื่อยๆ อาจารย์บอกว่าเป็นความสิ้นเปลือง หมายถึงอย่างไร?

รศ.วิทยากร เชียงกุล

: การศึกษาด้านอุดมศึกษาในประเทศไทยค่อนข้างเติบโตมากทางจำนวนผู้เรียน คือมีคนได้เรียนมหาวิทยาลัยกันเยอะขึ้น และแย่งกันเข้ามหาวิทยาลัยปดตีๆ ทั้งที่จริงจำนวนมหาวิทยาลัยทั่ว

ประเทศทั้งเอกชนและมหาวิทยาลัยเปิดสามารถรับเด็กที่จบ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนได้ทุกคน แต่เด็กกลับแย่งกันเข้า
มหาวิทยาลัยที่ดีและเลือกเรียนเพียงบางสาขา อาทิ สังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์มากเกินไป ซึ่งไม่ใช่ความต้องการของตลาดที่
ต้องการคนเรียนจบสายวิทยาศาสตร์ แต่การศึกษาระดับอุดม
ศึกษาไม่สามารถทำได้เพราะพื้นฐานของเด็กไทยเรียนวิชา
คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อ่อน

ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีจำนวนคน 64 ล้านคน แต่กลับ
มีหมอแค่ 3 หมื่นคนเท่านั้น เพราะฉะนั้นเราจึงต้องไปปฏิรูปการ
ศึกษาตั้งแต่เด็ก

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: แนวทางส่งเสริมการศึกษาควรจะเริ่มจากที่ใด และจาก
นโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลางของไทยเป็น
อย่างไร?

รศ.วิทยากร เชียงกูล

: ควรจะเริ่มตั้งแต่อนุบาล เพราะสำคัญมาก ผมก็พยายามเขียน
หนังสือบอกว่าเด็กอนุบาลมีการพัฒนาของสมองมากที่สุด แต่ถ้า
ไม่มีโรงเรียนอนุบาลดีๆ เด็กก็จะโง่งง เพราะการเตรียมความ
พร้อมในการพัฒนาสมองมันไม่มี สังเกตว่าโรงเรียนอนุบาลที่ดี
เขาจะสอนให้เด็กเล่นดนตรี ให้เด็กอ่านนิทาน ให้สมองพัฒนา
ทุกด้าน เมื่อเด็กเก่งตั้งแต่ปฐมวัย พอเข้าเรียน ป.1-2 เขาก็จะเก่ง
เอง ซึ่งพอพื้นฐานไม่ดีมันก็จะแย่งไปเรื่อยๆ การศึกษาบ้านเรา
มักสอนแบบท่องจำแต่ไม่เชื่อมโยง

โดยหลักการปฏิรูปการศึกษาที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง นั้นดีแต่ครูไม่เข้าใจ เพราะครูเป็นคนที่รับการศึกษาแบบเก่า จึงเข้าใจว่าการเรียนแบบให้เด็กเป็นศูนย์กลาง คือการให้เด็กไปค้นหาเอง ซึ่งที่จริงครูต้องชี้แนะ ไม่ใช่ปล่อยเด็ก แต่ครูของเราเป็นแบบอำนาจนิยม อาวุโสนิยม เด็กถามอะไรไม่ค่อยได้ เพราะถ้าถามมากครูก็ว่า ทำให้บางครั้งเด็กเก่งๆ ไม่มีความสุขในโรงเรียน เพราะไปถามมาก ครูจะไม่ชอบ นี่ก็เป็นปัญหาแบบหนึ่ง

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: อาจารย์มองทัศนคติสังคมกับการศึกษาว่าต้องจบปริญญาตรีในสมัยนี้ว่าอย่างไร?

รศ.วิทยากร เชียงกุล

: คือเราไปเห่อเรื่องจบปริญญาตรีมากเกินไป เพราะสมัยก่อนเป็นระบบราชการเพราะฉะนั้นเงินเดือนคนจบปริญญาจะสูงกว่ามัธยม ทั้งที่บางงานใช้แค่เทคนิคง่ายๆ ไม่ต้องเรียนปริญญาก็ได้ แค่เราพัฒนาการเรียนสายอาชีวะ พาณิชยการให้เข้มข้น เหมือนในเยอรมันหรือประเทศอื่น คือ ทำให้สายอาชีวะเติบโตพร้อมกับการศึกษาสายสามัญ เด็กก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าเรียนมหาวิทยาลัย

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: การที่คนเสียเวลาไปกับการเรียนโดยไม่จำเป็น และจบออกมาทำงานไม่ตรงวุฒิ แล้วเหตุใดจึงต้องเรียนเพื่อให้ได้ปริญญา?

รศ.วิทยากร เชียงกูล

: คงเอาไว้ประดับ เป็นการเรียนมากแต่ผลน้อยไม่คุ้มค่า บางทีพ่อแม่ยากจน แต่ทำนาส่งเสียให้ลูกเรียน เพราะคิดว่าการทำนา เป็นการทำงานหนักได้ผลตอบแทนน้อย เมื่อส่งลูกเรียน จบปริญญาตรีแล้วเขาคงจะได้เงินเดือนเยอะ แต่ผลลัพธ์ คือลูกจบปริญญากลับได้เงินเดือนน้อยกว่าพ่อแม่ที่ทำนา หรือน้อยกว่าพ่อที่ขับแท็กซี่ส่งเขาเรียนเสียอีก

บทสัมภาษณ์ ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร คณะกรรมการปฏิรูป และประธานอนุกรรมการกลุ่มการศึกษา

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: โรงเรียนและระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน ในทัศนะของ
อาจารย์เป็นอย่างไร

ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร

: โรงเรียนบ้านเรามักจะอยู่ติดถนนลาดยาง จึงมีเด็กจำนวนหนึ่ง
เท่านั้นที่มีโอกาสได้เข้าเรียน ส่วนระดับชั้นอุดมศึกษาพอปรับมา
ใช้ระบบโควตาก็ดีขึ้น แต่ยังทิ้งเด็กจำนวนหนึ่งไว้ข้างหลังค่อนข้าง
มาก จากตัวเลขชี้วัดระดับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ตาม
หลักที่นักเศรษฐศาสตร์นักสังคมศาสตร์เรียกว่าผลประโยชน์ของ
การศึกษา สรุปได้ว่าโอกาสทางการศึกษาอาจเป็นการตกทอด
ข้ามช่วงชั้นของครอบครัว ซึ่งมีข้อมูลจากงานวิจัยของธนาคาร
โลกระบุว่า ครอบครัวที่มีรายได้ดีจะทำให้ลูกมีโอกาสเรียนต่อ
ระดับอุดมศึกษามากกว่าในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ นี่คือ สิ่งชี้ให้
เห็นว่าฐานะของพ่อแม่ส่งผลทางการศึกษาต่อลูก

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: ปัญหาสำคัญของระบบการศึกษาไทยคืออะไร และมีแนวทาง
แก้ไขปัญหาอย่างไร

ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร

: ระบบการศึกษาแบบแพ็คต้ออกของบ้านเราส่งผลให้เด็กมีปัญหาเด็กพิการและเด็กเรียนอ่อนจะถูกคัดออกเพราะทำให้ KPI หรือดัชนีชี้วัดคุณภาพของโรงเรียนตกจนกลายเป็นว่าโรงเรียนมีขีดจำกัด คือ เกือบเด็กที่เรียนหนังสือได้ไว้เท่านั้น และยังกรณีเด็กไร้สัญชาติที่ไม่มีตัวเลขแน่นอนอีก 20 กว่าปีของการเรียนตั้งแต่ชั้นปฐมวัยถึงอุดมศึกษา ประเทศไทยมีเด็กหลุดออกจากระบบปีละประมาณ 100,000-200,000 คน เราต้องหาเด็กที่ถูกคัดออกให้เจอแล้วขึ้นทะเบียนเด็กพวกนี้ และควรมีบัตรทองการศึกษาให้เด็กเพื่อให้เขามีสิทธิมากกว่าการเรียนฟรี 15 ปี คือเป็นกลไกการดูแลเด็กครอบคลุมถึงอาหาร หนังสือ และเสื้อผ้า

อีกกลุ่มที่สำคัญ คือแรงงานไร้สวัสดิการ จากประชากรวัยแรงงานจำนวน 35 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประมาณ 6 ล้านคนเท่านั้น ที่ได้รับการคุ้มครองจากราชการหรือเอกชน ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานไม่มีสวัสดิการ ซึ่งเราจะต้องมีกลไกทางภาษีให้เขาได้พัฒนาตัวเอง แล้วออกกฎหมายมาบังคับ แรงงานไร้สวัสดิการส่วนใหญ่คือ คนจากชนบทที่มีการศึกษาต่ำกว่า ป.6 ที่อพยพครอบครัวเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแล้วส่งให้ลูกเรียนหนังสือใกล้กับโรงงาน ซึ่งในประเทศตะวันตกนั้น ชุมชนในโรงงานอุตสาหกรรมจะได้รับการดูแลโดยกลไกท้องถิ่น แต่ในประเทศไทยไม่มีหน่วยงานใดดูแลรับผิดชอบ

เมื่อพ่อแม่เรียนหนังสือต่ำ ทำให้ได้ค่าแรงน้อย ดังนั้น รัฐต้องตีโจทย์ตรงนี้ให้แตกว่า จะทำอะไรให้คนวัยแรงงานเหล่านี้มีรายได้ดีขึ้น เพราะจะทำให้ลูกของพวกเขาได้รับการศึกษาที่ดีด้วย นี่เป็นวิธีการช่วยเด็กได้มากที่สุด รัฐต้องมีการดูแลสองช่วงชั้นทั้งพ่อแม่และลูก และปัจจุบันผู้หญิงวัย 50 ปี ที่ถูกปลดจากระบบอุตสาหกรรมแล้วไม่รู้จะทำอะไรต่อไป ก็เป็นอีกโจทย์หนึ่งซึ่งนอกจากรัฐแล้ว กลุ่ม NGOs และชุมชนจะต้องเข้ามาร่วมกันจัดการศึกษาให้กับคนเหล่านี้

บ้านเราตีความการศึกษาแคบมากเพราะไม่เคยมองการศึกษาจากคนวัยทำงานหรือคนที่ถูกผลักให้ออกจากงาน แต่ขณะนี้กรรมการแรงงานในคณะปฏิรูปฯ ได้มองเห็นปัญหาและกำลังหาแนวทางแก้ไขอยู่

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

: การปฏิรูปการศึกษาไทยในทศวรรษที่ 2 ควรจะอย่างไร

ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร

: ในการปฏิรูปการศึกษาคั้งนี้เราต้องให้ความมั่นใจว่าครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีจะต้องได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษาทุกระดับอย่างมีคุณภาพ จากสถิติของนโยบายขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเรียนฟรี 9 ปี เป็น 12 ปี นั้น ปรากฏชัดว่าเด็กในภาคอีสานที่เรียนต่อ ม.1 ยังมีจำนวนต่ำกว่าภาคอื่น เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก

กระทรวงการศึกษาธิการควรแค่ดูแลแต่ให้คนอื่นจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละกลุ่ม โดยรัฐเปลี่ยนจากผู้จัดไปเป็นผู้ควบคุมคุณภาพมาตรฐานการศึกษา แล้วกลับมาทบทวนการเรียนฟรี 15 ปี โดยนำเงินไปให้คนที่ต้องการมากขึ้น เช่น เงินที่รัฐจ้างครู ควรนำไปให้เด็ก หรือผันเงินไปใช้ในการบริการทางด้านการศึกษาและจัดบัตร์ทองการศึกษาให้เด็กโดยให้เด็กเป็นผู้ซื้อ คือให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะเลือกเรียนวิชาใดที่โรงเรียนไหน ซึ่งเป็นเงินก้อนเดียวกันแต่เปลี่ยนวิธีจ่าย รัฐต้องเลิกลงเพื่อให้ประชาชนโตขึ้น

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 ได้พูดถึงระบบการศึกษากระแสหลักของคนจำนวนมาก ซึ่งต่างจากทศวรรษที่ 1 ซึ่งพยายามจะปรับโครงสร้างเป็นการกระจายอำนาจ และมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาครูที่คงยังไม่เห็นผลภายในสิบปีนี้ เพราะถึงจะมีหลักการที่ดีมากแต่กลับมีช่องว่างให้คนหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง และคิดถึงแค่ครูเก่าในระบบกว่า 400,000 คน แต่ไม่นึกถึงครูใหม่

สุดท้าย สิ่งที่ผมอยากเห็น คือจัดการศึกษาให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากความไม่ยุติธรรมในการจัดการศึกษาของชาติ ได้ทำให้เยาวชนประมาณร้อยละ 40 ตกหล่นจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ว่าการตกล่นนั้นกลับกลายเป็นโอกาสสำหรับเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่ได้เรียนรู้วิธีคิดแบบใหม่ของการศึกษา พวกเขาสามารถเรียนรู้จากห้องเรียนที่กว้างและใช้ความรู้เหล่านั้นไปพัฒนาตัวเองเพื่อเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศ

ได้ร่มไม้ บนคันนา ริมบ่อปลา ต่างเป็นห้องเรียนในความหมายของการศึกษาทางเลือกที่เชื่อว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่ใช่แค่ในระบบการศึกษาหรือว่าในห้องเรียนเท่านั้น นอกจากการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพและดำรงชีวิตตามความคิดกระแสหลัก หัวใจของการศึกษาคือการพัฒนาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์

ปริญญาชีวิต จากการศึกษาทางเลือก
ปริญญาบัตร จากการศึกษาทางหลัก

เมื่อการศึกษาไม่ได้มีทางเลือกเดียว รายการ 2563
เปลี่ยนประเทศไทย จึงพาเราเดินออกนอกถนนสายหลักของ
การศึกษาไทยเพื่อไปเรียนรู้แนวทางการศึกษาทางเลือก 4 แห่ง
คือ

กลุ่มเด็กและเยาวชนภูมิทัศน์นิเวศน์ลุ่มน้ำคลองยัน

โรงเรียนขานา บ้านทุ่งฆ้อง
อำเภอท่าวังผา
จังหวัดน่าน

โรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่า
อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง
วัดพระธาตุดอยผาส้ม อำเภอสะเมิง
จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเด็กและเยาวชนภูมิทัศน์ นิเวศน์ลุ่มน้ำคลองยัน

: พิมพ์รักษ์ สมศรีเสาร์

น้องเมย์ หรือเมติมา ประวิทย์ เป็นเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนเพราะมีเรื่องทะเลาะวิวาทจากการเข้าไปช่วยเหลื่อเพื่อน เธอเป็นคนที่อาจจะให้คำตอบกับฉันได้ว่า ทำไมการศึกษาจำเป็นต้องมีทางเลือก ?

ฉันเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปหาน้องเมย์ที่อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีครูอุ๊ตและครูเอี้ยง ครูพี่เลี้ยงของน้องเมย์มาคอยเป็นธุระให้ หลังจากมาถึงตัวอำเภอเมืองสุราษฎร์ฯ ฉันเดินทางต่อไปอีกประมาณ 40 นาที ก็ถึงสภาพพัฒนาเด็กและเยาวชนภูมิทัศน์นิเวศน์ลุ่มน้ำคลองยันที่สถานที่แห่งนี้เป็นที่รวมตัวของเด็กๆ ในหมู่บ้านเพื่อมาเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน

ที่นี่ไม่มีคอมพิวเตอร์ ไม่มีกระดานดำ ไม่มีโต๊ะเรียน ไม่มีแม้แต่เก้าอี้ มีเพียงแค่เสื่อน้ำมันปูอยู่ใต้อาคารโล่งๆ และถัดมาเป็นโรงครัวเล็กๆ ที่มีเตาถ่านกับกระทะซึ่งผ่านการใช้งานมาแล้วหลายครั้ง

คำถามเกิดขึ้นในใจฉันอีกครั้งนี่หรือสถานที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ มันจะเรียนรู้อะไรได้อย่างไรกัน??? ความสงสัยแคลงใจยังไม่ทันจางหาย ก็ได้ยินเสียงครูเอี้ยงตะโกนบอกว่า “น้องเมย์ มาแล้วค่ะ”

ฉันหันไปพบกับน้องเมย์ที่กำลังยกมือขึ้นสวัสดีเพื่อเป็นการทักทาย เธอทำให้ฉันตกใจกับเล็บที่ยาวแถมยังมีสีส้มนะทอนแสงและผมของเธอก็ผ่านการทำสีมาพอสมควรทาทาหน้าขาวทาปากสีแดงแบบที่กำลังเป็นที่นิยมกันในหมู่วัยรุ่นด้วยอุทัยทิพย์

ใครจะไปเชื่อว่าน้องเมย์ในภาพสาวเปรี้ยวเช่นนี้จะสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองจากเด็กสาวเกเรจนกลายมาเป็นเด็กดีได้หลังจากถูกให้ออกจากโรงเรียน และยังเป็นต้นแบบแก่เด็กๆ ในชุมชนอีกด้วย

ในที่สุดการสนทนาเพิ่มทำความรู้จักกันก็เริ่มขึ้น

น้องเมย์บอกว่าเธอเป็นเด็กที่เกเรมากและทำทุกอย่างเพื่อต่อต้านพ่อ โดยทำทุกอย่างเพื่อให้พ่อของเธอเจ็บปวดจากการกระทำของเธอ เธอทำผิดกฎของโรงเรียนซ้ำแล้วซ้ำเล่า และทุกครั้งที่ทำผิดเมื่อพ่อขอร้องเธอจึงค่อยไปร้องขอคุณครูที่โรงเรียนเพื่อให้โอกาสแก่เธออีกครั้ง น้องเมย์ได้รับโอกาสหลายครั้งหลายหนแต่ครั้งสุดท้ายกลับไม่เป็นเช่นนั้น เธอเล่าถึงครั้งสุดท้ายที่ถูกให้ออกจากโรงเรียนว่าเพราะไปมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อนในโรงเรียนเดียวกัน

“จะให้ทำยังไงได้อะพี่ ถ้าพูดกันตามตรงหนูเป็นหัวหน้าแก๊งค์เลยนะแล้วเวลาที่เพื่อนเดือดร้อนเราก็ต้องช่วยเหลือจริงๆ อะ ไม่เคยมีเรื่องที่เป็นของตัวเองซักครั้ง แต่ครั้งนี้รุนแรงถึงขนาดมีการพกอาวุธมาด้วย...”

ช่วงชีวิตวัยรุ่นใจร้อนที่ก่อเรื่องทะเลาะวิวาทขึ้นด้วยความรักเพื่อนเป็นสาเหตุให้น้องเมย์ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันแล้วจบชีวิตการศึกษาในห้องเรียนไว้เพียงเท่านั้น จากท่าทีที่ดูเหมือนเป็นเด็กแข็งกร้าว แต่เธอบอกว่าการที่ต้องออกจากโรงเรียนในครั้งนั้นมันทำให้เธอรู้สึกเจ็บปวดที่สุด

หลังปิดฉากการศึกษาลง น้องเมย์ก็ใช้ชีวิตอยู่ที่บ้าน ช่วงแรกๆ เวลาที่มีรถโรงเรียนมารับเด็กๆ แถวบ้าน เธอได้แต่แอบดูอยู่ในบ้านแล้วร้องไห้คนเดียว เพราะมันทั้งเหงาและเศร้า แต่พอมีคนมาถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง เธอกลับบอกคนเหล่านั้นไปว่า **“ไม่เป็นไร ไม่ได้เรียนหนังสือก็สบายดี”** หรือไม่ก็เลือกที่จะเดินหนีไปเฉยๆ เพราะทนแรงกดดันจากคนรอบข้างไม่ไหว ที่จริงเธอไม่ได้อยากจะออกจากระบบการศึกษาเลยแม้แต่หน่อย แต่เมื่อต้องลาออกกลางคันจากการศึกษาในระบบ ชีวิตของเมย์ก็มาถึงจุดเปลี่ยน แม้จะเสียใจ ร้องไห้ และผิดหวังกับเส้นทางการศึกษา แต่ยังมีมือของพ่อ จ๋านงค์ ประวิทย์ นุตรังขึ้นมาให้ก้าวเดินได้อีกครั้ง น้องเมย์โชคดีที่มีพ่อที่เข้าใจเธอ

ลุงจ๋านงค์บอกกับฉันว่าใบปริญญาของลูกไม่ใช่สิ่งที่เขาต้องการ **“ผมไม่วิตกเรื่องที่น้องเมย์ไม่ได้รับปริญญา แต่เชื่อมั่นว่าถ้าเขาริดยางเป็น สามารถดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความสมดุลกับวิถีชีวิต และต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้ไม่ตกเป็นทาสของกระแสหลักที่บริโภคอย่างไม่บันยะบันยัง ผมก็ภูมิใจมากแล้ว”**

ในฐานะพ่อ ลุงจ๋านงค์ใช้ความพยายามหลายวิธีกว่าจะทำให้น้องเมย์กลับคืนสู่โลกแห่งความจริงได้ เริ่มจากพาออกไปเจอโลกกว้างกว่าที่เธอเคยเจอ เช่นเวลาที่ลุงจ๋านงค์ไปประชุมที่ไหนก็จะลากลูกสาวคนนี้ไปด้วย แรกๆ ก็ต้องใช้วิธีบังคับให้ไป นั่นคือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เพราะเมื่อน้องเมย์ได้เจอคนเยอะขึ้น และได้ฟังประสบการณ์จากคนหลากหลาย เธอก็ซึมซับสิ่งเหล่านั้นเข้าไปโดยไม่รู้ตัว จนหันมาสนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตัวเอง และใช้พื้นที่หลังบ้านในสวนสมรมเป็นภาษาถิ่นในภาคใต้ หมายถึงสวนขนาดเล็ก) ของพ่อมาปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง และถ้ามีเหลือเธอก็จะนำไปขายให้มีรายได้ เธอเริ่มเลี้ยงดูและพูดคุยกับหมูหลุมที่ผูกไว้ใกล้กับใต้ถุนบ้านทั้งที่ก่อนหน้านี้แทบจะไม่ขายตาแลมันเลยด้วยซ้ำ

น้องเมย์เดินเข้าบ้านโน้นออกบ้านนี้เพื่อไปหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เป็นประจำ เมื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นเป้าหมายเรียนรู้ของลูกสาว ลุงจ๋านงค์จึงถ่ายทอดประสบการณ์และจัดหาโอกาสเพื่อการเรียนรู้ให้น้องเมย์อย่างเต็มที่ เธอเริ่มมองเห็นโลกกว้างใหญ่กว่าในห้องสี่เหลี่ยม และวันนี้การเรียนรู้ของเธอไม่ใช่แค่เพื่อตัวเองอีกต่อไปแต่ยังเลยออกไปไกลจนขยายผลความรู้ไปสู่เยาวชนคนอื่นๆ อีกด้วย ลุงจ๋านงค์จึงเป็นทั้งพ่อและครู ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเยาวชนอย่างจริงจัง และได้ใช้พื้นที่ส่วนตัวสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่มีชื่อว่า สภาเด็กและเยาวชนภูมินิเวศลุ่มน้ำคลองยัน ซึ่งมีบทบาทด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการเรียนรู้จากภูมิปัญญาในวิถีของท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

ทุกวันเสาร์จะมีเด็กๆ มาเรียนรู้ที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ ประมาณ 20-30 คน โดยมีน้องเมย์เป็นคนจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้คณิตศาสตร์ผ่านการสำรวจข้อมูลทางกายภาพของกลุ่มน้ำที่จะใช้วิธีล่องแพเพื่อเก็บขยะไปตามลำน้ำในหมู่บ้าน แล้วจดบันทึกจำนวนขยะและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสายน้ำในชุมชน และยังมีการฝึกทำอาหารกับขนมพื้นบ้านโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายๆ ในชุมชน ซึ่งพอเด็กๆ ที่ศูนย์ฯ รู้ว่าวันนี้มีการฝึกทำอาหารก็จะรีบวิ่งกรูกันไปเก็บผักสวนครัวที่อยู่ใกล้ๆ มาใช้เป็นวัตถุดิบ บ้างก็วิ่งมาแย่งกันจุดเตาถ่าน บ้างก็วิ่งไปหยิบกระบะ

สิ่งที่ฉันเห็นจากแววตาของเด็กๆ ที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ บ่งบอกบอกลถึงความอยากรู้อยากเห็นที่แฝงไปด้วยความสุขเหมือนเป็นการเรียนรู้ที่พวกเขาต้องการมันจริงๆ สิ่งได้เห็นทำให้ฉันค่อยๆ เข้าใจการเรียนรู้นอกโรงเรียนอย่างนี้มากขึ้น เพราะตลอดชีวิตการเรียนรู้ในระบบที่ผ่านมามีโอกาสทำอะไรแบบนี้ หรือว่าการเรียนรู้แบบนี้ต่างหากที่ คือ การเรียนรู้อย่างแท้จริงและยั่งยืน เพราะถ้าวันหนึ่งไม่มีไฟฟ้าไม่มีน้ำเราคงไม่ต้องเป็นห่วงน้องเมย์และเด็กๆ เหล่านี้เพราะพวกเขาคงรับมือได้อย่างสบาย แต่คนเมืองอย่างเราๆ ที่เรียนรู้แต่ในตำรา ซึ่งไม่อาจนำมาปรับใช้ในชีวิตได้จริงนี่สิ เราจะใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างไร???

ปัจจุบันสภาพพัฒนาเด็กและเยาวชนภูมิทัศน์นิเวศน์ลุ่มน้ำคลองยันได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้แบบบูรณาการที่เด็กๆ จะได้เรียนรู้และรู้จักกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยมีกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็กที่นี่ ซึ่งนอกจากน้องเมย์ ยังมีสุภากร จิตราภิรมณ์ หรือน้องแอ็บ เป็นหนึ่งในแกนนำของกลุ่มสภาพพัฒนาเด็กและเยาวชนภูมิทัศน์นิเวศน์ลุ่มน้ำคลองยัน น้องแอ็บตัดสินใจพักการเรียนของตัวเองตอนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากได้เข้ามาเรียนรู้กับศูนย์ฯ นี้ เธอบอกว่า **“อยากเต็มเต็มความรู้นอกตำราเรียน”** ทั้งที่น้องแอ็บเป็นเด็กนักเรียนสายวิทย์ที่เรียนดี เธอสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่ต้องการได้อย่างสบายๆ แต่เธอเลือกที่จะหยุดเรียน ด้วยสาเหตุเพราะว่าเคยประสบอุบัติเหตุจนเกือบเสียชีวิตมาแล้วครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นเธอจึงอยากทำในสิ่งที่ตนเองมีความสุขก่อนตายและความสุขในความหมายของเธอคือการได้อยู่ในศูนย์การเรียนรู้ฯ เก็บผัก สอน และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ น้องๆ น้องแอ็บบอกกับฉันก่อนจากกันว่า

“ถ้าเด็กไม่ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของตัวเอง เด็กก็จะ
ไม่มีความรู้สึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดของ และจะห่างออกไปทุกที ใน
วันนี้ น้อยมากที่เด็กจะให้ค่ากับสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เด็กๆ ออก
ไปเรียนข้างนอก ออกไปในทะเลที่กว้างมากกว่าอยู่ริมน้ำจนไกล
จากฝั่งไปทุกที เขาเรียนจบและผ่านแต่ไม่เข้าใจ แต่วิถีชีวิตที่เรา
ทำอยู่ คือทำให้เขาเข้าใจไม่ใช่แค่จบหรือผ่าน ทั้งที่มีเป้าหมาย
เดียวกันนั่นคือความอยู่รอดของชีวิต”

นี่คือไม้พลัดทางภูมิปัญญาจากพ่อจ๋านงส่งตรงถึงลูกสาว
และเยาวชนคนอื่นๆ

ทุกวันนี้เด็กทั้งสองคนยังคงเรียนรู้ โดยไม่มีการวัดผลทาง
การศึกษาด้วยคะแนนสอบและไม่ได้มีจุดหมายอยู่ที่ใบปริญญาหาก
บนถนนการเรียนรู้นอกห้องเรียนนี่คือทางเลือกของศึกษาที่เป็นการ
เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาความคิดและชุมชนรอบข้างไปพร้อม
กัน

โรงเรียนชาวนา บ้านทุ่งม่วง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

: อนุรักษ์ พลารุ่น

ตัวเลขบนหลักกิโลเมตร บอกระยะทางว่าเหลืออีกไม่ถึง 30 กิโลเมตร ก็จะถึงอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของผมและทีมรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย วันนี้เรามีนัดกับครูโรงเรียนชาวนา และเด็กๆ จากโรงเรียนที่อยู่ใกล้ๆ พวกเขาจะมาบอกเล่าถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนเรื่องการทำนาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาด้านวิชาการในชั้นเรียน

ข้าวกับชีวิตคนไทยผูกพันกันมาช้านานจนเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ในพิธีกรรมต่างๆ คุณค่าของกล้าต้นเล็กๆ จึงไม่เพียงแค่ให้ราคาหรือว่าหนึ่งอิม แต่ข้าว คือ เมล็ดพันธุ์แห่งภูมิปัญญาที่เชื่อมร้อยกับความเชื่อและจิตวิญญาณ เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้านจึงมิใช่เป็นเพียงเมล็ดพืชธรรมดา หากคือสิ่งที่ผูกพันกับภาวะภายในของจิตใจ

ในย่านของผิน คำแสน หรือ แม่ผิน ชาวนาแห่งบ้านทุ่งซ้อง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีชาวพันธุ์ท้องถิ่น และชาวสายพันธุ์อื่นๆ ของไทยกว่าร้อยสายพันธุ์ที่ถูกเก็บอยู่ นี่คือนวัตกรรมที่ได้จากการศึกษา และเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าว มากกว่า 10 ปี ของกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชาวนา จังหวัดน่าน

12 ปีที่ก่อนโรงเรียนชาวนาแห่งนี้ เกิดขึ้นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตให้แก่ชาวนา จังหวัดน่าน และการรวมกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชาวนา จนก่อให้เกิดเป็นชุดความรู้ที่สะสมจากเมล็ดพันธุ์ข้าวก้าวสู่เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญาซึ่งส่งผ่านมายังรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน

แม่ผินเป็นผู้นำให้ชาวบ้านรวมตัวก่อตั้งกลุ่มชาวนาขึ้น และยังเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กในโรงเรียนที่อยู่ชุมชนอยู่ ทั้งในวิชาวิทยาศาสตร์และวิชาชีววิทยา รวมถึงพาเด็กๆ เข้าไปเรียนรู้ในท้องนาผ่านการลงมือทำ

อย่างวันนี้ ในศาลาไม้เล็กๆ ริมท้องนาของชุมชนได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นห้องเรียนชีววิทยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรัทธาศิลาเพชรรังสรรค์ เด็กๆ เกือบ 20 คน กำลังนั่งรอการถ่ายทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาซึ่งก็คือแม่ผินและชาวนาในอำเภอท่าวังผาอีกหลายคน

การเรียนบนศาลาไม้เริ่มต้นด้วยความรู้พื้นฐานเรื่องการแปรรูปข้าวเป็นขนม แม่ผินและครูภูมิปัญญาคนอื่นๆ สาธิตการพับใบตองเป็นรูป 3 เหลี่ยมห่อข้าวเหนียวจากในนาที่ปลูก ซึ่งหาก

นำไปหนึ่ง ห่อใบตองรูป 3 เหลี่ยมนี้ก็จะกลายเป็นขนมที่พร้อมกินกับน้ำเชื่่อมรสอร่อย หวานหอมชื่นใจ ซึ่งเด็กๆ ก็ทำตามด้วยความสนใจ หลังจากเรียนทำขนมจากข้าวเสร็จแล้ว เด็กๆ ก็ลัดกันออกมานำเสนอ ข้อมูลของต้นข้าวในนาที่แต่ละคนรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสูงต้นข้าว ขนาดเมล็ด โรคที่เกิดกับต้นข้าว และแมลงศัตรูพืช ถูกนำเสนออย่างละเอียดผ่านถ้อยคำ แววดาและสองมือที่มุ่งมั่น

ครูจรงค์ษ์ ใหม่คำ ครูวิชาชีววิทยาเล่าให้ผมฟังว่า **“ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่ที่นี่จะทำนา แต่เด็กไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำนาอย่างจริงจัง และไม่รู้ว่าข้าวนาที่ผู้ปกครองปลูกในแต่ละปี เป็นข้าวพันธุ์อะไรบ้าง ก็เลยอยากให้นักเรียนมาศึกษา และได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ข้าวนาพันธุ์พื้นเมือง”**

จริงดังคำครูจรงค์ษ์เพราะนิรันทร์นั้รักสตั้หรือน้ำเหมยและเพื่อนๆ อีกหลายคนของเธอ เฉลยว่าถึงจะมาจากครอบครัวชาวนาแต่การเรียนในระบบที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน น้ำเหมยกับเพื่อนๆ จึงไม่มีเวลาไปทำนา การมีโอกาสดั้มาเรียนที่โรงเรียนชาวนาเพื่อเรียนรู้ทุกขั้นตอนของการทำนาผ่านการลงแรงปฏิบัติด้วยสองมือของตนเองนั้น ทำให้พวกเธอเข้าใจวิธีการทำนา แล้มความรู้ที่ได้มายังถูกนำไปถ่ายทอดให้แก่ครอบครัวอีกด้วย

น้ำเหมยสะท้อนความจริงในฐานะลูกสาวชาวนายุคปัจจุบันให้ผมฟังสั้นๆ ว่า

“พอถึงฤดูทำนา เราไม่ได้ไปช่วยพ่อแม่ทำเพราะต้องไปโรงเรียน แต่พอเราได้ความรู้จากที่โรงเรียนขานาเราสามารถไปบอกต่อกับพ่อแม่ได้ เช่น ถ้าในแปลงเรามีหอย มีศัตรูพืชให้เอาหอยไปทำน้ำหมักเพื่อเป็นปุ๋ยบำรุงดิน หนูคิดว่าการเรียนบางอย่างเราต้องลงมือทำ เพราะถ้าอยู่แต่ในห้องเรียน เราอาจจะไม่รู้ความจริง”

“โรคของข้าว คือ ใบด่าง ใบเหลือง และศัตรูที่พบคือ หอยเชอร์รี่” รณชัย ยาสาน กล่าวด้วยเสียงมั่นใจ เด็กหนุ่มร่างสูงใหญ่กำลังยืนอธิบายความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดกับต้นข้าวให้แก่เพื่อนและอาจารย์ฟังนอกจากอธิบายหน้าชั้นฯ รณชัยบอกกับผมว่าได้นำความรู้เหล่านี้กลับไปแนะนำและลงมือทำจริงในครอบครัวของเขาด้วย

“อย่างตอนที่ปลูกต้นกล้าปกติเขาจะใส่หลุมละ3-4ต้น แต่ผมนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนขานาไปบอกกับลุงว่าให้ลองเปลี่ยนมาใส่ทีละต้นดีไหมแล้วดูว่าผลมันจะเหมือนเดิมหรือเปล่า ซึ่งผมคิดว่ามันน่าจะดีขึ้น...การเรียนแบบได้ทำไปด้วยที่นี้ผมว่าดีกว่ามานั่งเปิดตำราอ่านเพราะเราได้ทั้งประสบการณ์และความรู้”

โรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สู่สมเด็จย่า อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

: ณัฐพล พลารชุน

กว่า 400 กิโลเมตร จากโรงเรียนชานา จังหวัดน่าน ถนนเส้นเล็กๆ ลัดเลาะไปตามไหล่เขาสูงชัน กำลังพาผมและทีมรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย มุ่งหน้าสู่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ชอบทางมีตะไคร่เกาะหนา เพราะความชื้นจากป่าดิบที่ล้อมรอบ และเมื่อผ่านสามแยกเล็กๆ เข้ามาอีกไม่กี่กิโลเท่าไร ผมและทีมงานก็มาถึงโรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่า ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของเราในวันนี้

ใต้หลังคาของศาลาหลังหนึ่งในโรงเรียน เด็กชาวปกาเกอะญอทั้งชายหญิง แต่งตัวในชุดประจำเผ่า ที่ทอด้วยผ้าสีขาวยุบด้วยสีชมพู และสีแดง กำลังล้อมวงแสดงการละเล่นอะไรอย่างหนึ่งอยู่

เสียงเพลงที่ร้องด้วยภาษาปกาเกอะญอ ผสานเข้ากับเสียงไม้ไผ่ที่กระทบกับพื้นเป็นจังหวะชักชวนให้เด็กคนอื่นๆ ที่อยู่ในวงกระโดดเข้ากระโดดออก ตามจังหวะการปิดเปิดของไม้ การละเล่นที่ดูคล้ายกับการเล่นกระทบไม้ของชาวไทย คือการละเล่นดั้งเดิมของชาวปกาเกอะญอที่พวกเขาเรียกว่า “ทิวา” และการละเล่นนี้ได้ถูกบรรจุอยู่ในฐานการเรียนรู้ของโรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่า เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ก่อนที่จะลบเลือนหายไปตามกาลเวลา

โรงเรียนการเรียนรู้ชุมชนสมเด็จย่า เป็นโรงเรียนที่ขยายโอกาสให้แก่เด็กๆ ชนเผ่าที่มีอาศัยอยู่ตามหมู่บ้านในพื้นที่สูงและมีการเดินทางเข้าออกที่ยากลำบาก บางแห่งทั้งขาดแคลนและยากจนทำให้เด็กๆ กลุ่มนี้ไม่ได้รับการศึกษาในระบบแต่ขณะเดียวกันการศึกษาในระบบก็ไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของพวกเขาได้ โรงเรียนการเรียนรู้ชุมชนสมเด็จย่าจึงเปรียบเสมือนโอกาสและพื้นที่ที่เด็กชนเผ่าจะได้เข้าถึงการศึกษาในรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตัวเอง

ครูสิงหา แซ่ตั้ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนฯ แห่งนี้ บอกหลักคิดในการจัดการศึกษาแก่ผมอย่างสั้น ๆ ง่าย แต่น่าประทับใจว่า

“เรามีหลักปรัชญาในการคิดว่า การเรียนต้องลงมือทำ ลงมือปฏิบัติ ถ้าเรียนอยู่แต่ในตำราอย่างเดียวก็ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเอง ครอบครัว หรือหมู่บ้านได้”

ครูยุทธิชัย เณลิมชัย เสริมต่อว่า **“ที่นี่ไม่ได้นั่งเรียนกันอยู่ในห้องเรียน และเราเปลี่ยนจากการเรียกว่าวิชานี้วิชานั้นมาเป็นฐานการเรียนรู้ อย่างเช่น ภาษาก็กลายเป็นฐานการเรียนรู้ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์จะเน้นที่การพาเด็กออกไปยังแหล่งเรียนรู้จริงให้มาก มากกว่ามานั่งเรียนอยู่ในห้องเรียน โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนที่พยายามเปิดโอกาสให้เด็กได้เข้ามาเรียน แต่ไม่เรียนวิชาเหมือนกับที่อื่น ซึ่งที่นี่จะมีหลักสูตรวิชาการตามมาตรฐานการศึกษาเท่าๆ กันกับการสอนแบบให้ใช้ชีวิตตามวิถีและวัฒนธรรมดั้งเดิม”**

แดดเข้าไล่แสง คักดีชัย สุดใจร่วมพัฒนา หรือนิวส์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่6พร้อมกับเพื่อนๆพาผมและทีมงานรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย เดินลงเนินไปยังแปลงผักและเล้าหมูที่มีเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังให้อาหารหมูที่เลี้ยงไว้กว่า 10 ตัว ซึ่งเมื่อโตได้ที่ หมูเหล่านี้ก็จะกลายมาเป็นอาหารให้แก่นักเรียนในโรงเรียน และอีกมุมหนึ่งของแปลงผัก ผมจอบกำลังถูกสับลงบนดินอย่างกระฉับกระฉ่ง พร้อมกับที่เด็กๆ อีกกลุ่มกำลังช่วยกันรดน้ำพรุนดิน การทำเกษตรครบวงจรที่น้องๆ เริ่มทำตั้งแต่เข้าตรู่นี้ เป็นหนึ่งในฐานการศึกษาที่เกี่ยวกับทักษะชีวิตและทักษะในการประกอบอาชีพ พอสายแดดจัดจ้าจนเม็ดเหงื่อผุดขึ้นตามไรผม แต่ผมยังเห็นใบหน้าเล็กๆ ของเด็กมีรอยยิ้มละไมท่าทางมีความสุขกับการเรียนรู้ของวิถีเกษตรธรรมชาติแบบนี้

ผมเดินเข้าไปหานิวส์แล้วชวนคุยเรื่องการเรียนแบบลงมือจริง เขาบอกกับผมด้วยเสียงหนักแน่นว่า

“ผมคิดว่าทุกอย่างสำคัญเท่ากัน ถ้าลงมือปฏิบัติจริงเราก็จะรู้และแก้ไขเป็น ถ้ารู้เพียงทฤษฎี แต่ไม่ได้ลงมือทำมันก็จะมีข้อบกพร่องตรงไม่ได้ปฏิบัติจริง ซึ่งถ้าเราไปทำงานในเมืองใหญ่แล้วตงงานก็จะลำบากครับเพราะโรงเรียนนี้สอนทั้งให้ออกไปเจอสังคมและสอนให้กลับมาพัฒนาหมู่บ้านได้เราจะอยู่ที่บ้านหรืออยู่ในเมืองก็ได้ มีความสุขได้ทั้งสองที่”

ครูสิงหา บอกเหตุผลที่ต้องมีหลักสูตรในการช่วยให้เด็ก
ชนเผ่าเอาตัวรอดในสังคมไว้ว่า “ถ้าเด็กของเราไปเรียนในเมืองก็
จะสู้เด็กในเมืองไม่ได้ เหมือนเมื่อก่อนพอส่งเด็กไปเรียนในเมือง
พอเด็กกลับมาบ้านจะทำอะไรไม่เป็นเลย เด็กก็ต้องหันกลับไป
อยู่ในเมืองอีกแต่ไปก็สู้คนอื่นเขาไม่ได้อยู่ดี เพราะพื้นฐานไม่ดี
ตั้งแต่ต้น เลยต้องทำงานรับจ้าง ชีวิตก็ลำบากเหมือนเดิม
หรือยิ่งกว่าเดิมด้วยซ้ำ การศึกษาที่ดีจึงไม่ควรผลักคนออกจาก
ชุมชน แต่ควรจะทำให้ความรู้เพื่อดำรงอยู่ในชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี”

นอกจากทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม และทักษะใน
การประกอบอาชีพอย่างเนกาการทำเกษตรครบวงจรแล้ว รูปแบบ
การเรียนการสอนของโรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่ายัง
อาศัยการพึ่งพิงพึ่งพาธรรมชาติและเน้นการอนุรักษ์ผืนป่าเป็น
หลัก ซึ่งเด็กทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกือบ
ทุกกิจกรรม และส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของเด็กๆ ใน
รูปแบบนี้ คือ โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำ ทำให้เด็ก
นักเรียนทุกคนต้องทำทุกอย่างด้วยตัวเองทั้งหมด ครูมีหน้าที่แค่
สอนด้านวิชาการเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีครูชุมชน คือชาวบ้านมา
สอนวัฒนธรรมของปกากะญอ สอนภาษา และยังมีการเชื่อม
ต่อไปยังบรรดาพ่ออู๊ย แม่อู๊ย ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน หรือปราชญ์
ชาวบ้าน เข้ามาสอนเด็กๆ ด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ทุกคนจะเข้ามาเป็น
ครูอาสา ใครถนัดเรื่องอะไรก็เข้ามาสอนในเรื่องนั้น เช่น การทอผ้า
การปลูกสมุนไพร โดยจะผลัดกันมาสอนเป็นประจำ

บ่ายวันหนึ่งนอกห้องสี่เหลี่ยม เด็กนักเรียนทุกคนกำลัง ตั้งใจฟังครูบุญ รุ่งยิ่ง หรืออ้ายบุญ ให้ความรู้เรื่องต้นไม้ และสมุนไพร ชนิดต่างๆ ที่อยู่ในป่าไม่ไกลจากโรงเรียนนัก แม้อ้ายบุญจะอยู่ในวัย 73 ปี แต่ก็ถูกเชิญมาสอนเป็นครูภูมิปัญญา เพื่อนำประสบการณ์ และความรู้ที่สั่งสมมาตลอดชีวิต ถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียนตัวน้อย ต่อไป

สาวน้อยแก้มแดง ยอดขวัญญ์ เจริญสุขทวิผล บอกถึงความ รู้สึกต่อการศึกษานอกห้องเรียนให้ผมฟังอย่างน่าสนใจว่า

“เรียนที่นี่เหมือนเรียนอยู่ที่บ้านเราเรียนไปเพื่อสืบสาน วัฒนธรรม หนูชอบเพราะเหมือนได้อยู่กับพ่อแม่ซึ่งเขาก็สอน วัฒนธรรมเพื่อให้เราสืบสานต่อไปยังลูกหลานแบบนี้เหมือนกัน ถ้าเรียนในเมืองน่าจะไม่สนุกและคงเครียดกว่าที่นี่ เพราะทุกวัน จะเรียนอยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยม และไม่ได้ลงมือทำจริง”

ความเห็นของสาวน้อยสอดคล้องกับความคิดของครู ลิงหาพอดิบพอดี **“เมื่อเด็กดอยลงมาเรียนข้างล่าง ปัญหาก็คือ เขากลับไปหมู่บ้านแล้วทำอะไรทำนาไม่เป็น บางครั้งก็ไม่สามารถ เข้ากับคนในหมู่บ้านได้ เขาก็ลงมาทำงานข้างล่าง เขาก็สู้คนใน เมืองไม่ได้อยู่ดี ก็เป็นได้แค่เด็กปั้มน้ำมันหรือเด็กรับใช้ หมายถึง ชีวิตเขาก็เลยกลายเป็นคนครึ่งๆ กลางๆ ตอนอยู่บนดอยก็ทำ อะไรไม่ได้ ตอนอยู่ข้างล่างก็ไม่ทันเขา แต่โรงเรียนเราจะคล้าย กับโรงเรียนบนดอยตรงที่ได้เรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย”**

บรรยากาศของทุ่งนา ป่าไม้ และภูเขาที่โอบล้อมโรงเรียน
ชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่าแห่งนี้ ใกล้เคียงกับชุมชนเดิมของเด็กๆ
เชื้อสายกะเหรี่ยงกว่า 40 คน ที่นี่ และไม่เพียงแคร์เบเด็กในพื้นที่
อำเภอแม่แจ่มเท่านั้น โรงเรียนฯ แห่งนี้ ยังเปิดรับเด็กจากพื้นที่
ห่างไกล หรือจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือเพื่อให้พวกเขาได้มีโอกาส
ศึกษาความรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม รากเหง้า และวิถีชีวิตชน
เผ่าดั้งเดิมอย่างทั่วถึงกัน

ที่ผ่านมา โรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จย่าได้การจัด
การศึกษาร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน แต่นับจากปีการ
ศึกษา 2555 เป็นต้นไปที่นี่จะกลายเป็นโรงเรียนสาธิต และมีการ
ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนใหม่ที่จะเพิ่มความเข้มข้น
ทางวิชาการมากขึ้น แต่ยังเป็นรูปแบบบูรณาการความรู้ในตำรา
กับความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมือนเดิม ซึ่งถือเป็นหัวใจ
สำคัญของโรงเรียนทางเลือกแห่งนี้

ครูยุทธชัย เณลิ้มชัย คาดการณ์การเปลี่ยนแปลงให้ฟังว่า
“พวกวิชาสามัญทั้งหลายพอเป็นโรงเรียนสาธิตฯ ก็ต้องใช้หลัก
สูตรแกนกลางกระทรวงฯ ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นมาก
กว่าที่ผ่านมา แต่ในขณะเดียวกันพวกวิชาชีพ วิชาท้องถิ่น
วิชาชีวิต เราจะทำยังไงให้มันหลอมรวมในสัดส่วนเดียวกัน ไม่
หนัก และไม่หลุดไปในทางใดทางหนึ่งเหมือนโรงเรียนสาธิตฯ
ของคนร่ำรวยในเมือง ทำให้ที่นี่กลายเป็นโรงเรียนสาธิตของ
คนยาก ของคนชนบท ของคนชนเผ่า ขณะเดียวกันจะต้องเป็น

โรงเรียนสาธิตฯ ทางเลือกในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายด้วย และต้องตอบโจทย์สำคัญคือ ทำให้การศึกษาทำให้คนอยู่ได้ และอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในท้องถิ่นของตัวเอง”

ผมค่อนข้างแปลกใจที่มหาวิทยาลัยระดับประเทศอย่าง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรคิดจะเข้ามาทำงาน เชื่อมต่อกับโรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้า โดยการทำให้โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนสาธิตฯ ถือว่าเป็นอีกโรงเรียนทางเลือกในภาคเหนือ

แม้จะกลายเป็นโรงเรียนสาธิตที่มีหลักสูตรเน้นวิชาการมากขึ้น แต่เมื่อระบบการศึกษาส่วนกลางรับฟังการศึกษาทางเลือก โรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้าและโรงเรียนสาธิตฯ จึงเชื่อมหลักสูตรให้มีความสมดุลกัน มีการทำเรื่องแผนภูมิปัญญา และแผนที่ความรู้ ดังนั้น ถึงจะเปลี่ยนหลักสูตรเป็นโรงเรียนสาธิต แต่เจตนารมณ์ และวัตถุประสงค์ของโรงเรียนก็ยังคงเหมือนเดิม

ท่ามกลางการพัฒนา และการแข่งขันทางการศึกษาตามหลักสูตรสมัยใหม่ โรงเรียนสาธิตสำหรับเด็กชนเผ่ากำลังพิสูจน์ให้เห็นว่าการศึกษาที่สำคัญนั้นต้องเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยจะต้องมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้นักเรียนกลับสู่หมู่บ้านและประกอบอาชีพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

Home school

วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม

: อรุชิตา อุตะมะโกคิน

จากการตั้งคำถามของเป้าหมายการศึกษาได้เดินทางมาสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาโดยชุมชนฉันเริ่มมองหาตัวอย่างรูปธรรมที่นักการศึกษาเรียกว่า **“การศึกษาทางเลือก”** ตัวอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ คือการเรียนในลักษณะ **“บ้านเรียน”** หรือ Home School

พระบรมราชทูตอวยผาสัม อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีแนวคิดริเริ่มการศึกษาแบบ Home School ที่เกิดขึ้นจากพระสหายทศ ขยปัญญา พระนักพัฒนาแห่งดอยผาสัม ซึ่งท่านได้ผ่านการศึกษาในระบบมาโดยตลอด และค้นพบว่าการศึกษาระบบสายพานเดียวนั้นไม่อาจจะนำมาใช้ดำรงชีพในสังคมได้จริงเพราะหลังจากประสบความสำเร็จสูงสุดในการศึกษาคือเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และสอบเข้าเรียนต่อที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วเดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ และกลับมาประกอบอาชีพการงานก้าวหน้าตามแบบฉบับของผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงทั่วไป กระทั่งพบว่าทั้งการเรียนและการทำงาน ไม่ใช่การเดินตามความคิด ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง พระสหายทศ สรุบบทเรียนชีวิตของท่านให้พวกเราฟังว่า

“ตอนเรียนเราไม่รู้เลยว่าต้องการอะไร เกิดมาพ่อแม่ก็จับเราเข้าโรงเรียนแล้วเราก็ไม่เคยตั้งคำถามว่าอยากเรียนอะไร วันหนึ่งเพื่อนบอกว่าแกต้องพัฒนาตัวเอง ต้องไปเรียนที่เตรียมอุดม เพื่อนก็ลากไปเรียนพิเศษที่สยามสแควร์ เราก็เห็นเพื่อนต่างโรงเรียนขยันกันจังก็เลยขยันบ้าง แล้วเราก็เก่งขึ้นๆ โดยไม่รู้ว่าจะเก่งไปทำอะไร พอเขาแข่งกันเอนทรานส์ เราก็แข่งกันเอนฯ ด้วย โดยไม่รู้ว่าจะเอนฯ อะไรเห็นเพื่อนและพี่ๆ จบกันแต่คณะแพทยฯ หรือ วิศวกรรมฯ ก็เลยเลือกเรียนวิศวกรรม

สรุปชีวิตที่ผ่านมาเรียนตามกระแส ไม่เคยมีความคิดเป็นตัวเอง ถ้าเราถูกฝึกให้คิดตั้งแต่สมัยเรียน เราอาจจะไม่ต้องเรียนมากขนาดนี้ และต้องทำประโยชน์อะไรได้มากกว่านี้”

เมื่อเกิด Home School ขึ้นที่วัดพระบรมธาตุตอดอยผาส้ม แนวคิดทางการศึกษาของชุมชนก็เปลี่ยนไป โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแล้วชุมชนก็เข้ามาเรียนรู้และจัดการศึกษาร่วมกัน และได้โน้มนำแนวพระราชดำริจากในหลวง เรื่อง “**บวร**” ซึ่งหมายถึง “**บ้าน-วัด-โรงเรียน**” มาใช้เป็นหลักในการพัฒนา เป้าหมายการศึกษาของที่นี่ คือความยั่งยืนของวิถีชุมชนและทรัพยากรในท้องถิ่น วัดพระบรมธาตุตอดอยผาส้ม จึงไม่ใช่แค่ Home School ที่ฝากภาระการเรียนการสอนไว้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการจัดการศึกษาร่วมกันของชุมชน โดยมี “**วัด**” เป็นศูนย์กลางที่จัดการศึกษาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน และยังได้รับการยอมรับ

จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีโรงเรียน การศึกษาทางเลือกไม่มากนักที่จะได้รับความเชื่อถือไว้วางใจและ ได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐ

ศิรินาถ โปธา หรือการ์ตูน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะเลือกเรียนแบบ Home School การ์ตูนมีแนวคิด มีความรับผิดชอบ เป็นตัวของตัวเอง และมีความ เป็นผู้ใหญ่มากกว่าเด็กหญิงอายุ 16 ปี คนอื่นๆ

“หนูมาเรียนเพราะตอนอยู่ที่บ้านได้เห็นพ่อแม่ ลุงป้า น้าอา ทำงานแล้วมีปัญหาเป็นหนี้เป็นสินเป็นทุกข์เลยคิดว่าถ้า เรียนแบบนี้เราน่าจะช่วยเขาได้” การ์ตูน อธิบายถึงความคิดที่ ตัดสินใจเรียนแบบ Home School

โครงการที่การ์ตูน เลือกเรียน คือ แปรรูปข้าวและการ ทอผ้า เธอเล่าว่า

“เรื่องการปลูกข้าวหนูจะไปดูกับลุงทองเหมาะ และไป ดูการปลูกข้าวแบบใหม่ คือข้าวนาโยนที่อำเภอสันกำแพงกับ ลุงอีกคนนึง ส่วนการแปรรูปข้าวก็จะขอความรู้จากแม่ละเอียด ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องข้าวและการทำข้าวฮาง เลยรู้วิธีการ ปลูกข้าวแบบไม่ต้องใช้แรงงานเยอะ ทำให้ลดต้นทุนค่าแรงงาน และประหยัดเมล็ดพันธุ์ พอกลับมาเลยนำมาบอก พ่อ แม่ และ ลุงป้าอีกหลายคนเขาก็สนใจแล้วบอกว่าปลูกข้าวปีหน้าจะลอง ทำวิธีนี้ดู ในอนาคตหนูอยากเป็นชาวนา เป็นเกษตรกรแห่ง ชาติ”

พระสรยุทธ ขยปัญญา พุดถึงการทุนและเป้าหมายการเป็น
ชาวนาแห่งชาติของเธอว่า

“น้องการทุนเป็นคนสวย หน้าตาดี แต่เขากลัวว่าถ้าไป
เรียนในเมืองแบบคนอื่น จะเจอเพื่อนดังไปในทางที่ไม่ดี เพราะ
เขาเห็นตัวอย่างจากพี่ชายที่ไปเรียนในเมืองแล้วไม่ค่อยกลับบ้าน
ซึ่งเขาก็มองว่าการได้เรียน และได้อยู่กับครอบครัวไปด้วยน่าจะ
ดีกว่า การทุนมาเรียนที่นี่ตั้งแต่ ม.4 ซึ่งพระอาจารย์มีแนวคิด
เปิดโรงเรียนนี้ขึ้นพอดี และการทุนเป็นคนไปขอที่บ้านเองว่าอยาก
เรียน พระอาจารย์ประทับใจแนวคิดของการทุนที่เป็นเด็กผู้หญิง
แต่อยากเป็นชาวนาแห่งชาติ ถ้าเขาออกไปเรียนนอกพื้นที่ ก็ไม่รู้
ว่าเขาจะมีความคิดแบบนี้หรือเปล่านะ เพราะว่าเขาจะไม่ได้เกี่ยว
ข้าว ไม่รู้วิธีปลูกข้าวแบบที่เรียนที่นี่ อย่างตอนนี้เขาก็ได้เดินทางไป
พื้นที่ต่างๆ ไปเรียนกับ อ.เดชา ศิริภัทร ที่โรงเรียนชาวนา
จังหวัดสุพรรณบุรีไปเรียนกับแม่เผ่าเพื่อทำข้าวฮางสิ่งที่ได้เรียนรู้
ก็จะนำมาปรับใช้ในวิชาวิทยาศาสตร์และนำไปออกข้อสอบ
เพราะการเรียนแบบ Home School จะต้องออกข้อสอบเองและ
ตอบเองเพื่ออธิบายให้คนอื่นเข้าใจ”

หลวงพ่อบอกการทุนว่าเป็นชาวนาไม่เห็นผิดเลย เรียนไป
ด้วยทำนาไปด้วยก็เป็นชาวนาน้อยได้ พอเรียนจบ ม.3 ก็อาจจะมีนา
เป็นของตัวเอง หรือเรียนจบ ม.6 อาจจะมีข้าวเป็นต้นๆ แต่ถ้าเรียน
ในระบบปกติพอถึงหน้านาเขาก็ไม่ให้ไปทำนาเรียนอย่างนั้นก็ไม่ไหว
ถ้าเราอยากเป็นชาวนาแห่งชาติก็ต้องไปเรียนกับชาวนาแห่งชาติ

นอกจากการคุ้นแล้ว พระอาจารย์สรยุทธยังพูดถึงเด็กอีก 2 คนที่ออกจากรั้วโรงเรียน มาเรียนรู้ด้วยระบบ Home School กับวัดพระบรมธาตุตอดยผาสัม

คนแรกคือวรมธ คำสุข หรือ ฟลุค นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พี่ใหญ่ของ Home School วัดพระบรมธาตุตอดยผาสัม

“ฟลุคเป็นคนหนึ่งที่คิดเรื่องของการพึ่งตนเอง เพราะพ่อแม่เขามีที่ดินเยอะเกือบ 50 ไร่ แล้วเหลือเขาซึ่งเป็นลูกคนเล็กคนเดียวที่อยู่บ้าน พ่อแม่ก็แก่แล้วที่ดินมากมายขนาดนั้นจะอย่างไร ขายแล้วให้ลูกไปอยู่ในเมืองหรือ บ้านก็ต้องเช่า ข้าวก็ต้องซื้อ ฟลุคก็บอกไม่เอา เขาไม่อยากอยู่ในเมือง และไม่ยอมขายไร่นาของบรรพบุรุษที่สืบทอดมา ฟลุคเลยคิดว่าการศึกษาทางเลือก เป็นการเรียนที่จะช่วยดูแลผืนดินของเขาได้”

และเด็กหญิงอีกคนหนึ่ง คือ น้องนาย หรือ จารุวรรณ พุทธโส นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของ Home School พระอาจารย์สรยุทธ บอกว่า “ถึงแม่นายจะเรียนแค่ ม.1 แต่เด็กคนนี้มีความคิดไม่เหมือนเพื่อน เพราะเขาเห็นตัวอย่างจากเพื่อนและรุ่นพี่โรงเรียนเก่าว่าพอใกล้จะจบ ม.2-3 ก็เริ่มแต่งเนื้อแต่งตัวออกไปเที่ยว พอเข้าเรียน ม. 4 หรือสายอาชีพหลายคนก็เรียนไม่จบแล้วกลับมาแคว้งคว้างอยู่ที่บ้านเพราะไม่รู้จะทำอะไร นายเลยมองชีวิตของเขาไว้อย่างค่อนข้างเอาจริง เอาจริงว่า ชีวิตนี้อยากจะสบาย แต่ถ้าไปเรียนตามสายธรรมดา กว่าเขาจะไปยืนถึงจุดนั้นได้คงลำบากกว่าการเรียนแบบนี้

ส่วนน้อยเอง พูดถึงการค้นพบเป้าหมายในการเรียน
ของตัวเอง จากการศึกษาที่มีทางให้เลือกว่า “เวลาเราเรียนแบบ
ปกติ สิ่งที่เราเรียนจะไม่ได้นำกลับมาใช้ หนูเลยอยากเรียนรู้สิ่งที่
เราไปเรียนแล้วเอากลับมานำมาใช้ได้ พอมาเรียนที่นี่ หลวงพ่อ
ท่านก็ให้เราเลือกว่าตอนนี้เราสนใจอยากเรียนอะไร แล้วเรา
ก็ไปเรียน ครั้งแรกหนูสนใจจะแปรรูปสมุนไพร หนูก็ไปเรียนกับ
คุณลุงอดุลย์ที่อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วกลับมา
ทำراجิต การเรียนแบบนี้ทำให้สิ่งที่เราเรียนมา มันไม่หายไป
มันไม่สูญเปล่า และไม่เสียเวลาที่เราไปเรียนมา”

แบบเรียนและบทเรียนของการศึกษาทางเลือกที่ Home
School วัดพระธาตุดอยผาสัมเป็นตัวอย่างรูปธรรมและเห็น
ผลว่าการเรียนรู้นอกห้องเรียนสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง จน
กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการ
ศึกษาในกระแสหลักต้องหันมาเหลียวมอง

“เป็นเรื่องที่อาจจะเพ้อฝัน และอาจจะทำได้ยาก คือ
เขาต้องให้โอกาสประชาชนเข้ามาจัดการศึกษาเอง เพราะมีพ่อ
แม่ มีประชาชนไม่น้อยที่ไม่พอใจการศึกษาในกระแสหลัก แต่
เขาไม่รู้จะอย่างไร รัฐต้องลองให้โอกาสคนในชุมชนจัดการ
ศึกษา แล้วจะมีอะไรดีๆ เกิดขึ้นในประเทศนี้อีกเยอะ” นี่คือ
ข้อเสนอของพระสรยุทธ์ ชัยปัญญา ถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านการศึกษาของไทย

สิ่งที่สำคัญมากในระบบการศึกษานั้นคือครู แต่ถ้าถามถึงคุณภาพครูในปัจจุบัน คำตอบคงขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนสัมผัสกับครูแบบไหน และถ้าพูดถึงครูก็ต้องพูดถึงจิตวิญญาณของความเป็นครู ซึ่งเป็นอุดมคติที่โหยหากันในปัจจุบัน แต่นอกจากอุดมคตินี้ยังมีเรื่องของการสอนที่ต้องปรับตัวให้ทัน นั่นก็คือเรื่องที่สำคัญ

400,000 คน คือ จำนวนของครูในระบบการศึกษาไทย

400,000,000,000 บาท คือ จำนวนงบประมาณเงินเดือนของครูในระบบการศึกษาไทย

400,000-500,000 คน คือ จำนวนเด็กที่ตกหล่นออกจากระบบการศึกษามาคับคั่งของไทย

ตัวเลขจากสถิติวิจัยบอกเราว่าบุคลากรและงบประมาณสวนทางกับผลลัพธ์ของการศึกษาอย่างสิ้นเชิงจากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้เกิดนโยบายปฏิรูปการศึกษาขึ้น โดยมีคุณภาพกับการพัฒนาประสิทธิภาพของครูเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการปฏิรูประบบการศึกษาไทย

เมื่อครู คือ หัวใจของคุณภาพการศึกษา แล้วหัวใจของความเป็นครูยุคปัจจุบันเป็นอย่างไร

รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย สัปดาห์ที่ 3 ตอนอนาคตไทยกับครูในอนาคต ได้พาเราไปพบกับครู ผู้เชิดชูจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูว่าไม่ใช่เพียงผู้ให้ความรู้เท่านั้น

ครูที่แท้ อุดมการณ์มีชีวิต

: วลีลักษณ์ แสงเปล่งปลั่ง

สายวันหนึ่งที่โรงเรียนสาธิตวิทยา อำเภอเสนา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ลูกศิษย์ของครูสุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ นั่งล้อมวง
เล่าถึงความประทับใจในวันวานของศิษย์ที่มีต่อครูของพวกเขา

“ครูสุรินทร์มีวิธีถ่ายทอดความรู้ที่ไม่น่าเบื่อ จนเรียน
จบมัธยมแล้วไปเรียนต่อที่อื่นเราก็กังจำภาพต่างๆ ได้ พอกลับ
มาเป็นครูที่นี้ก็พยายามจะทำให้ดีเหมือนครู”

“ความรู้สึกของเรา คือ ทั้งรักทั้งคิดถึงครู อยากมาร่วม
งาน มาช่วยเหลืออะไร เท่าที่จะทำได้”

“จดจำและนำคำสอนต่างๆ ของครูสุรินทร์ไปใช้ใน
ชีวิตเช่นความดีไม่มีขายถ้าอยากได้ให้ทำเองตรงนี้มันเป็นสิ่งที่
ติดตัวเราไปตลอด”

“ภูมิใจที่เป็นลูกศิษย์ของครูสุรินทร์ และลูกศิษย์ที่รัก
ครูสุรินทร์ต้องเป็นคนดี”

ลูกศิษย์ทุกคนของครูสุรินทร์เล่าด้วยแววตาที่เป็น
ประกาย สีหน้ายิ้มแย้ม เมื่อได้ย้อนรำลึกถึงอดีตในห้องเรียนของ
พวกเขา

สายสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ยังเหนียวแน่น แม้ลูกศิษย์เหล่านั้นจะเติบโตผ่านชีวิตในห้องเรียนมานานหลายปี แต่ลูกศิษย์หลากหลายอาชีพของครูสุรินทร์ ก็ยินดีมีชีวิตชีวา ยังคงจดจำคำสั่งสอนเมื่อครั้งที่เรียนในวัยเยาว์ได้ ทุกครั้งที่กลับมาเยี่ยมโรงเรียนก็จะได้พบครูสุรินทร์ และร่วมกันพัฒนาโรงเรียนเพื่อทดแทนคุณ เพราะพวกเขาสำนึกเสมอว่าชีวิตที่ก้าวหน้าในปัจจุบันเป็นผลมาจากครูผู้ไม่ได้ทำหน้าที่แค่สอนหนังสือหน้าชั้นเรียนเท่านั้น

“เรื่องที่ประทับใจมากที่สุด คือ เรื่องที่ผมเคยทำผิดพลาด มีอยู่ครั้งหนึ่งโครงการพระราชดำริฯ ได้ให้พันธุ์มะม่วงเพื่อนำมาปลูกที่โรงเรียน แต่ผมทำมันตายหมดเลย ตอนนั้นครูสุรินทร์เรียกผมเข้าไปกอดแล้วบอกว่า ‘มะม่วงตายสำคัญนะ แต่ใจอย่าเสีย แล้วหาทางให้รู้ว่ามะม่วงมันตายเพราะอะไร’ ครูให้กำลังใจผม เท่านั้น ใจที่ตกอยู่ตาคู่ม ของผมก็พองโตพร้อมที่จะทำงานต่อไป” ครูบุญชู เหมือนประสาธ ลูกศิษย์เล่าความประทับใจที่มีต่อครูสุรินทร์

50 กว่าปีก่อน ที่อำเภอเสนา ยังไม่มีโรงเรียนแม้แต่แห่งเดียว ชาวบ้านในชุมชนจึงร่วมกันออกแรงและลงเงินกันสร้างโรงเรียนสาคลีวิทยา ตอนนั้นครูสุรินทร์ซึ่งอยู่ในวัยหนุ่มก็เข้ามาช่วยสร้างโรงเรียนนี้ด้วยเมื่อก่อตั้งโรงเรียนขึ้นแล้วครูสุรินทร์จึงไปสมัครเรียนต่อในวิทยาลัยครูเพื่อเป้าหมายที่จะสอบบรรจุเป็นครูด้วยใจรักและมุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์และสานต่องานด้านพัฒนาชุมชน

หลายสิบปีที่ครูสุรินทร์ยึดแนวทางการเรียนการสอนโดยให้ลูกศิษย์เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ แนวคิดของครูจึงล้ำสมัยและปฏิรูปการศึกษาด้วยหัวใจ

“เราต้องดูเขา กิจกรรมต่างๆ เป็นสิ่งเร้าให้ศักยภาพของเขาได้ฉายแววออกมา เช่น ถ้าเขาเรียนวิชาเกษตรอย่างมีความสุข เนียใช้เลย แสดงว่าเขาชอบเกษตรกรรม เมื่อเราเห็นตรงนี้ครูจะต้องช่วยผู้เรียนด้วย คือสร้างแนวทางชีวิตให้เขาเลือกทางที่เหมาะสมกับตัวเขา ซึ่งแต่ละคนแตกต่างกันหลากหลายไม่เหมือนกัน ครูที่แท้จริง ดูได้จากวิธีคิดในการให้การศึกษาว่ายกผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือเปล่า ถ้าเขาเอาตัวเขาเป็นตัวตั้ง นั้นยังไม่ใช่ครูแท้ เรียกว่าครูตามอาชีพ”

ระหว่างที่พูด แวดตาของครูสุรินทร์แว่แว่ และมีพลังสะท้อนจิตวิญญาณความเป็นครูที่ถ่ายทอดออกมาทุกขณะ

ตลอดชีวิตของครูสุรินทร์ เขาไม่เคยทิ้งบ้านเกิด แม้จะพร่ำสอนลูกศิษย์ให้รักท้องถิ่นแต่ก็ไม่อาจต้านทานกระแสสังคมได้ คนรุ่นใหม่ยังคงทิ้งถิ่นฐานไร่นาล้มเหลวเพราะพึงพาสารเคมีหัวใจความเป็นครูวัย 74 ปี คนนี้ จึงพยายามหาคำตอบใหม่ให้กับการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบัน ด้วยการนำแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน และวิถีพอเพียงเข้ามาเผยแพร่จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ใหม่ของคนในชุมชน

ภาพครูสุรินทร์เดินนำหน้าอย่างช้าๆ พาลูกศิษย์ และชาวบ้านในชุมชนเดินตามคันนาไปรดน้ำแปลงผัก แล้วอธิบาย

เรื่องเกษตรอินทรีย์ ไล่ไปจนถึงส่วนประกอบต่างๆ ของดิน เป็นที่
คุ้นตาของชาวบ้านละแวกนั้น พื้นที่เกษตรกรรม 17 ไร่ ของตัวเอง
ในอำเภอเสนาเป็นภารกิจสุดท้ายของครูสุรินทร์ตั้งใจจะทิ้งไว้เป็น
มรดกให้แก่ชุมชนได้ใช้วิถีเกษตรพัฒนาชีวิตพอเพียงของตัวเอง
ต่อไป

นอกจากประสบการณ์ความเป็นครูของครูสุรินทร์ที่
สั่งสมมาอย่างยาวนานจนเป็นบ่อเกิดของวิธีการเรียนการสอน
ที่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ต้องเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง จิตวิญญาณก็เป็น
อีกสิ่งที่ทำให้การเรียนการสอนด้วยวิธีนี้สำเร็จและยั่งยืน ซึ่งตัว
ชีวิตไม่ใช่เพียงคะแนนจากผลสอบของเด็กๆ แต่สามารถเห็นเป็น
รูปธรรมได้จากลูกศิษย์ของครูสุรินทร์ที่ได้รับการถ่ายทอดการ
เรียนการสอนด้วยจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูผู้ให้ ทำให้ทุกคน
ไม่เคยลี้มโรงเรียน ไม่เคยลี้มครู ไม่เคยทอดทิ้งชุมชนรอบข้าง

ความสำเร็จในชีวิตของพวกเขา คือ จุดเริ่มต้นของการ
พัฒนาสิ่งใหม่ๆ ให้แก่โรงเรียน ชุมชน และเด็กรุ่นหลังของโรงเรียน
สาครวิทยาด้วยเช่นกัน นี่เป็นวงจรของสิ่งดีๆ ที่จะสืบทอดไปอีก
หลายชั่วอายุคน โดยสานต่อจากวงจรที่ครูสุรินทร์ได้เริ่มต้นไว้
แล้ว

จิตวิญญาณแห่งความเป็นครูที่แท้ของครูสุรินทร์
กนิษฐ์ชีวี อาจจะเป็นตัวอย่างให้แก่ครู 400,000 คน ทั่ว
ประเทศได้นำไปปรับใช้ และอาจจะทำให้งบประมาณเงินเดือน
ของครู ปีละ 400,000,000,000 บาท ถูกใช้ไปอย่างคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น

ครูยุคใหม่ หัวใจเปลี่ยนการสอน

: พิมพ์รักษ์ สมศรีเสาร์

ครูยุวดี นุชทรัพย์ โรงเรียนวัดปากน้ำผ่องเหนือ

ในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและหลายสิ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บทบาทของครูจึงถูกคาดหวังมากกว่าการสอนตามตำรา การเปลี่ยนแปลงของโลกนอกจากจะกระเทือนจิตวิญญาณของความเป็นครูแล้ว การปรับตัวของครูในโลกศตวรรษใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน

“เมื่อก่อน เราสอนตามแบบเก่า แล้วก็ปริ้นท์แผนการสอนจากแผ่นซีดีส่งไปเรื่อยๆ แต่ไม่ได้ทำตามนั้นเลย เราก็เริ่มคิดว่าทำไปเพื่ออะไร เด็กก็ไม่ได้เรียนรู้ เราก็ไม่ได้ความรู้ เลยคิดว่าเราต้องปฏิรูปตัวเองคือถ้าครูคิดไม่ได้ก็อย่าหวังเลยว่าใครจะคิดได้” คือ คำบอกเล่าที่กลั่นจากประสบการณ์การสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กว่า 20 ปี ของครูยุวดี นุชทรัพย์

ครูยุวดี ย้อนความหลังว่าอดีตเคยคิด เคยเชื่อว่าตัวเองเชี่ยวชาญการสอนวิชาภาษาไทยมากที่สุด แต่เมื่อเธอได้เห็นแบบอย่างการสอนจากห้องเรียนในโรงเรียนอื่นๆ ก็จุดประกายความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนขึ้น

“ทีแรกก็สอนแบบเดิมๆ เขียนคำขึ้นกระดาน แล้วคิดไปเองว่าเราสอนเก่งมากเลยจนมาถึงวันหนึ่งเราก็รู้ว่าความคิดที่ผ่านมาเป็นความคิดที่ผิดมาก เพราะในวันหนึ่ง เราพบว่า การสอนของตัวเองไม่สามารถทำให้เด็กเข้าใจวิชานั้นๆ ได้เลย แสดงว่าการสอนแบบนี้ไม่ได้ผลแล้ว เลยคิดว่าต้องเปลี่ยนแปลงการสอนใหม่ ซึ่งสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจ ก็คือการได้เห็นรูปแบบการสอนในโทรทัศน์ครู เห็นครูต่างประเทศว่าเขาสอนแบบไหน เขาสอนประวัติศาสตร์ สังคม ภาษาอังกฤษแบบนี้เราก็ลองนำมาปรับให้เหมาะสม ให้เป็นแบบของเรา เราจึงจะใช้ได้ เพราะไม่มีใครเลียนแบบใครได้” ครูยุติเล่าให้ฟังด้วยแววตาเป็นประกาย

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวิชาภาษาไทยในชั้นเรียนของครูยุติ ก็ไม่ธรรมดาอีกต่อไป ในห้องเรียนเก่าที่สอนด้วยแนวคิดใหม่จึงเต็มไปด้วยกิจกรรมสนุกๆ และเสียงหัวเราะที่ควบคู่ไปกับการเรียนทางวิชาการ และเสียงซักถามระหว่างครูกับนักเรียน วิธีนี้ได้ถูกนำมาใช้เพื่อกระตุ้นการรับรู้ของเด็ก นอกจากนั้น ครูยุติยังนำภาพตัวการ์ตูนยอดนิยมอย่างโดเรมอนและตัวการ์ตูนอื่นๆ มาสร้างสีสันและกระตุ้นให้เด็กๆ เกิดความคิดสร้างสรรค์โดยใช้เป็นสื่อการสอนคู่ไปกับหนังสือตำราเรียน ถึงแม้วิธีการสอนวิธีนี้จะมีผลการวิจัยยอมรับว่าช่วยกระตุ้นสมองกับพัฒนาการและทำให้เด็กสนใจการเรียนได้ดีขึ้น แต่ก็ต้องอาศัยการปรับตัวของครูขนานใหญ่ที่ต้องทุ่มสุดตัวที่จะเข้ามาเรียนรู้ธรรมชาติของเด็กอย่างจริงจัง

วิธีการสอนของครูยุวดีที่สร้างความตื่นเต้นให้แก่เด็ก เริ่มตั้งแต่แรกก้าวแรกที่เดินเข้าห้องเรียนโดยเธอจะมีการให้เด็กแต่ละคนใช้รหัสหรือพาร์สเวิร์ดในการผ่านประตูห้องเรียน ซึ่งเด็กป.1 จะชอบกันมาก พวกเขาสนุกที่จะได้รับรหัสนั้นเพื่อนำมาใช้ตอนเข้าสู่ห้องเรียน ถือว่าเป็นจุดตั้งต้นของการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ครูสื่อสารและพูดภาษาเดียวกันกับเด็ก บางครั้งยังมีการสอนด้วยการนำมาขยายลง เวทมนตร์ สนุกๆ มาเป็นหรือเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยสอดแทรกเข้าไปในวิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์

“เราเหนื่อยขึ้น เพราะต้องเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า และแม้ว่าจะเตรียมตัวมาอย่างดี แต่พอเข้ามาในห้องเรียนก็กำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้อยู่ดี เพราะเราบังคับความคิดของเด็กไม่ได้ และต้องเปิดโอกาสให้เขาแสดงออก แต่ 80% มันจะเป็นไปตามสิ่งที่เราออกแบบการสอนไว้ การสอนแบบนี้ครูต้องลดช่องว่างระหว่างวัยลง อย่างเราอายุ 40 ก็ต้องมาดูการ์ตูนที่เด็กอายุ 6 ขวบดู แต่ถ้าเปิดใจยอมรับและเข้าใจ เราก็จะอยู่ร่วมกับเขาได้อย่างมีความสุข

สิ่งที่เราเห็นโดยที่ไม่ต้องมีรางวัลมารันตีเลย คือ แวดตาและสีหน้า ความประทับใจที่เขามีต่อเรา สิ่งที่เขาอยากจะทำให้เรา เช่น หมดชั่วโง่งแล้วก็ยังไม่วายออกไปจากห้อง มันทาที่ไหนได้ ความประทับใจแบบนี้ รางวัลแบบนี้ แต่เราจะได้ทุกวันเลย ถ้าเราเตรียมการสอนมาดี”

หลังปรับตัวปรับใจ ครูยุวดีได้นำความรู้จากห้องเรียนมาผลิตเป็นสื่อการสอนในรูปแบบหนังสือนิทาน และนำไปเสนอเพื่อ

ประกอบการพิจารณาการปรับวิทยฐานะ โดยที่ไม่ต้องหยุดสอนนักเรียนเพื่อลาไปทำวิทยฐานะ นี่คือผลพลอยได้ที่มาพร้อมยัมละไมบนใบหน้าของเด็กและครู

ในปีการศึกษาหน้า รูปแบบการสอน และสื่อการสอนขอครูยวดี อาจไม่เป็นอย่างที่เห็นในวันนี้ อาจจะมี การ์ตูนหรือนิทานเรื่องใหม่ เพราะต้องปรับสื่อให้ทันสมัยและเข้ากับกระแสความนิยมของเด็กๆ บรรยากาศการเรียนหนังสืออย่างสนุกสนานที่เต็มไปด้วยเสียงหัวเราะ และเสียงซักถามของเด็กๆ จะยังคงอยู่ในห้องเรียน

ฉันปิดประตูห้องเรียนภาษาไทย แล้วเดินจากมาอย่างเงิบๆ แต่เสียงหัวเราะของเด็กๆ ในห้องเรียนฯ ก็ยังเล็ดลอดออกมาให้ฉันได้ยินอย่างแผ่วเบา

ครูศศิธร เชี่ยวกอ โรงเรียนพญาไท

Google Youtube E-book facebook twitter คือ
เครื่องมือสื่อสารและค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตในทศวรรษ
ใหม่ที่เปิดโลกทัศน์ทางการเรียนรู้ให้กว้างไกลหากผู้ใช้รู้จักใช้ให้
เป็น

ห้องเรียนมีดๆ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ของชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 6 โรงเรียนพญาไท ครูศศิธร เชี่ยวกอ กำลังเปิดคลิปการปล่อย
ยานอวกาศไปโคจรรอบโลก จากโปรแกรม Youtube ให้เด็กๆ
ดูเพื่อศึกษาเรื่องราวของจักรวาลซึ่งการใช้เทคโนโลยีมาเป็นสื่อใน
การเรียนการสอนนี้ สนุก ดึงดูดใจ และเป็นรูปธรรมแถมยังทำให้นักเรียนเข้าใจง่าย ไม่รู้สึกเบื่อเมื่อต้องเรียนวิชาที่เข้าใจยากอย่าง
วิทยาศาสตร์

สอดคล้องกับความคิดที่ครูศศิธรสะท้อนถึงการศึกษาใน
โลกยุคใหม่ ให้เราฟังว่า

“ปกติเป็นคนที่ไม่เห็นอะไรแล้วจะนึกถึงนักเรียนว่าถ้าเด็กได้มาเห็นด้วยก็คงจะดี ไม่ว่าจะเป็นวิดีโอ ภาพยนตร์ หรือคลิปต่างๆ บางทีมันก็ช่วยดึงความสนใจของเด็กได้ และเป็นตัวตรวจสอบความรู้ว่าเด็กเคยรู้เรื่องเหล่านั้นหรือเปล่า เช่น พอเห็นภาพยนตร์อวกาศ เราก็ให้เขาจินตนาการว่ายานฯ กำลังจะไปที่ไหน ไปสำรวจอะไร ซึ่งมันไม่ใช่แค่การท่องเที่ยว สิ่งที่เราเห็นว่าเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนเมื่อนำสื่อเทคโนโลยีมาช่วยสอน ก็คือทัศนคติต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ที่เปลี่ยนไป เด็กๆ สนใจเรียนมากขึ้น บางคนบอกเลยว่า โตขึ้นอยากเป็นนักวิทยาศาสตร์”

นอกจากโต๊ะ เก้าอี้ และกระดานดำ ภายในห้องเรียน วิทยาศาสตร์ของครูศศิธร ยังเต็มไปด้วยสื่อการสอนอีกหลายชนิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กได้ เพราะการนำความรู้รอบตัวและเทคโนโลยีมาเสริมการสอนให้เด็กๆ ได้คิดวิเคราะห์ โดยที่ครูผู้สอนไม่ได้ปิดกั้นความคิดทำให้เด็กเปิดโลกแห่งจินตนาการ และกล้าซักถาม ถ่ายทอดความคิด ความเห็นของตัวเองต่อครูผู้สอน นี่คืออีกสิ่งหนึ่งที่โดดเด่นในห้องเรียนวิทยาศาสตร์เล็กๆ แห่งนี้ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็กรุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21 อันเป็นยุคของข้อมูล ข่าวสาร

ฉันมีโอกาสดำเนินการสอนของครูศศิธรอยู่หลังห้องและอดตื่นตาตื่นใจไปกับสื่อสมัยใหม่ที่ครูศศิธรนำมาเสนอไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นภาพหรือเรื่องราวที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียนซึ่งทำได้อย่างลงตัวและไม่น่าเบื่อ

ครูศศิธรสอนเรื่องศูนย์กลางอวกาศ แต่วิธีการของครูไม่ได้ขึ้นกระดานว่าโลกอยู่ตรงไหน พระอาทิตย์เป็นอย่างไร มีดาวเคราะห์กี่ดวง แต่ครูใช้ยูทูบ ที่มีการนำเสนอเรื่องอวกาศและจักรวาลมาฉายให้นักเรียนทำความเข้าใจภาพรวมก่อน เพื่อกระตุ้นความสนใจต่อการเรียนและเป็นการทำความเข้าใจภาพรวมของอวกาศ แล้วถึงจะนำไปทำความรู้จักดาวแต่ละดวง หลังจากที่ได้ดูจบแล้วก็จะมีโครงการที่ครูเตรียมไว้เพื่อให้เด็กทำ

หลังจากนั้นจึงมีการสอนขึ้นกระดานลงรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่เรียน ครูศศิธรบอกว่าการสอนรูปแบบนี้เป็นการสอนที่ดึงความสนใจและสร้างจินตนาการใหม่ๆ ให้แก่เด็ก หลังจากนั้นจึงค่อยมาเสริมเรื่องความรู้และวิชาการที่พวกเขาจำเป็นต้องรู้

เด็กๆ สะท้อนความรู้สึกที่มีต่อการเรียนวิทยาศาสตร์ในห้องเรียนของพวกเขาว่า

**“อยากให้ทุกวิชาสอนแบบนี้
มันน่าสนใจและท้าทายมากกว่า”**

**“อยากให้ครูแต่ละวิชาพัฒนาการสอนแบบเล่นบ้าง
เรียนบ้างแต่เล่นด้วยการให้ความรู้เหมือนที่ครูศศิธร
สอน”**

ก่อนที่มีข่าวจะเลื่อนไปปิดคลิปในยูทูป ครูศศิธร เขียว
กอกิ่งทำให้ความเห็นถึงการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ไขว่คว้า
คิดต่อว่า

“แม้ว่าจะมีการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 2 หรือมีการ
เปลี่ยนรัฐมนตรีฯ เป็นสิบคนก็ตาม แต่การศึกษาไทยจะไม่
เปลี่ยนแปลงเลย ถ้าครูไม่มุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีการ
สอนที่แปลกใหม่ น่าสนใจแล้วกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กให้เกิด
ความอยากรู้อยากเห็น หรือสอนคุณธรรมให้เด็กด้วยวิธีใหม่
ต่างๆ ถ้าครูทำได้อย่างนี้ การศึกษาไทยเปลี่ยนแปลงแน่นอน”

โรงเรียนสร้างแรงบันดาลใจ ร.ร. ลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์

: ณัฐพล พลารชุน

ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนที่ใช้หลักสูตรการเรียนการสอนแบบของโรงเรียนทางเลือกมีอยู่มากมายซึ่งผู้ปกครองที่สนใจที่จะส่งลูกเข้าเรียนหลักสูตรแบบนี้ ต่างต้องแลกกับค่าใช้จ่ายเป็นหมื่นเป็นแสนบาทต่อหนึ่งเทอมแต่มีโรงเรียนเอกชนทางเลือกแห่งหนึ่ง ที่ชื่อว่าโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ กลับเปิดให้เด็กๆ เรียนฟรี

โรงเรียนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการคิดร่วมกันของทั้งครูและเด็ก

โรงเรียนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการทำให้ครูทุกคนทำหน้าที่ครูด้วยหัวใจ

7.00 น. หลังรับประทานอาหารเช้าร่วมกัน ครูของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ก็จะแยกย้ายไปทำหน้าที่คอยดูแลเด็กๆ ในชั้นเรียนของตัวเองที่เริ่มทยอยกันมาถึงตั้งแต่เช้าตรู่ ตรงประตูทางเข้าจะมีครูเวร 2 คน ยืนรอรับเด็กๆ ที่ผู้ปกครองพามาส่ง **“สวัสดีครับ” “สวัสดีค่ะ”** เสียงเล็กๆ ของเด็กตัวน้อยดังขึ้นแจ้วๆ และครูจะใช้โอกาสช่วงเวลาสั้นๆ นี้เพื่อพูดคุยกับผู้ปกครองถึงพฤติกรรมของเด็กๆ ทั้งที่บ้านและโรงเรียน เพื่อให้ครูและผู้ปกครองร่วมกันหาทางแก้ไข

พอถึงเวลา 8.00 น. ตรงที่สนามหน้าเสาธง ก็เต็มไปด้วย
เด็กๆ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ต่างพากันมา
เข้าแถวเคารพธงชาติอย่างพร้อมเพรียง โดยไม่ต้องมีสัญญาณ
บอกเวลาใดๆ

หลังกิจกรรมหน้าเสาธงจบลง ครูประจำชั้นอนุบาล 2 คน
ก็จูงมือเด็กๆ เดินเรียงแถวไปยังสนามหญ้า พวกเขาเย็นล่อมวงเล่น
ไล่จับกันอย่างสนุกสนาน อีกมุมหนึ่งของโรงเรียนเสียงร้องเพลง
ของเด็กๆ เจื้อยแจ้วผสมผสานกับเสียงกีตาร์จากคุณครูอยู่ที่ลานไม้ไผ่
และยังมีเด็กๆ อีกหลายกลุ่มที่แยกย้ายกันไปทำกิจกรรมที่
แตกต่างกันออกไป ซึ่งที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา กิจกรรม
เหล่านี้คือวิชาจิตศึกษาที่จะช่วยให้เด็กๆ มีความพร้อม ก่อนจะเริ่ม
การเรียนรู้ในแต่ละวัน

โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนามีหลักสูตรการเรียนการสอน
ที่ออกแบบโดยการผสมผสานแนวคิดหลายอย่างเข้าด้วยกัน
ที่นี่ไม่มีแบบเรียน เด็กๆ จะเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจากการทำโครง
งาน ซึ่งเด็กๆ จะช่วยกันกำหนดหัวข้อ ที่นี่ไม่มีการสอบวัดผลหรือ
การให้ดาว แต่วัดความสำเร็จจากเกณฑ์ที่เด็กและครูตกลงร่วมกัน
นอกจากการพัฒนาความฉลาดทางด้านปัญญาแล้ว เด็กทุกคนจะ
ได้รับการพัฒนาความฉลาดทางด้านอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ
ผ่านกระบวนการจิตศึกษาหลากหลายรูปแบบ

ต้นไม้ร่มรื่น สนามเด็กเล่นกว้างขวาง คือสภาพแวดล้อม
ที่จัดไว้อย่างดีเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีจินตนาการและสอดคล้องกับ
การเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ห้องเรียนของที่นี่ที่เป็นรูปแปดเหลี่ยม

ทำให้เด็กไม่ถูกจัดเป็นเด็กหน้าห้องหรือเด็กหลังห้อง เพราะเด็กทุกคนจะนั่งล้อมอยู่ในวงเดียวกันอย่างเสมอภาค ส่วนชุดนักเรียนที่ตัดเย็บจากผ้าขาวม้าก็ทำให้ไม่ต้องเปรียบเทียบว่าเสื้อของใครขาวกว่ากัน เป็นการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน

ปัจจุบันโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา เปิดสอนมาเป็นปีที่ 8 มีนักเรียนทั้งหมด 240 คน จากการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา 14 มาตรฐาน ประจำปีการศึกษา พ.ศ. 2549 ที่ผ่านการประเมินในระดับดีมาก 13 มาตรฐาน และผ่านการประเมินระดับดี 1 มาตรฐาน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่น่าทึ่งสำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกระบบการศึกษาหลัก

9.00 น. เสียงหัวเราะ และเสียงเชียร์ ดังลุดออกมาจากห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผมชะโงกเข้าดูข้างในห้องก็มองเห็นเด็กๆ ทุกคนลงมานั่งล้อมวงอยู่กับพื้น เพื่อแข่งกันค้นหาคำราชาศัพท์ที่ถูกต้อง นี่คือนักเรียนวิชาภาษาไทยแสนสนุกที่มีครูพรณี แซ่ซื่อ เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเกิดจากการวางแผนร่วมกับครูทั้งโรงเรียนมาก่อน การเรียนในห้องจึงไม่จำเป็นต้องใช้ตำราหรือแบบเรียน

ขณะที่กิจกรรมการเรียนรู้กำลังดำเนินไปอย่างสนุกสนาน อีกมุมหนึ่งของห้อง จะมีครูภาษาไทยคนอื่นๆ ของโรงเรียนนั่งสังเกตการณ์ และจดบันทึกกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูพรณีอย่างตั้งใจเพื่อจะนำสิ่งที่เห็นในชั้นเรียนวันนี้ไปใช้ประโยชน์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

“เหมือนช่วยกันพัฒนาและสะท้อนว่าเนื้อหาที่เราสอน
เหมาะสมกับเด็กมากแค่ไหน หรือวิธีการสอนเป็นอย่างไร เช่น
เราอาจจะใช้เกมส์หรือการแสดง พอมีครูมาคำแนะนำหรือช่วย
กันคิดว่าการสอนควรเพิ่มเติมตรงไหน และการมีเพื่อน มีพี่ มี
ครู มาแลกเปลี่ยน ทำให้เรารู้สึกอุ่นใจว่าไม่ได้ทำอยู่คนเดียว”
ครูพรณี สะท้อนความคิดในฐานะครูคนหนึ่งที่ยังต้องการการ
พัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา

แต่ละห้องเรียนของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จะมีเด็ก
นักเรียนเพียงแค่ 30 คน แต่ทุกห้องเรียนจะจัดให้มีครูประจำชั้น
2 คน คนหนึ่งจะเป็นครูพี่ ส่วนอีกคนเป็นครูน้อง ครูพี่จะเป็นครูที่
มีประสบการณ์มากกว่า ส่วนครูน้อง คือครูที่เพิ่งเริ่มต้นทำงานหรือ
อยู่ระหว่างการเรียนรู้ทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้วยวิธี
นี้ครูรุ่นพี่จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยการพัฒนาครูรุ่น
ใหม่ เช่น ในชั้นเรียนอนุบาลปีที่ 2 ของณัฐริยา อันแสน เธอเพิ่ง
เริ่มต้นอาชีพครูและไม่เคยมีประสบการณ์การสอนหนังสือมา
ก่อนแต่ตลอดระยะเวลาการทำงาน 7 เดือนที่ผ่านมาก็ได้อาศัยครู
รุ่นพี่ ทิชากร กันนอก เป็นต้นแบบสำคัญ

“เราจะทำตัวอย่างให้น้องเขาดูก่อนว่าที่โรงเรียนเรามี
แนวทางอย่างไร หลังจากนั้นก็น้องทดลองทำ อะไรที่ยังทำไม่
ถูกต้องเราก็มีหน้าที่ช่วยบอกและดูแล ที่นี้เราอยู่ร่วมกันเหมือน
พี่น้อง ไม่ใช่แค่คนทำงานร่วมกัน แต่เราจะดูแลกันทั้งภายนอก
คือ เรื่องงาน และภายใน คือ เรื่องจิตใจ ควบคู่กันไป” จากใจ
ครูพี่ ทิชากร ถึงครูน้อง ณัฐริยา

“เราไม่ได้จบสายครุมา เลยต้องเริ่มใหม่จากศูนย์ มาปูพื้นฐานและมารับความรู้จากที่นี่ เราไม่รู้วิธีการสอน วิธีการจัดการในชั้นเรียน แต่คุณครูและพี่เลี้ยงทุกคนจะคอยบอกว่าเมื่อเจอเหตุการณ์อย่างนี้ จะต้องทำหรือแก้ไขอย่างไร บางครั้งคำแนะนำจากรุ่นพี่ในองค์กรก็เป็นคำพูดที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่เราต้องนำมาปรับปรุงและพัฒนาตัวเองให้ดียิ่งขึ้น” จากใจครูน้องทิวากร ถึงครูพี่ ณิชฐริยา

นอกจากการพัฒนาครูในรูปแบบครูพี่และครูน้อง ผมยังพบว่าที่โรงเรียนแห่งนี้คนทำหน้าที่ครูไม่จำเป็นจะต้องเรียนจบสายศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์ ที่นี่เชื่อว่าความรู้ด้านวิชาการและทักษะการสอนเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือความพร้อมที่คนเป็นครูจะต้องเปิดรับการพัฒนา เช่น ครูนคร รุ่งเรือง อดีตนักดนตรีพเนจร เรียนจบชั้น ป.4 วันนี้เขาเป็นครูสอนดนตรีที่มีเด็กๆ รักมากมาย

ครูนคร ซึ่งจบเพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พิสูจน์ให้เห็น ว่าจิตวิญญาณความเป็นครู สามารถสร้างและพัฒนาได้ หากได้รับโอกาสสวกับมีกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสม

ครูวิเชียร ไชยบัง ครูใหญ่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา อธิบายให้ผมฟัง ว่าทำไมโรงเรียนถึงกล้าให้นักดนตรีข้างถนนคนนั้นมาเป็นครูในโรงเรียน

“การเป็นครูอันดับแรกที่ต้องมีคือ ต้องรักในอาชีพครู มีความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก มีความรู้เพียงพอต่อการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กๆ ได้ไม่ใช่มีแค่ความรู้ทางวิชาการอย่างเดียว หรือความรู้ทางการสอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ครูนคร แม้จะเป็นนักดนตรีข้างถนนแต่มีคุณสมบัติพร้อม การเข้ามาเป็นครูของเขาจึงไม่ใช่เรื่องที่แปลกอะไร”

ปัจจุบัน โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนามีครู 25 คน ด้วยการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ครูทุกคนไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและยังมีวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในห้องเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ครูใหญ่ วิเชียร ไชยบัง เล่าให้ฟังถึงเป้าหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ครูว่า “หลังจากที่เขามาอยู่กับเราได้สักพักหนึ่ง เราก็จะพัฒนาให้เขาเห็นมุมมองทางการศึกษาใหม่ๆ ให้เล็งมองว่าความรู้เป็นเรื่องสำคัญแต่มองว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญกว่า เป้าหมายของการศึกษา การสอนให้เด็กรู้เทคนิควิธีการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมกับเด็ก และการจัดการกับบางพฤติกรรมของเด็ก สิ่งเหล่านี้เป็นเทคนิคแรก ที่สอนกัน เมื่อเขาค่อยๆ ทำค่อยๆ ถักทอความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นจนสามารถเข้าไปร่วมคิดร่วมทำกันแบบเท่าเทียม ถึงสภาวะนั้นก็จะทำให้เขาเกิดความสุขในการทำงานไปด้วย”

17.00 น. การเรียนการสอนของวันนี้จบลง ผู้ปกครองมารับเด็กๆ กลับบ้านไปหมดแล้ว แต่ในห้องประชุมของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ครูทุกคนของโรงเรียนกำลังนั่งล้อมวงพูดคุยกัน

ถึงสิ่งที่ประทับใจและปัญหาที่พบในแต่ละวัน ครูทุกคนช่วยกันรับฟัง ร่วมกันหาทางแก้ปัญหา และพัฒนาการสอนร่วมกัน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยนำปัญหาแต่ละคนมาวาง แล้วถกเถียงแลกเปลี่ยนเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างประสบการณ์วิชาชีพให้แก่ครูของที่นี่ สำหรับพวกเขาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองต้องใช้เวลาที่มากกว่าในห้องเรียน และไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แค่ช่วงเวลาที่ทำการสอนเท่านั้น

“เรามีการประชุมอย่างนี้บ่อยครั้ง เป็นการจัดกิจกรรมมีการชื่นชมความสำเร็จและคุณค่าที่ทำกับเด็กด้วยกัน บางครั้งเมื่อเราแก้ปัญหาให้แก่เด็กแต่ละคนได้ หลายครั้งมากที่เราได้เห็นรอยปิติเกิดขึ้น แล้วเราก็มารวมกัน สักสรวงศ์ขอบคุณ ให้ครูรู้สึกว่าการที่เขาทำไปนั้นมีคุณค่า ผมเชื่อว่าไม่ใช่คนทุกคนเกิดมาแล้วเป็นครู แต่ผมเชื่อว่าครูนั้นพัฒนาได้ สร้างได้ ถ้ามีกระบวนการการพัฒนาที่แยบยลอย่างต่อเนื่อง”

“กระบวนการพัฒนาครูจะทำให้โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาแห่งนี้ เป็นโรงเรียนที่สร้างแรงบันดาลใจให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในเวลาเดียวกัน”

จบท้ายด้วยประโยคสั้นๆ ของครูวิเชียรแต่ชวนให้คนในแวดวงการศึกษาคิดยาว

“

ถอดรหัสตรรกะไทยในอนาตต

”

สัมภาษณ์พิเศษ :

รศ.ดร.ประวิทย์ เอราวรรณ

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: อะไรคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูถูกวิจารณ์และถูกตั้งคำถามมากในเวลานี้

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: อย่างแรก คือมีผลการประเมินจากสถาบันทดสอบหลายๆ แห่ง ที่วัดคุณภาพผู้เรียน อย่างเช่น ผลสอบโอเน็ต เอเน็ต หรือ PISA ซึ่งชี้ว่าคุณภาพเด็กไทยมีผลสัมฤทธิ์ต่ำลง พอไปดูตรงนั้นก็ย้อนกลับไปถามว่าเพราะครูคุณภาพยังไม่ถึงเกณฑ์ใช่ไหม แต่ในมุมมองของผมคุณภาพของครูไม่ใช่แค่สอนให้เด็กเก่งอย่างเดียว และถ้าดูทุกมิติจะเห็นข้อบกพร่องทางวิชาการพอสมควร จากงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ พบว่ามีปัจจัยอย่างอื่นเข้ามาร่วมด้วย เช่น เรื่องของการเปลี่ยนหลักสูตร หรือการสร้างหลักสูตรที่เน้นไปทางวิชาการและมีกลุ่มสาระการเรียนรู้มากมาย แต่บางโรงเรียนมีครูแค่ 2-3 คน และต้องสอนทุกสาระวิชา ทำให้เกินกำลังที่ครูจะลงลึกในเนื้อหาวิชาการได้

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: นอกจากการศึกษาจะทำให้เด็กและเยาวชนกลายเป็นผลผลิตของระบบการศึกษาแล้วครูก็เหมือนจะเป็นผลผลิตของโครงสร้างนโยบายการศึกษาที่ว่านั่นด้วย แต่ถ้าตอนนี้ไม่สามารถจะแก้ปัญหาโครงสร้างการศึกษาได้ เราจะมีทางอะไรไหมที่จะทำให้ครูพัฒนาขึ้น และมีโอกาสที่จะพัฒนาตัวเองได้

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: ผมว่าระบบโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ ต้องเปิดพื้นที่ให้ครูมากกว่านี้ คือเปิดพื้นที่ให้ครูที่มีโอกาสจะได้รวมกลุ่มกันคิดเรื่องพวกนั้นมากขึ้น เปิดโอกาสให้เขามีเวทีในการนำเสนอสิ่งที่เกิดการเรียนรู้หรือกระบวนการที่พัฒนามาจากห้องเรียนของเขาเองมาสู่กระบวนการพูดคุย การถอดบทเรียน และการขยายผล

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: อาจารย์มีข้อเสนออย่างไรที่จะมีการผลิตและพัฒนาครู ให้ออกไปเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของชาติที่มีคุณภาพ

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: องค์ประกอบแรกก็คือ ต้องมีหลักสูตรการผลิตที่ดี หมายถึง ทั้งความพร้อมของอาจารย์ผู้สอนอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน และกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่จะให้นักศึกษาได้เรียนจากสถานการณ์หรือห้องเรียนที่แท้จริง องค์ประกอบที่สอง คือ การฝึกสอนมีผลมากกับคุณภาพของครูที่จบออกไป กระบวนการที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นสิ่งที่นักศึกษาครูต้องเรียนรู้และเห็นเป็นแบบอย่างที่ดีได้ และองค์ประกอบที่สาม คือ เด็กที่มาเรียนครูมีเจตคติต่อวิชาชีพสัมพันธ์กับความรู้ทางวิชาการแค่ไหน แม้เขาจะไม่ใช้คนที่เรียนที่จบของห้อง แต่ถ้ามีเจตคติที่ดีอยากจะเป็นครูรักในวิชาชีพ แล้วมองวิชาชีพครู ว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงจริงๆ ก็จะช่วยในการหล่อหลอมให้เขาเป็นครูที่ดีได้ อันนี้คือองค์ประกอบสามอย่างในการที่จะผลิตครูที่มีคุณภาพออกมา

ณาทยา แว่ววิรุคฺพต์

: ตรงจุดนั้นอาจจะเป็นเป้าหมายที่ใครๆ อยากให้เป็น แต่ก็ไม่ได้ได้ดี ในภาวะปัจจุบัน

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: คำถามก็คือว่าเป็นเป้าหมายของใคร เรากำลังผลิตเด็กที่จบ ม.3 เพื่อไปเรียนต่อ ม.6 ไปเรียนต่อมหาวิทยาลัย หรือจบ ม.3 เพื่อจะไปเรียนต่ออาชีวฯ แล้วไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองต่อสังคมบริโภคหรือสังคมทุนนิยม ขณะเดียวกันการจัดการเรียนการสอนแบบนี้เท่ากับว่าดึงเด็กออกไปจากชุมชน ดึงเด็กออกไปจากสังคม ทั้งที่จริงถ้าเราออกแบบหลักสูตรที่ดี และครูได้รับการพัฒนา จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และอยากอยู่ในชุมชนของเขา แล้วเรียนรู้หรืออยากจะทำปรับปรุงพัฒนา หรือนำสิ่งที่ดีงามในชุมชนมาสืบสานต่อ แต่ปัญหาของการศึกษาไทย คือพอเรามุ่งเรื่องวิชาการ เรื่องการเรียนเก่ง เรื่องการสอบเรียนต่อ หรือค่านิยมที่มุ่งปริญญา มันบีบให้การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องไปตอบสนองเรื่องความสามารถทางวิชาการอย่างเดียว ผมว่าตรงนี้เป็นหลุมดำในการศึกษา

ปัจจุบันมีครูจำนวนมากที่ต้องการทำหน้าที่ตามอุดมคติของวิชาชีพของครู แต่สภาพปัญหาของระบบการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงของสังคม และกระแสของการแข่งขัน ครูจึงต้องทำหน้าที่ไปตามกระแสนั้นด้วย บางทีทางออกของการศึกษาไทยอาจมีจุดเริ่มต้นจากการสร้างศรัทธาให้กลับมาสู่อาชีพครูให้มากที่สุด

ในสัปดาห์ที่ 4 ของรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทยได้พยายามค้นหาคำตอบจากคำถามที่ตั้งโจทย์ไว้ 3 ตอนที่ผ่านมา โดยได้จำลองรายการเป็น ห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ในรายวิชา **“ทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาติ”** ที่มีน้องเอเหมือนฝัน คงช่วย เยาวชนจากกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มาทำหน้าที่เป็นครู น้องเอ ซึ่งออกจากเส้นทางของระบบการศึกษากระแสหลัก เพราะเกิดความลี้ภัยกับใบปริญญา โดยมีนักศึกษาหลายท่านเปลี่ยนบทบาทมาเป็นนักเรียนร่วมชั้นเรียนที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ

คำถามใหญ่ในห้องเรียนวิชานี้ มีที่มาจากประสบการณ์จริงที่ **“ครูเอ”** และเพื่อนคนอื่นๆ พบในวัยเรียน

“หนูเรียนหนังสือ เพื่ออะไรในชีวิต”

นักเรียนในห้องเรียน “บททวนเป้าหมายการศึกษาชาติ”
ประกอบด้วย

ศ.พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ

เลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้มีบทบาทหลักในการปฏิรูปการศึกษา ทศวรรษที่ 2

ซึ่งมีเป้าหมายหลักให้คนไทยรู้จักการเรียนรู้

ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพ

คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ผู้มีบทบาทในแวดวงการศึกษามากกว่า 30 ปี

ปัจจุบัน เป็นหนึ่งในคณะกรรมการปฏิรูปฯ

ประสบการณ์ทำให้คุณหญิง มีความคิดว่า

“รัฐยังครอบงำการศึกษา”

ครูชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก

ผู้ประสานงานเครือข่ายภาคประชาสังคม

ที่ชักชวนนักการศึกษาทางเลือกทั่วประเทศ

ให้มาออกแบบงานปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2

ศ.ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ในคณะกรรมการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้

และคุณภาพเยาวชน ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านการศึกษา

รศ.ดร.สมบัติ นพรัก

ประธานสภาคณบดีคณะครุศาสตร์
ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย
ผู้ต่อย้ำความคิดในการสร้างครูที่มีคุณภาพ
ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

รศ.เสรี พงศ์พิศ

อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนหรือ
มหาวิทยาลัยชีวิต ภายใต้สำนักงานอุดมศึกษา
เน้นการอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีกินในท้องถิ่นและ
เรียนรู้ตลอดชีวิต

อาจารย์สุรพล ธรรมรัมย์

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา
สถาบันอาศรมศิลป์ ผู้เปิดทางเลือกทางการศึกษา
เน้นงานผลิตครูเปี่ยมคุณภาพและการศึกษา
แบบองค์รวม

ครูวิเชียร ไชยบัง

ครูใหญ่นอกกะลา จากโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา
จ.บุรีรัมย์ ที่มีแนวคิดในการจัดการเรียน
การสอน เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

นี่คือ ปฐมบทของปฏิบัติการ “คืนกระดานดำให้เด็ก” ใน
ห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ในรายวิชา “ทบทวน

เป้าหมายการศึกษาชาติ”

น้องเอ เด็กหญิงเหมือนฝัน คงช่วย ลูกจากเก้าอี้มายัง
กระดานดำที่เตรียมเอาไว้ คุณครูเอใช้ชอล์กในมือ วาดวงกลมวง
ใหญ่หนึ่งวงกลางกระดานดำ เขียนคำว่า “ชีวิตของฉัน” ลากเส้น
โยงออกจากวงกลมไปที่คำว่า

“การเรียนรู้” เธอพูดว่า “ตอนอนุบาล หนูฝันอยากเป็น
นางฟ้าบนเครื่องบิน” เธอยิ้มอย่างขวยเขินก่อนให้เหตุผลว่า
นางฟ้าบนเครื่องบินได้แต่งตัวสวย เธอขวยเขินอีกครั้ง

“เมื่อหนูเรียนชั้นประถม หนูคิดเป็นพยาบาลเพราะ
จะได้ดูแลพ่อแม่” เธอหันไปยังกลุ่มนักเรียน(อายุเยอะ)ในห้อง
เรียน แต่เมื่อขึ้นมัธยมต้น น้องเอกลับบอกว่า “ตัวเองไม่รู้จะเป็น
อะไรดี” เธอส่ายหน้า กล้องแพนไปจับใบหน้าของนักการศึกษา
ผู้เข้าร่วมรายการ

ประโยชน์ของน้องเอทำเอานักเรียนสูงวัยหลายคนอึ้ง
เกิดคำถามขึ้นในหัวใจของใครหลายคน ใช่หรือไม่ว่า การศึกษาไม่
สามารถสร้างจุดมุ่งหมายในชีวิต

ครูเอ วาดกรอบทางด้านซ้ายของกระดานดำ แล้วเขียน
คำว่า “กระบวนการเรียนรู้” ส่วนมุมทางด้านล่าง เธอวาดวงกลม
4 วง เขียนคำว่า ‘ครอบครัว’ ‘โรงเรียน’ ‘สิ่งที่สนใจ’ ‘ชุมชน’
ลงไปตามลำดับและมุมทางด้านขวาล่างกระดานเขียนคำว่า
‘ภาวะภายใน’

น้องเอสาทัพบประโยชน์ของเธอ “แต่เมื่อหนูออกมาทำกิจกรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้นอกห้องเรียนซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หนู ตั้งต้นความคิด ด้วยการคิดในสิ่งที่หนูต้องการเรียนรู้”

อะไรที่เธอต้องการเรียนรู้ เสียงดนตรีในรายการแผ่วเบา

“ออกแบบวิธีการและเรียนรู้ในสิ่งที่หนูออกแบบเอง”
หลังจากนั้น น้องเอจะสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่เธอออกแบบเองว่าเป็นอย่างไร? แล้วจึงมาปรับปรุงเพื่อให้วิธีการเรียนรู้ที่เธอคิดสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

ประเด็นสำคัญของสิ่งที่น้องเอเล่า คือ **“การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้เปลี่ยนแปลงตัวของหนู”** มีบางสิ่งเกิดขึ้นในตัวเธอ **“หนูรู้แล้วว่า หนูจะเรียนหรือเลือกเรียนอะไร เกิดคำถามที่หนูต้องคิด อยากจะรู้และหาคำตอบต่อไป”** เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง **“หนูรู้แล้วว่าหนูจะทำอะไรต่อไปข้างหน้า”**

เธอยิ้มกว้างแล้วปรายตาไปยังผู้ร่วมรายการ **“แล้วพี่แวลละคะ คุณลุงซัชวาล คุณป้ากษมา สมัยเด็ก ได้วางเป้าหมายของชีวิตเอาไว้อย่างไร วางรูปแบบการเรียนของตัวเองเอาไว้อย่างไรบ้างคะ”** หลังจบคำถาม น้องเอยิ้มกว้าง

ครูเอใช้คำถามง่ายๆ ที่เด็กหลายคนอาจจะไม่เคยคิด แก่กลุ่มนักเรียนในห้องเรียนของเธอ !!!

“สวัสดิ์ คุณครูเอ” คุณลุงซัซวาลย์ ทองดีเลิศ เข้าครูเอ ก่อนเริ่มต้นด้วยประโยคว่า **“สมัยเด็ก คุณพ่อคุณแม่มักจะบอก พวกเราว่า เรียนหนังสือสูงๆ จะได้เป็นเจ้าคนนายคน”** คุณลุงซัซวาลย์ยิ้มหวาน คุณลุงบอกว่า เป็นความคิดของคนในสมัยเมื่อสัก 50 ปีที่แล้ว **“พ่อแม่อยากให้เป็นนายอำเภอ อยากให้เป็น ตำรวจ”** หมายถึง อาชีพที่เป็นเจ้าคนนายคน

“เราไม่เข้าใจความหมายของพ่อแม่เราหรอก เราเรียนไปตามคำบอกของครอบครัวที่ว่าดี จนกระทั่ง มาทำกิจกรรม นักศึกษา” คุณลุงซัซวาลย์พูดก่อนมองไปทางผู้ดำเนินรายการ ทั้งสองพยักหน้าเล็กน้อย ยิ้มและตอบรับคำพูด **“เราจึงได้รู้ว่า เราอยากจะเป็นอะไร”**คุณลุงซัซวาลย์ ยกมือแตะหน้าอกด้านซ้าย สรุปลำพุดของเขา กล้องตัดสลับไปจับรอยยิ้มของคุณครูเอ

“ชีวิตช่วงนั้นไม่ได้อยู่ในห้องเรียนเท่าไรปิดเทอมเสาร์-อาทิตย์ เราจะไปทำกิจกรรมค่ายๆ” เรียกว่า มีวันว่างเป็นไม่ได้ คุณลุงซัซวาลย์ สรุปรว่า เรารู้แล้วว่า เราต้องการอะไรในชีวิต ดังนั้น เมื่อเขาเรียนจบ คุณลุงซัซวาลย์จึงเริ่มงานอาสาสมัครเพื่อสังคม ปัจจุบัน คุณลุงซัซวาลย์ ต้องการให้เด็กไทยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาของคนไทยที่ตกทอดทางความคิดกันมาหลายชั่วอายุคน

สำหรับ คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เล่าถึงเส้นทางชีวิตของตนว่า **“เป็นคนตั้งใจเรียนและเป็นกลุ่มนักเรียนหน้าชั้น”** คือ เด็กเรียนที่ชอบนั่งข้างหน้า ฟังและเป็นที่รักของคุณครู แต่คุณหญิงคิดว่า จุดเปลี่ยนที่สำคัญในชีวิต คือ ครอบครัวเป็นคนที่รักการอ่านหนังสือทำให้ต้องอ่านหนังสือทุกประเภท **“ความใฝ่ฝันขณะนั้น อยากเป็นนักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก”** แต่ยังไม่ได้เขียนสักเล่ม จนเกษียณ คุณหญิงเข้า

อีกจุดเปลี่ยนในชีวิต คือ การได้ออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่กับคุณพ่อซึ่งเป็นคุณหมอ ทำให้ มองเห็นถึงความเป็นมาเป็นไปในชีวิตของคนที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป

คุณหญิงเสนอว่า **“คิดว่า การศึกษาตามระบบในห้องเรียนให้อะไรเราหลายอย่างแต่ไม่สามารถทำให้เราตัดสินใจทั้งหมดทุกเรื่องในชีวิต”** สิ่งสำคัญ คือ กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราได้เรียนรู้ว่า **“ชีวิตไม่มีเพียงเฉพาะในตำราหรือห้องเรียนเท่านั้น”** คุณหญิง สรุปใจความ

“ผมคิดว่า กิจกรรมเป็นประสบการณ์ชุดหนึ่งที่ทำให้เด็กนักเรียนสามารถตัดสินใจเรื่องต่างในชีวิตได้เป็นอย่างดีในโลกในมหาวิทยาลัยเป็นโลกที่หลากหลายและกว้างขวางกว่าสมัยประถมและมัธยม” ศ.พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ แพรกประโยค

“คำถามของครูเอเป็นคำถามที่ผมใช้เวลาคิดนานและใหญ่มากในชีวิตของผม” ครูวิเชียร ไชยบัง ครูใหญ่นอกกะลาจากโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จ.บุรีรัมย์ เสริมขึ้น ระหว่างที่กลองแพนไปจับใบหน้าจริงจังของเขา

“ใครที่ค้นพบคำถามนี้ เขาจะรู้ทันทีว่าเขาต้องการอะไรในชีวิต” จะมีสิ่งใดที่จะนำพาชีวิตของคนไปจนถึงคำถามนี้หากไม่ใช่ ประสบการณ์จากการทำกิจกรรมที่ช่วยให้เราได้ศึกษาเรียนรู้จากความเป็นจริง **“แต่กว่าที่ผมจะมาถึงคำถามที่ครูเอตั้งเอาไว้ ผมใช้เวลามากกว่า 20 ปี”** ครูวิเชียรเล่าด้วยสีหน้าจริงจัง

ใช่หรือไม่ว่า เพราะการศึกษาในระบบ ไม่ใช่คำตอบทั้งหมดในการจุดความคิดของคำถามดังกล่าว **“เราต้องการอะไรในชีวิต”** หรือหากปล่อยให้เด็กนักเรียนคิดได้เองโดยระบบการศึกษาไม่ได้ทำหน้าที่จุดประกาย ค้นหาทิศทางที่แท้จริงของเป้าหมายการศึกษา ดังนั้น เป้าหมายการศึกษาจะเป็นการช่วยเหลือหรือทำให้พวกเขาฉุกคิดว่าเขาต้องการสิ่งใดในชีวิต

รศ.ดร.ประวิตร เอราวรรณ์ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นักการศึกษาที่ร่วมสังเกตการณ์ห้องเรียนของครูเอ ช่วยวิเคราะห์บทสนทนาในห้องเรียนจำลอง ในฐานะผู้ร่วมดำเนินรายการรับเชิญของรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ว่า **“ดูเหมือนว่า กระบวนการ การเรียนการสอน ไม่ได้ช่วยให้เด็กๆ ในโรงเรียนค้นพบตัวเองในชีวิตจริงเพื่อมุ่งไปสู่สังคมและการงาน บางคนค้นเจอแบบบังเอิญ บางคนเกิดขึ้นจากครอบครัว บางคนเกิดขึ้นจากค่านิยมทางสังคม”**

อาจารย์ประวิต นักการศึกษาผู้ร่วมดำเนินรายการ ตั้งข้อสังเกตก่อนมุ่งคำถามไปยังกระบวนการศึกษาในระบบ **“ระบบการศึกษาของเราตอบโจทย์เหล่านี้ ได้หรือไม่”**

“ผมคิดว่าคำพูดอาจารย์เป็นบทสรุปที่ค่อนข้างอันตราย”

ศ.กนก วงษ์ตระหง่าน ที่ปรึกษานายกฯ ด้านการศึกษา กล่าว ก่อนยกฝ่ามือขึ้นเล็กน้อยเป็นเชิงเบรกความคิดของนักการศึกษาผู้ร่วมดำเนินรายการ **“การพูดเช่นนี้อาจจะทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนล้มเหลวทั้งหมด ผมคิดว่าไม่ใช่”** เขากล่าวต่อ **“ผมคิดว่าสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคือความหมายของกระบวนการศึกษาซึ่งเป็นการสะสม ส่วนวิธีการนั้น ต้องมีสองด้านทั้งในกรอบและนอกกรอบ”**

“สิ่งสำคัญที่เราต้องตั้งโจทย์คือกระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้” ศ.กนกย้ำด้วยสายตา ก่อนที่จะกล่าวต่อว่า การปลูกสร้างกระบวนการทั้ง 2 ด้าน ในตัวเด็กหนึ่งคนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เวลาและนับเป็นเรื่องยากที่ท้าทายอย่างยิ่ง

อาจารย์ สุรพล ธรรมรัมย์ดี ร่วมถกความเห็นโดยเฝ้าว่าตนเป็นเสียงจากเด็กหลังห้อง เขาเชื่อว่าสิ่งที่ครูเอตั้งคำถามและพยายามบอกแก่เด็กนักเรียนในชั้นเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย รายวิชา ทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาตินั้นเป็นเรื่องที่ดีอย่างยิ่งเพราะทุกคนจะได้ย้อนกลับไปมองตัวเอง ช่วงเวลาที่ผ่านมา เราทุกคนไม่เข้าใจหรือกว่า **“เราอยากเป็นอะไร”** เขาเล่าถึงบรรยากาศช่องว่างในห้องเรียนของตัวเองในวัยเด็กว่า

นับเป็นเรื่องยากที่คุณครูจะมาต่อยอดทางความคิดให้แก่เด็กทุกคนในห้องได้ เพราะฉะนั้น คุณครูจำเป็นต้องให้นักเรียนได้เจอกับคนหรือคุณครูนอกห้องเรียนซึ่งมีความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป อาจารย์ใช้คำว่า **“นี่เป็นรูปแบบห้องเรียนในฝันที่ผมอยากเห็น”** เขายกฝ่ามือขึ้นทาบนาน้ำอกด้านซ้าย

“ผมเชื่อว่า หากระบบการศึกษาเริ่มต้นด้วยวิธีคิด เช่นนี้ ในอีก 10 ปี ข้างหน้า สังคมไทยจะเกิดบุคลากรในสังคมที่เก่งกว่าผมเสียอีก” เขากล่าวก่อนมองไปยังผู้ดำเนินรายการทั้งสองด้วยสายตาที่เชื่อมั่น

เด็กๆ จะรู้จักตัวเองและรู้ว่าตัวเองต้องทำอะไรเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวมถือเป็นบทสรุปของ อาจารย์สุรพล ธรรมรัตน์ นักเรียนหลังห้องของชั้นเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

“ครูเอ” เด็กหญิงที่ถูกเชิญมาทำหน้าที่ครูเฉพาะกิจใช้เวลาเกือบครึ่งชั่วโมงกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียนที่ล้วนแต่เป็นนักการศึกษาชั้นนำของประเทศ

คำถามสั้นๆ ง่ายๆ **“เรียนหนังสือไปเพื่ออะไร?”** แต่คำตอบช่างหาชัดได้ยากเย็นนัก

ครูเอ เริ่มตั้งคำถามที่สองกับนักเรียนรับเชิญกลุ่มเดิมของ
เธอ

“ตลอดเวลาที่เราเรียนหนังสือเราเคยกลับไปศึกษา
ชุมชนของเราเอง เรียนรู้วิชาการจากพ่อแม่แม่ของเราเอง
บ้างหรือเปล่าคะ” ครูเอ เริ่มคำถามใหม่ในห้อง 2563 เปลี่ยน
ประเทศไทย

“เป็นคำถามที่ดีมาก ส่วนหนึ่งคงต้องยอมรับว่า ระบบ
การศึกษาของเรากำลังผลักคนออกจากบ้าน” ศ.กนก กล่าว
“โดยเฉพาะ ผลักคนดีและเก่งออกไปจากชุมชน”

“ตอบได้เลยว่า ไม่ เพราะเราเรียนหนังสือเป็นรายวิชา
จากตำราและอยู่ในห้องเรียน คุณครูจะจัดแผนการสอนตาม
ตำราที่ละบทจนจบ ผมไม่เคยศึกษาเรียนรู้อะไรจากชุมชนเลย”
อาจารย์สุรพลยอมรับ

“การเรียนโรงเรียนวัดอินทารามทำให้ผมผูกพัน
อยู่กับชุมชนแต่เมื่อเข้าไปเรียนโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด
ความสัมพันธ์กับชุมชนขาดไปทั้งหมด ยิ่งเข้ามหาวิทยาลัยยิ่ง
ห่างออกไปอีก ต่อเมื่อจบจากมหาวิทยาลัยออกไปทำงานเพื่อ
สังคม ความคิดเรื่องชุมชนบ้านเกิดกลับมาอีกครั้ง” เป็น
ประสบการณ์ของคุณลุงชัชวาลย์

“จากคำถามของครูเอ ชัดเจนอย่างยิ่งว่า การเรียนที่สัมพันธ์กับชุมชนอยู่นอกการศึกษาตามแบบแผน เราลองมาฟังคนที่คิดเรื่องการนำคนกลับมายังถิ่นฐานของตัวเอง อย่างอาจารย์เสรีสักหน่อยดีไหม” ณาตยา แว่ววิรุคูปต์ ผู้ดำเนินรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ขอรับฟังมุมมองจาก นักการศึกษาอาวุโสที่มองเห็นทะเลกระแสหลักอีกท่านหนึ่ง

รศ.เสรี พงศ์พิศ ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยชีวิตให้สำคัญกับการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น ประเด็นที่สำคัญของอาจารย์คือ เราจะมีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้ลูกหลานของเราภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด

ภูมิปัญญาของปู่ย่าตายายเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เด็กรู้ว่าตนเอง คือ ใคร เรียกว่า รู้จักประวัติศาสตร์ในถิ่นกำเนิดที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ชาติไทย อาจารย์นักการศึกษาผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยชีวิต แสดงความคิด

“ประเด็นหนึ่ง คือ ระบบการศึกษาได้แยกโรงเรียนออกจากชุมชน หากคิดให้ดี เราแยกไม่ออกหรือกว่า อะไรที่เราเรียนรู้จากครอบครัว สังคมหรือห้องเรียน ทั้งที่ความจริงการเรียนรู้อยู่รอบตัวเรา หลายเรื่องเราเรียนรู้ระหว่างทานข้าวบนโต๊ะกับคุณตาคุณยาย เราเรียนรู้จากเพื่อน หากเราเริ่มต้นคิดว่า การเรียนรู้รอบๆ ตัว โดยไม่ผลักระไปทีใครหรือองค์กรใดซึ่งข้อเท็จจริง พิสูจน์แล้วไม่สามารถตอบสนองได้ในทุกสิ่ง การเรียนรู้ของเด็กจะประสบความสำเร็จ” คุณหญิงกษมาเชื่อมั่น

การศึกษาไม่ได้เกิดในห้องเรียน เท่านั้น แต่ครอบครัวต้องมีส่วนในการสร้างประสบการณ์ ส่วนสังคมจำเป็นต้องสร้างพื้นที่ที่สร้างสรรค์แก่เด็กเพิ่มมากขึ้น

“นั่นหมายความว่าเราไม่อาจจะศึกษาเรียนรู้อย่างแยกส่วน ต้องเข้าถึงครอบครัว ชุมชนและสิ่งที่อยู่นอกห้องเรียน” อาจารย์ประวัติ ผู้ร่วมดำเนินรายการกล่าวโดยสรุป

แล้วถ้าการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายและสัมพันธ์กับชีวิตจริงรอบตัว คือโจทย์สำคัญของการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 สามารถตอบโจทย์เหล่านี้ได้หรือไม่? ณาตยา นำเข้าสู่การหาทางออกด้วยการตั้งคำถาม

และคำถามแรกก็ถูกส่งไปยัง ศ.ธงทอง จันทรางศุ ผู้มีบทบาทหลักในการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2

“คนส่วนหนึ่งมองว่าการปฏิรูปการศึกษา ทศวรรษที่ 2 ไม่ใช่การปฏิรูปแต่เป็นการแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่ของการศึกษา อาจารย์ยอมรับหรือไม่” ณาตยา ถาม

เลขาธิการสภาการศึกษานิ่งอึดใจ สบตาผู้ดำเนินรายการก่อนตอบ **“ไม่สำคัญว่าคนจะคิดอย่างไร สิ่งที่เราต้องการเห็นในการปฏิรูปครั้งนี้ คือ คุณภาพการศึกษาต้องพัฒนาขึ้นและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่กว้างขวาง ยิ่งเร็วเท่าไรยิ่งดี”**

“อาจารย์คิดว่า เรามีเครื่องมือเพียงพอหรือไม่” เป็นคำถามต่อเนื่อง

“คำตอบในเชิงปริมาณ คือ งบประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศ ต้องได้รับการบริหารจัดการ พุดง่าย ๆ ว่า ใช้อย่างคุ้มค่าและมีคุณภาพไม่ใช่หมายถึง แบ่งกันเท่าไรอย่างไร ซึ่งหากมองในภาพรวม ผมคิดว่าพอ” หากเราเอาให้ถูกที่คั่น ศ.พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ ยืนยันอย่างเชื่อมั่น

“เราจำเป็นต้องไขลาน ‘คน’ ในเชิงความคิด” เป็นข้อเสนอของที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์ โดยเสริมรายละเอียดว่า “ประเด็นที่เราเห็นพ้องกันอย่างหนึ่งคือ กระบวนการทางด้านการศึกษาในสังคมไทยต้องมีความหลากหลาย ทั้งภาวะผู้เรียนและสภาพแวดล้อมในหลายเงื่อนไข ดังนั้นมีความจำเป็นที่เราจะต้องสร้างเครื่องมือที่หลากหลาย”

“ไม่ได้หมายความว่า สังคมไทยไม่มีเครื่องมือเหล่านี้เอาเสียเลย เรามีโรงเรียนของครูวิเชียร เรามีโรงเรียนของอาจารย์สุรพล เรามีมหาวิทยาลัยชีวิตของอาจารย์เสรี ปัญหา คือ เครื่องมือที่ผมยกตัวอย่างยังทำงานได้ไม่เต็มศักยภาพ”

“ประเด็นคือเราจะขยายและใช้เครื่องมืออย่างเต็มที่ได้อย่างไร เช่น เป็นไปได้หรือไม่ว่า จะมีการจัดสรรงบประมาณประจำปีให้โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาของครูวิเชียร ไม่ต้องมาก สัก 5 ล้านบาท” เป็นแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่หลากหลายของทีปรีกษานายกรัฐมนตรีทางด้านการศึกษา ศ.กนก วงษ์ตระหง่าน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยชีวิต รศ.เสรี เสริมประเด็นในเรื่องของระเบียบทางด้านการศึกษาที่มีเพียงระเบียบเดียว ตั้งแต่การวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนเด็กลำเอียงไปให้ผู้ใหญ่เรียนหรือการนำระบบการวัดผลในระบบไปวัดผลการศึกษานอกระบบ

“ผู้ใหญ่บางคนมีประสบการณ์มากกว่าครูแต่เรายังไปสอนพวกเขาเหมือนกับเด็ก” อธิการบดีมหาวิทยาลัยชีวิตกล่าว **“ท่องหนังสือแล้วสอบ”** ใช้มาตรฐานเดิม ประเด็น คือ เราจะเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตเข้าด้วยกันอย่างไร เชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับการพัฒนาได้อย่างไร -- ภาพตัดสลับไปยังสองผู้ดำเนินรายการและอาจารย์วิเชียรที่ตั้งใจฟังถึงจุดสำคัญของแนวคิด รศ.เสรี

“เราจำเป็นต้องยอมรับความหลากหลาย” อธิการบดีมหาวิทยาลัยชีวิตสรุปคำพูดของตน

เพราะใช่หรือไม่ว่า ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่สามารถตอบสนองความหลากหลายในสังคมไทย รศ.เสรี ย้ำปม ปัญหาใหญ่ในระบบการศึกษาในห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจนี้ มีความเห็นต่อเรื่องนี้อย่างไร ?

คำถามถึงคุณหญิงกษมา วรวรรณ อดีตรัฐมนตรีระดับสูง หลายตำแหน่งในกระทรวงศึกษาธิการ

“ข้อเสนอเหล่านี้เป็นเรื่องที่ดีหากทำได้ดังนี้คิดว่าระบบการศึกษาของไทยคงจะพัฒนาและเกิดความเปลี่ยนแปลง แต่หากต้องการไปให้ถึงรากเหง้าของปัญหา เราจำเป็นต้องปฏิรูปสังคมเพื่อการศึกษา”

และต่อคำถามว่า **“การปฏิรูปสังคมเพื่อการศึกษา”** หมายความว่า อย่างไร

คุณหญิงกษมาอธิบายสิ่งที่ตกผลึกจากประสบการณ์นักบริหารการศึกษาจนถึงวัยเกษียณว่า กระทรวงศึกษาธิการไม่ใช่จำเลยทางด้านการศึกษาชาติแต่ต้องตั้งโจทย์เข้าไปในสังคมและต้องขยายนวัตกรรมการศึกษาทางเลื้อยกออกไปให้เต็มพื้นที่สังคม ไม่ต้องมีหน่วยงานใหม่แต่การปฏิรูปรอบใหม่ต้องปลดปล่อยพันธนาการทางการศึกษา ปล่อยอำนาจในการจัดการการศึกษาให้เกิดตามแต่ละพื้นที่ คุณหญิงยกตัวอย่าง กลุ่มการศึกษานอก

โรงเรียน (กศน.) ซึ่งหลักสูตรจากส่วนกลางไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนทำให้ไม่สามารถดึงดูดคนให้เข้ามาศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การปลดพันธนาการ คือ การกระจายอำนาจในการพัฒนาหลักสูตรโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์มากขึ้น

มองในมุมของนักปฏิบัติอย่างครูใหญ่วิเชียร ครูใหญ่นอกกะลามีความเห็นว่า ท้ายที่สุด ระบบจากส่วนกลางกลับทำให้ปฏิบัติการของพื้นที่เข้าสู่ร่องเดิม เช่น การสอบโอเน็ต-เอเน็ตหรือการสอบเข้ามหาวิทยาลัย

สิ่งเหล่านี้เป็นพันธนาการในระบบการศึกษาที่ลือครครูผู้สอนเอาไว้ รวมทั้ง ความคิดความเชื่อของสังคมที่ให้ความสำคัญกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยและเรียนเพื่อให้ได้เกรดกับคะแนนสูงๆ ซึ่งเป็นลือครใหญ่ที่สุด

อีกส่วน คือ ความคิดที่ว่าระบบการศึกษาถือว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดของมนุษย์ต้องเขย่าความคิดเหล่านี้ให้แตก อย่างไรก็ตาม ครูวิเชียรเชื่อว่า ความคิดความเชื่อเช่นที่ว่ากำลังถูกเขย่าในศตวรรษนี้

โจทย์ใหญ่ คือ สังคมจะร่วมปลดล๊อคระบบการศึกษา
อย่างไร?

สิ่งที่ต้องตั้งหลักไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ ระบบการ
ศึกษาไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง
หากแต่เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของคนไทยทั้งประเทศและ
ทุกหน่วยงานที่อยู่ในแผ่นดินนี้ต้องปลดล๊อคความคิดเหล่านี้
ออกไปเสียก่อน ที่ปรึกษานายกฯ ทางด้านการศึกษา ตอบ เสริม
ความคิดอาจารย์วิเชียร

อีกส่วน คือ ปลดล๊อคการบริหารจัดการ ยกตัวอย่าง ครูเอ
ห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ศ.กนก ตั้งโจทย์ใหญ่
เอาไว้ในรายการ

**“ผมเชื่อว่า ครูจะสามารถเป็นคุณครูในระดับประถม
1 - 3 ได้ แต่ถามว่า วันนี้ ครูเอจะก้าวออกมาเป็นคุณครูได้ทันที
หรือไม่ ‘ไม่ได้’ ชัดเจนที่สุด เพราะระบบติดล๊อคและได้สร้าง
พันธนาการเอาไว้ ทั้งในแง่ กฎระเบียบ คุณสมบัติวิชาชีพครู”**
ยากที่สุด คือ สิ่งที่เรียกว่า วิทยฐานะของครูและล๊อคในระบบ
งบประมาณ

ศ.กนก ย้ำว่า สิ่งเหล่านี้เราจะต้องยกเลิกเพื่อให้ทันวัฒนธรรม
การศึกษาทางเลือกได้ทำหน้าที่ของตนเต็มศักยภาพโดย
ปราศจากความคลงแคลงใจในการจัดการศึกษา

ปลดล๊อคระบบเพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้กับนักเรียนของเรา

ระบบการศึกษาที่ถูกสร้างขึ้นมามีอายุของกระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์กลางอำนาจการจัดการศึกษาให้กับเด็กๆ ทั่วประเทศ กำลังถูกตั้งคำถามท้าทายทั้งจากผู้เรียน ผู้ปฏิบัติการ รวมทั้งผู้บริหารนโยบาย

ผลจากการคืนกระดานดำให้กับเด็ก เพื่อทบทวนเป้าหมายการศึกษาของชาติเมื่อครั้งนี้นำให้เราพบว่า ข้อเท็จจริงทางด้านการศึกษาไม่ควรจะแยกเด็กออกจากชุมชนและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการไม่ควรเป็นจำเลยหรือโจทก์เพียงองค์กรเดียว แต่ต้องเป็นสังคมทั้งสังคมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างหรือออกแบบระบบการศึกษา ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับเด็ก

แต่การปลดล๊อคพันธนาการนั้นจะเริ่มต้นตรงไหน จะเดินไปถึงสุดทางของการแก้ปัญหาอย่างไร เป็นอีกโจทย์ใหญ่ของ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ที่จะชวนนักการศึกษาผู้มีหัวใจทั้งในกระแสหลัก และกระแสรอง มาร่วมพูดคุยหาคำตอบ

“

“การปลดล๊อคหลักสูตรการศึกษาจะช่วยลดจำนวนงบประมาณทางด้านการศึกษา บางที่ เราไม่มีความจำเป็นต้องเพิ่มครูผู้สอน” รศ.ดร.สมบัติ นพรัก

“ทรัพยากรบุคคลในชุมชนสามารถเป็นครูผู้สอนได้ เราจำเป็นต้องปลดล๊อคเรื่องนี้แล้วสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนร่วมกัน นั่นหมายถึง หัวใจของการปฏิรูปการสอน” ศ.ดร. กนก วงษ์ตระหง่าน

“ครอบครัวและชุมชน วัด พระ ครูภูมิปัญญาที่พร้อมจะต้องลุกขึ้นมาเป็นครูผู้สอน อยากให้เหมือนกับดอกไม้ที่บานไปทั่วทั้งประเทศ แล้วเราจะมาทำงานร่วมกัน” ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

“สิ่งที่ต้องการจะเห็น คือ การรู้สึกมีส่วนร่วมของชุมชนของสังคม ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับบริการทางการศึกษาแต่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน” คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ.อยุธยา

“การทำงานเพิ่มคุณภาพของครูเป็นสิ่งที่จะต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง การปฏิรูปแรก กรมวิชาการสลายมาเป็นพื้นที่การศึกษาทำให้กลไกการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องหายไปอย่างสิ้นเชิง งบประมาณส่วนใหญ่ถูกนำไปเป็นเงินเดือนและการจัดซื้อจัดจ้างอื่นๆ” สุรพล ธรรมมณี

”

บนเวทีของรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ยังคงถูกใช้เป็นห้องสนทนาอย่างไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระหว่างนักการศึกษา ผู้มีหัวใจทั้งในกระแสหลัก และกระแสรองที่พยายามค้นหาทางเลือกของการศึกษามาตอบเป้าหมายของชีวิตได้ดีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ผู้ดำเนินรายการทั้งสองคิดว่า จะตั้งต้นรายการ ด้วยคำถามชวนคุยว่า **“การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 เรามีเครื่องมือที่เพียงพอ”** หรือไม่

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์ ซึ่งรับเชิญมาร่วมดำเนินรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ให้ข้อคิดถึงวิธีการมองปัญหา เอาไว้อย่างน่าสนใจในช่วงแรก **“เมื่อเรามองปัญหา เราย่อมองแบบใช้ไฟฉายเพราะเราจะส่องหาความผิด ให้มองแบบเทียนเพราะเราจะมองเห็นตัวเราด้วย”**

ข้อมูลจากผู้ดำเนินรายการประจำ ฌาตยา แววีร์คุปต์ แสดงให้เห็นถึง ผลการทดสอบความรู้ของครูผู้สอนรายวิชาต่างๆ โดย สสวท. เมื่อครูต้องไปสอบทำคะแนนในรายวิชาที่ตนสอน กลับทำคะแนนได้ต่ำมาก ที่น่าตกใจ คือ ครูส่วนใหญ่ที่สอนวิชาคอมพิวเตอร์กลับสอบทำคะแนนวิชาคอมพิวเตอร์ได้ต่ำมาก

**“เมื่อเรานำวิธีคิดวัดผลในแบบข้อสอบซึ่งเป็น
สัญลักษณ์เชิงอำนาจอย่างหนึ่งไปวัดคุณภาพของครูแล้วบอก
ว่าครูไม่มีคุณภาพทั้งหมด แค่เริ่มต้น โจทย์แรกเราก็ผิดแล้ว”**
รศ.ดร.ประวิต แสดงความเห็น

**“การศึกษาทั้งระบบ ในทุกระดับชั้น เราก็ใช้ข้อสอบ
ไม่ใช่รี”** ผู้ดำเนินรายการประจำเห็นแย้ง

**“ข้อสอบเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของกระบวนการ
ทางการศึกษา ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วจึงไปทำข้อสอบ
แต่เรากลับใช้ข้อสอบไปวัดครูผู้สอน จนเกิดเสียงสะท้อนจากครู
หลายท่าน พูดในทำนองว่า กระทรวงศึกษาธิการมองครูอย่าง
กับเป็นเด็กอมมือทั้งนี้ทั้งนั้นข้อสอบไม่สามารถนำมาวัดคุณภาพ
ของครูผู้สอนได้ทั้งร้อย”** รศ.ดร.ประวิต ย้ำและย้ำในความคิดเห็น
ของเขา หากมองในมุมของครูผู้สอน เขาเชื่อว่า ข้อสอบไม่อาจจะ
วัดคุณภาพได้เท่ากับ **“จิตวิญญาณของความเป็นครู”**

จากมุมมองเหล่านี้ ทำให้มองเห็นว่า งบประมาณกว่า 3 แสนล้านซึ่งนับเป็นจำนวนมากถึง 25% ของงบประมาณประเทศ ควรได้รับการตั้งคำถามว่า ถูกจัดสรรปันส่วนถูกที่ถูกทางไปยัง ห้องเรียนหรือตัวเนื้องานจริงๆ มากน้อยแค่ไหน รศ.ดร.ประวิต ตั้งคำถามกับผู้ร่วมรายการ

เขาต่อเนืองประโยคต่อไปว่า งบประมาณสามารถพัฒนา คุณภาพของคุณครูตามพื้นที่การศึกษาต่างๆ ได้จริงหรือไม่

อาจารย์สุรพล ตอบคำถามนี้ว่า ถือเป็นหัวใจสำคัญของ ปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่2 หากยังมีการจัดการในแบบที่ผ่านมา เขาคิดว่าไม่ได้ผล งบประมาณทางด้านการศึกษาของไทยสูงกว่า ประเทศจีนและญี่ปุ่นแต่ผลของคุณภาพการศึกษาของไทยยังอยู่ในระดับต่ำ

เขาตั้งคำถามว่า ใครจะเป็นผู้ที่จัดสรร ข้าราชการกับ นักการเมือง ใช่หรือไม่ ดังนั้น ต้องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมแล้วเปลี่ยนความคิดทางการศึกษาที่เป็นเรื่องมือใครยาวสาว ได้สาวเอา

“ยกตัวอย่าง การจัดสรรงบประมาณตามขนาดของ โรงเรียนหรือจัดสรรงบอุดหนุนตามรายหัว โรงเรียนใหญ่ได้รับ งบประมาณเยอะกว่าโรงเรียนเล็ก วิธีการนี้กำลังถ่วงความ เหลือมลั หรือเปล่า” รศ.ดร.ประวิต ชี้ให้เห็นถึงความลักลั่นของ การจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาของชาติ

“เราต้องมาทำความเข้าใจเสียใหม่ผมคิดว่าตัวเลข 4 แสนล้าน ไม่ใช่งบประมาณทางด้านการศึกษาเสียแล้วแต่กลับเป็นงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ” ที่ปรึกษานายกฯด้านการศึกษาออกความเห็น

“แต่เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดสรรงบประมาณ” รศ.ดร.ประวิต แลกเปลี่ยนเชิงตั้งคำถาม

“นั่นแหละคือสภาพปัญหาที่เราพูดมาตั้งแต่ต้น” ศ.กนก ชี้แจง เขาต่อเนื่องประโยคต่อไปว่า ประเด็นที่หนึ่ง เราต้องเริ่มด้วยความคิดใหม่ว่า งบประมาณทางด้านการศึกษาทั้งประเทศควรมีตัวเลขเท่าไร

“หมายความว่า งบประมาณ 4 แสนล้าน กระทรวงศึกษาจัดสรรผิดช่องทาง” ผู้ร่วมดำเนินรายการประจำตั้งประเด็น

“นั่นเป็นรายละเอียดและเราสามารถวิเคราะห์ได้และคงต้องยอมรับว่ากระทรวงศึกษามีส่วนเป็นจำเลยต่อเรื่องนี้” ศ.กนก ยอมรับ เขาเริ่มในประเด็นที่สอง คือ เงินจำนวน 4 แสนล้าน ไปถึงห้องเรียนเท่าไร เป็นเงินเดือนของครูผู้สอนเท่าไร

คำตอบที่ได้รับในรายการ คือ ราว 80% ของจำนวนงบประมาณจ่ายเป็นเงินเดือนของครูผู้สอน (ประมาณ 3 แสนกว่าล้านบาท ไม่คิดรวมสวัสดิการ ส่วนที่เหลือ คือ งบประมาณ) ดังนั้น โจทย์ใหญ่ที่ควรจะมีการทบทวน คือ ครูผู้รับเงินเดือนปฏิบัติหน้าที่อย่างไร

“เราเข้าใจดีว่าคุณครูหลายท่านที่ตั้งใจทำหน้าที่ดีติดอยู่กับระบบและกฎเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาฯ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองเพื่อทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ซึ่งเป็นไปในเชิงรายละเอียดที่ต้องแก้ไข นอกเหนือจากนี้ เราต้องเชื่อมั่นว่า เรามีทรัพยากรมากมายอยู่ในชุมชนและเป็นห้องเรียนที่ดี เช่น ศาลา วัด ศาลาประชาคมจุดนี้สามารถจะให้ผู้รอบรู้หรือครูภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนสามารถเข้าไปจัดการเรียนการสอนได้ทันที” ศ.กนก ชวนมองด้วยกรอบความคิดใหม่ - - ใช้ทรัพยากรของประเทศเพื่อการศึกษาอย่างไร

การเพิ่มเงินเดือนหรือวิทยฐานะเป็นส่วนเสริมและพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนได้จริงหรือไม่?

“จริง ครูควรจะเป็นอาชีพที่ได้เงินเดือนสูงพอสมควร ซึ่งผมคิดว่า ทุกวันนี้ยังน้อยไป” อาจารย์สุรพลให้ความเห็น แต่นั่นไม่ใช่ปัจจัยเดียว เขาขยายความคิดออกไปว่า ประเด็นที่สำคัญ คือ การพัฒนารูปแบบความรู้การเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง เสริมนวัตกรรมและเครื่องมือในการพัฒนารูปแบบการสอนอย่างสม่ำเสมอ

สุดท้าย อาจารย์สุรพล ย้ำว่า เราไม่ควรจะโทษครูเพราะพวกเขา คือ แพะรับบาปแต่เราต้องมาดูเรื่องระบบการจัดการหรือราชการที่ไม่สามารถบรรลุภารกิจอย่างสมบูรณ์

ทางด้าน รศ.ดร.สมบัติ นพรัก ให้ความเห็นว่า “อัตราเงินเดือนครูใหม่อยู่ที่ 7,000-8,000 บาทขณะที่เขาเรียนเขาต้องใช้เงินโดยเฉลี่ย 10,000 บาท/เดือน จะเห็นว่า ครูบรรจุใหม่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตั้งแต่แรกเริ่มเสียแล้ว” อาจารย์ย้ำประโยคว่า เราต้องทำให้เงินเดือนครูสูงขึ้น หมายถึง ให้สูงตั้งแต่เริ่มต้นแต่ไม่ต้องไต่ระดับตามวิทยฐานะมากนัก -- ให้เพียงพอที่จะมีชีวิตทางสังคมในระดับที่ดี

รศ.ดร.สมบัติ ยกตัวอย่าง งานวิจัยชิ้นหนึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนไอซียู พบว่า โรงเรียนแห่งหนึ่งมีครูทั้งหมด 4 คน แต่ละคนอายุ 50 ปี เงินเดือนไม่ต่ำกว่า 30,000 บาท ทุกคนเป็นครูชำนาญการ หมายความว่า รัฐต้องจ่ายเงิน 120,000 บาท/เดือน เป็นรายจ่ายสำหรับค่าตอบแทนครู แต่ปรากฏว่า มีนักเรียนทั้งโรงเรียนเพียง 20 คน เท่ากับว่า เฉลี่ยใช้เงิน 6,000 บาท สำหรับค่าวิทยฐานะต่อเด็ก 1 คน

แต่ทำไมเด็กไอซียูเพราะครูมัวแต่ไปทำวิทยฐานะหรือเปล่า รศ.ดร.สมบัติให้ความคิดเห็นจากผลงานวิจัย

“แต่วิทยฐานะเป็นระบบที่กระทรวงศึกษาธิการสร้างขึ้น ดังนั้น หากมองในมุมของครูผู้สอน เราคงไปว่าพวกเขาไม่ได้เพราะครูเดินไปตามระบบของกระทรวง” ผู้ร่วมดำเนินรายการแย้งประเด็น

“จุดนี้เองครับที่เราต้องปลดล็อคในการบริหารจัดการทรัพยากร ตัวเลข 4 แสนล้านยังไม่ใช้บทสรุปว่าเยอะไปหรือไม่ เราต้องแยกระหว่างข้าราชการกระทรวงกับคุณครูผู้สอนแล้ว มาดูที่รายละเอียด ระหว่าง เงินบริหารจัดการกับเงินเดือนครูผู้สอนแล้วจัดสรรใหม่อย่างเหมาะสม”

ประเด็น คือ ครูที่ทำหน้าที่การเรียนการสอนดีแพ่งมาก การลดค่าแรงครูที่ตินั้นจะทำให้สังคมต้องเสียค่าใช้จ่ายที่แพงกว่าหลายเท่า ศ.กนก ให้ความเห็นแล้วขยายความเพิ่มเติมว่า การปฏิรูปต้องคำนึงถึงครูผู้ทำหน้าที่การเรียนการสอน สร้างให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยผลตอบแทนที่พวกเขาสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องมานั่งคิดว่า เสาร์-อาทิตย์นี้จะไปขายประกันที่ไหน !!!

ต่อเรื่องนี้ คุณหญิงกษมาให้ความเห็นว่า **“เราสามารถมาดูตัวเลขงบประมาณกันได้สำหรับงบประมาณที่ต้องจ่ายไปในส่วนของเงินเดือนครู นอกจากนี้ เป็นเรื่องงบประมาณรายหัวซึ่งโรงเรียนเล็กก็ไม่พอ ส่วนโรงเรียนใหญ่ก็ยังไม่พอเช่นกัน เพราะต้องนำไปทำกิจกรรมเยอะมาก ส่วนที่เหลือ เป็นงบพัฒนาซึ่งหากเราส่งไปยังโรงเรียนโดยตรงโดยไม่ผูกติดกับโครงการจะทำให้โรงเรียนมีการพัฒนานวัตกรรมมากขึ้น”**

คุณหญิงกษมาให้ความเห็นต่อเนื่องจากสำหรับงบประมาณ 4 แสนล้าน ไม่แพงไปสำหรับรายจ่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กซึ่งเป็นลูกหลานของเราทุกคนนอกจากนี้หน่วยงานหรือภาคส่วนอื่นๆ ก็สามารถเจือจางในเรื่องการศึกษาเรียนรู้เกาหลี อาจจะมีจัดสรรงบประมาณทางด้านการศึกษาน้อยกว่าเรา

แต่อย่าลืมสังคมของพวกเขาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีสนาม
กีฬา เต็มไปด้วยพิพิธภัณฑ์หรือสื่อมวลชนที่ดี

หากทุกภาคส่วนทำได้อย่างที่เราร่วมกันคิดในรายการ
หมายถึง ทุกภาคส่วนเข้าใจและส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เรา
จะได้จบการศึกษาจำนวนมหาศาลจากสังคมทั้งสังคม ไม่ใช่แค่
จากรัฐบาล คุณหญิงเกษมาทวีสรรพ์

ศ.พิเศษธงทอง คิดว่า ต้องไม่ลืมว่า องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมืออีกส่วนที่จะเข้ามามีบทบาทต่อเรื่องนี้
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษามาก
น้อยแค่ไหน

ทางด้านครูใหญ่นอกกะลา ครูวิเชียร เสริมประเด็นนี้ว่า
*“ในมุมเล็กๆ ที่เราทำอยู่ คือ การใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาครู
อย่างต่อเนื่องสิ่งที่เราควรจะต้องตระหนักให้มากคือการรับผิดชอบ
ต่อผลเช่นเด็กไม่สามารถอ่านออกเขียนได้เราจะจัดการอย่างไร
หรือในบางกรณี ระบบไม่ได้ช่วยพัฒนาคุณภาพของครูได้จริง
ตัวอย่างเช่น วิทยฐานะที่กลับเป็นเครื่องมือกระตุ้นเร้าให้ครูไขว้
เขวแทนที่จะทำหน้าที่เพื่อให้พัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง”*

ครูใหญ่วิเชียร เปรียบเทียบกับการใช้หม้อมาล่อให้ปลา
สุบ - - ยกตัวเองไปที่ละชั้นจนเกษียณอายุ ดังนั้น การจัดสรรงบ
ประมาณเพื่อการพัฒนาต้องทำอย่างต่อเนื่องและเข้มข้น

งบประมาณจำนวนมากถูกจัดสรรเพื่ออบรมและ
พัฒนาครูผู้สอนแต่การจัดสรรงบประมาณด้วยวิธีการนี้กลับ
ถูกต้องคำถามและเป็นเรื่องควรจะต้องคัดด้วยใช่หรือไม่
ผู้ดำเนินรายการตั้งโจทย์

ศ.ดร.กนก ตอบในประเด็นนี้ อย่างลึกซึ้ง **“ประเด็นที่ควร
จะตอบในโจทย์นี้ คือ กระบวนการหรือรูปแบบวิธีการอบรมครู
ผู้สอนตรงกับความต้องการของแต่ละพื้นที่การศึกษาจริงหรือไม่”** สิ่งที่ศ.ดร.กนกกำลังให้ความหมาย คือ ทรัพยากรไม่ใช่เป็น
เรื่องงบประมาณเพียงเรื่องเดียวแต่มีทรัพยากรที่เป็นเรื่องของ
กำลังใจและจิตวิญญาณเขาเปรียบเทียบกับว่าระบบการศึกษา
ทางเลือกมีทรัพยากรในเชิงจิตวิญญาณสูงกว่าการศึกษาตาม
ระบบต่างๆ ที่ระบบการศึกษาทางเลือกไม่ได้รับงบประมาณทาง
การศึกษาจากกระทรวงฯ

ขณะเดียวกัน มีเสียงสะท้อนถึงอำนาจในการตัดสินใจ
จากฝ่ายบริหารโรงเรียนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ส่งตรงมา
จากส่วนกลางทำให้ครูผู้สอนหลายคนไม่สามารถบริหารจัดการ
ในเรื่องการเรียนการสอนได้ด้วยตัวของเขารศ.ดร.ประวิตเพิ่มเติม
ประเด็นกับผู้ร่วมรายการก่อนจะยังคำถามไปยังคุณหญิงกษมา

“เห็นด้วยในเรื่องการจัดการอบรมที่จะต้องไม่ทำในแบบเหมาโหล ถึงอย่างไรก็ตาม การจัดสรรงบประมาณมีรายละเอียดในหลายเรื่องและจำเป็นต้องอาศัยการขบคิด การอบรมเฉพาะเหมาะสมตามแต่ละพื้นที่การศึกษาและเป็นจริงจะต้องถูกคิดค้นและพัฒนาเพื่อสร้างคุณภาพครูผู้สอน” คุณหญิงกษมาตอบคำถาม

“ฟังทั้งสองท่านแสดงความเห็นทำให้คิดถึงโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาของอาจารย์วิเชียร” ญาติยกกล่าว โรงเรียนแห่งนี้ได้สร้างกระบวนการพัฒนาครูด้วยตัวเอง เริ่มด้วยความคิดที่ว่า ครูผู้สอนต้องการอะไร เช่นเดียวกับระบบการศึกษาทางเลือกที่สามารถดึงเอาทรัพยากรจากชุมชนมาร่วมและคิดตั้งต้นการศึกษาด้วยตัวเอง ดูเหมือนทุกสิ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันได้

เธอดังคำถามต่อว่า ดังนั้นแล้ว เราจะทำอะไรให้ผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการเชื่อมั่นเข้ามาหนุนเสริมให้ดอกไม้ดอกต่างๆ ได้แสดงศักยภาพออกมา

ทำอย่างไรให้การศึกษาสอดคล้องกับชีวิต ไม่ดึงคนออกจากชุมชน !!

“เป็นไปได้หรือไม่ที่อำนาจทางการศึกษาจะกระจายออกไปและไม่เฉพาะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ลงไปถึงวัดหรือผู้มีความรู้ในชุมชนสามารถที่จะเป็นผู้สอน ออกแบบและจัดการในเรื่องหลักสูตรการศึกษาได้ด้วยตนเอง”

ญาติยกชี้ประเด็นนี้ไปยัง ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ในฐานะตัวแทนสภา

การศึกษาทางเลือก เธอย้ำคำถามว่า สภาการศึกษาทางเลือก
ได้เสนออะไรต่อเรื่องนี้

เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก ย้ำชัดเจน ถึงความ
ต้องการของเครือข่ายการศึกษาทางเลือกว่าสิ่งที่กำลังทำการ
สร้างนวัตกรรมทางด้านการศึกษาที่หลากหลาย สอดคล้องกับ
แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 และยังสอดคล้องกับ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อีกด้วย

ข้าพชาลย์ เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก ชี้ให้เห็นว่า
กระแสการศึกษาทางเลือกเกิดขึ้นจริงและมีอยู่ทั่วประเทศ สิ่ง
ที่ต้องหันมาดูแลให้ความสำคัญ คือ จะทำอะไรที่อำนาจรัฐจะ
ตอบรับและเข้ามาเกื้อหนุนเพราะเมื่อพูดถึงระบบการศึกษา
จำเป็นต้องสอดคล้องกับครูที่บ้าน ครูภูมิปัญญาหรือพระอาจารย์ใน
วัด

เมื่อพูดถึงเรื่องงบประมาณ เลขาธิการสภาการศึกษาทางเลือก
ชี้ว่าแนวโน้มของเงินงบประมาณส่วนใหญ่จะลงไปยังกลุ่มการ
ศึกษาในระบบ ทั้งยังเน้นไปยังโรงเรียนขนาดใหญ่เป็นสำคัญ โดย
เฉพาะแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาที่พยายามยุบรวม
โรงเรียนขนาดเล็ก เรื่องนี้น่าเป็นห่วง ทำอย่างไรให้จำนวนงบ
ประมาณกระจายอย่างเหมาะสม การยุบโรงเรียนขนาดเล็กไม่ใช่
ทางออก

เขาตั้งประเด็นที่สำคัญว่า “ทำไมเราไม่ดึงทรัพยากรจากชุมชนเข้ามาร่วมแก้ปัญหา” ให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทางการศึกษา ชีวาลย์ ย้ำถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาย่อยอย่างมีส่วนร่วมซึ่งเป็นทางออกที่ดีที่สุดของสังคมในปัจจุบัน

สร้างมิติการศึกษาที่หลากหลายด้วยการดึงความรู้จากชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภาคการศึกษาในระบบผ่านการหนุนเสริมทั้งด้านงบประมาณและรับรองความรู้จากกระทรวงศึกษาธิการด้วยการให้สถานศึกษาทางเลือกและชุมชนคิดและจัดการได้ด้วยตนเอง - - นั่นไม่ใช่หรือ คือ เป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่2

“ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันเพื่อการศึกษา”

อาจารย์สุรพล เสริมความคิด เขามีความคิดว่า งบประมาณทางด้านการศึกษานั้นส่วนหนึ่งสามารถเรียกเก็บภาษีจากภาคธุรกิจเอกชนเข้าแนวคิดสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนเพราะผลผลิตทางการศึกษาจะช่วยสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพเข้าสู่ภาคธุรกิจ

อีกส่วนเป็นเรื่องการปลดล็อกในเชิงอำนาจของรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมหรืออนุมัติเรื่องต่างๆ ในแต่ละพื้นที่การศึกษาเปลี่ยนรูปแบบมาทำงานร่วมกัน แนวคิดเช่นนี้จะทำให้สถานศึกษาทางเลือกไม่เรียกเก็บเงินในราคาแพงและเด็กๆ จะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้ง่ายขึ้น

ทำไมโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาจึงไม่เรียกเก็บเงินจาก
ผู้เรียนเลย คำถาม คือ ทำอย่างไร ?

**“ผมรู้สึกที่เราได้ปลดพันธนาการในระบบการศึกษา
ออกไปให้เป็นเรื่องของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง
สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นเครือข่ายขับเคลื่อนเพื่อการศึกษา”**
ครูใหญ่นอกกะลาตอบในเชิงปรัชญา

อีกส่วนที่มีความจำเป็นจะต้องปลดล๊อคสิ่งที่พันธนาการ
ทางการศึกษาเอาไว้ ศ.ดร.กนก มองไปยังนโยบายมหภาค
หรือภาพรวมของประเทศไทยมีความจำเป็นและให้ความสำคัญกับ
การลงทุนเพื่อการศึกษาของคนไทยและจำนวนค่าแรงเพื่อการ
ดำรงชีพอย่างเหมาะสม เขาคิดว่า การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษ
ที่ 2 มีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของนโยบายใน
เชิงมหภาคของประเทศด้วยเช่นกัน

การปลดล๊อคในมุมของคุณหญิงกษมา กรรมการปฏิรูป
ท่านนี้มีความเห็นว่า อย่าได้พุ่งไปยังกระทรวงศึกษาธิการเพียง
เท่านั้น แม้ว่า ปัญหาส่วนหนึ่งจะออกมาจากกระทรวงศึกษาฯ ซึ่ง
เป็นองค์กรที่ต้องทำหน้าที่รับผิดชอบตรง ท่านขยายความว่า

ลือคอันแรก คือ เราต้องสร้างมาตรฐานสถานศึกษา
ทางเลือกเพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้ปกครองมีความมั่นใจ

ลือคที่สอง คือ สร้างช่องทางในเรื่องงบประมาณให้แก่
สถานศึกษาทางเลือก เช่น หากสอนครบ 12 ปี จะได้รับเงินอุด
หนุนแต่อาจจะไม่เพียงพอ ทำอย่างไร เรากำลังคิดว่า เป็นไปได้
หรือไม่ที่สถานศึกษาในระบบจะเป็นผู้ซื้อบริการด้วยการเทียบ
โอนรายวิชาหรือบรรจุหลักสูตรส่วนหนึ่งเข้าไปในโรงเรียน วิธีการ
นี้อาจจะอุดหนุนในเชิงงบประมาณได้บ้าง

ลือคที่สาม คือ การวัดผลเชิงคุณภาพ ขณะนี้ไม่ว่าเด็กจะ
จบจากที่ไหนหรือเรียนมาอย่างไรจะต้องสอบโอเน็ตซึ่งการศึกษา
ทางเลือกมีความคิดว่าจะเป็นไปได้หรือไม่จะมีการวัดผลในแบบ
อื่นๆ เสริมเข้ามาด้วย

ลือคสุดท้ายเป็นเรื่องในเชิงอำนาจของเขตพื้นที่การ
ศึกษา จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการประเมินจากกลุ่มโรงเรียน
ตามแต่ละพื้นที่ ประเมินผลทางการศึกษากันเองแล้วกระทรวง
ศึกษา ก็ทำหน้าที่สนับสนุนและนำผลประเมินจากพื้นที่เข้ามา
บริหารจัดการเป็นนโยบาย

“จัน ยุบกระทรวงศึกษาธิการกันเลยมัย” !!!

ฟังแล้วหลายคนอาจจะตกใจกับคำพูดที่เล่นที่จริง เช่นนี้
ณาทยา แว่ววีรคุปต์ ผู้ดำเนินรายการประจำ ถามความคิดเห็นกับ
ผู้ร่วมรายการต่อคำพูดกระเซ้าที่พูดกันทำนองนี้

“คงไม่ถึงขั้นยุบกระทรวงฯแต่จำเป็นต้องปรับบทบาทจากการบังคับบัญชาการทำหน้าที่เอื้อให้เกิดกระบวนการการศึกษาที่ตรงตามเป้าหมายของชีวิต” รศ.พิเศษ ธงทอง แสดงความเห็นสอดคล้องว่าจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดการศึกษาของชาติ

การทำให้กระทรวงศึกษาธิการปรับบทบาทตัวเองคงเป็นเรื่องยาก มีการเสนอเรื่องงบประมาณเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่ส่งตรงไปยังจังหวัดโดยมีกลุ่มประชาคมในแต่ละพื้นที่เป็นผู้คิดและตัดสินใจในการบริหารจัดการลดอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการ คุณหญิงกษมาเสริม

ตระหนักในคุณค่าของการศึกษาและให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความสามารถในการจัดการศึกษา คือ หลักคิดสำคัญในการปรับบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการ

สุดท้าย ผู้ดำเนินรายการหันไปถามน้องเอ เหมือนฝัน คงช่วย ผู้ซึ่งมีความฝันต้องการเห็นระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือหรือช่วยกระตุ้นให้เกิดทางเลือกใหม่และสอดคล้องกับชีวิตว่า สิ่งที่น่าสงสัยเหมือนฝัน ได้ฝันไว้คืออะไร

“เด็กทุกคนต้องมีโอกาสทางการศึกษา ได้เลือก ได้คิด และเรียนรู้ตามความถนัดในสิ่งที่ตนสนใจ ครอบครัว ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการกระบวนการทางการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เราจะไม่โยนภาระอันนี้ให้เป็นหน้าที่หลักของโรงเรียนเท่านั้น”

กับเป้าหมายในชีวิตของน้องเอ ณาตยา ถามต่อ “หนูฝัน...ว่า”

น้องเอยิ้ม ก่อนตอบอย่างคล่องแคล่วมั่นใจ เธอไม่ได้วางเป้าหมายที่ชัดเจน แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้น น้องเอคิดว่า ระหว่างเส้นทางจะทำให้รู้จักการเลือกและตัดสินใจ

จากห้องเรียน 2563 เปลี่ยนประเทศไทย รายวิชาทบทวนเป้าหมายการศึกษาชาติ มาถึงการปลดล๊อคพันธนาการในระบบการศึกษา สิ่งที่ค้นพบระหว่างทาง คือ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ไม่ได้ผูกขาดอยู่กับใครคนใดหรือองค์กรใดแต่เป็นเรื่องของคนทั้งสังคม

สิ่งที่สำคัญ คือ เราได้สร้างการตระหนักถึงความจริงข้อนี้ และพร้อมจะร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเด็กของเราหรือยัง

“

ปี พ.ศ. 2561 กระทรวงศึกษาธิการตั้งเป้าหมายยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กนับหมื่นแห่งและโรงเรียนท่าสะท้อนเป็นหนึ่งในจำนวนนั้นที่กำลังรับผลจากนโยบาย ชาวบ้านชุมชนท่าสะท้อนปฏิเสธแนวคิดอันนี้และขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับเด็กๆ ในชุมชน สิ่งที่น่าสนใจ คือ แนวคิดระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและแนวคิดจัดการศึกษาของชุมชนจะเชื่อมร้อยกันได้อย่างไร จุดลงตัวของปัญหาอยู่ที่ไหน รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย พยายามเป็นสื่อกลางชักชวนผู้รู้มาทำแบบฝึกหัดนี้ในการแก้ปัญหาโรงเรียนเล็กๆ ซึ่งแน่นอนว่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนวัดท่านสะท้อน กำลังสะท้อนทั้งปัญหาและจุดเปลี่ยนปัญหาการศึกษาของชาติ

”

กรณีโรงเรียนวัดท่าสะท้อน
: สะท้อนปัญหาการศึกษาของชาติ

ปี พ.ศ. 2553 โรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราชแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็น 4 เขต มีจำนวนโรงเรียน 881 โรงเรียน ระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา เกิดปัญหาการกระจุกตัวของนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่หรือเขตเมืองทำให้กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนงบประมาณรายหัวน้อยลงตามจำนวนครูและเด็กนักเรียน จนโรงเรียนขนาดเล็กหลายแห่งอาจจะต้องปิดตัวเองอย่างไร้เงื่อนไข

โรงเรียนวัดท่าสะท้อน อำเภอลำดวน กำลังเผชิญกับปัญหาดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แต่สำหรับชาวชุมชนวัดท่าสะท้อนแล้ว โรงเรียนเล็กๆ แห่งนี้เป็นดังครอบครัวของพวกเขา

ลุงแดง นิมหนู ชาวบ้านท่าสะท้อนเป็นหนึ่งในจำนวนนั้น ความทรงจำของชายวัย 77 ปี ยังแจ่มชัด เพราะเขาเป็นหนึ่งในคนที่ต้องดำน้ำลงไปตัดไม้เพื่อนำมาสร้างโรงเรียนวัดท่าสะท้อน โรงเรียนของพวกเขา

“แต่ก่อนเด็กไม่มีที่เรียน”ลุงวัย 77 เล่าถึงอดีตในสำเนียงติดทองแดงแบบชาวใต้ **“ชาวบ้านกับพระได้ปรึกษากันว่าเราจะสร้างโรงเรียนให้เด็กได้หรือเปล่า ประชุมเสร็จ ชาวบ้านจึงไปหาไม้มาสร้าง”** คุณลุงเล่าว่า แรกเริ่มโรงเรียนมี 2 ห้อง ต้องทำโต๊ะและเก้าอี้สำหรับเรียนหนังสือด้วย

ปี พ.ศ. 2547 จำนวนนักเรียนและครูลดลงเพราะไม่มีผู้บริหารและครูผู้สอนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงให้ผู้บริหารจากโรงเรียนใกล้เคียงมาช่วยดูแล

อารีย์ เถาว์หวาน ชาวบ้านท่าสะท้อนยังจำเหตุการณ์ครั้งนั้นได้เป็นอย่างดี **“เขามาขอให้เรานำเด็กไปฝากเรียนที่โรงเรียนศาลาทวดทอง เด็กมากขึ้นเมื่อไร จะให้กลับมาเรียนโรงเรียนเดิม”** การเดินทางไปเรียนหนังสือโรงเรียนศาลาทวดทองทำให้เด็กนักเรียนหลายคนต้องเดินทางไกลถึง 7 กิโลเมตรและหนทางการสัญจรยังยากลำบาก

ปี พ.ศ.2550 ชาวบ้านทุกคนขอให้ย้ายนักเรียนกลับมายังโรงเรียนวัดท่าสะท้อน เพราะความยากลำบากของการเดินทางที่มากไปกว่านี้ คือ ความรู้สึกสูญเสียโรงเรียนที่ปู่ย่าตายายในชุมชนได้ร่วมกันสร้าง คุณลุงแดง บอกว่า รู้สึกโหยหา บ้าน วัด โรงเรียน เป็นส่วนประกอบที่ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่สมบูรณ์ แกะทิ้งท้ายเอาไว้ว่าน่ารักว่า **“อยากได้ยินเสียงเด็กร้องเพลงชาติตอนเช้า”** มีแต่วัด ไม่มีโรงเรียน ชุมชนไม่สมบูรณ์

ช่วงแรกของการเปิดโรงเรียนวัดท่าสะท้อนขึ้นใหม่ ชาวบ้านจะต้องสานเสื่อขนาดนั่งคนเดียว แทนเก้าอี้เรียนหนังสือ พวกเขาทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าจำเป็นต้องฟื้นฟูโรงเรียนท่าสะท้อนขึ้นมาอีกครั้งเพื่อลูกหลานของพวกเขาเอง **“แม้จะมีเด็กเหลือเพียงคนเดียว โรงเรียนก็ต้องเปิด”** เป็นคำพูดของเอื้อย สงแก้ว และชาวบ้านท่าสะท้อนทุกคน รวมถึง เด็กๆ ที่บอกว่า **“อย่าเอาโรงเรียนของเราไป”**

วัชระ เกตุชู หรือครูเลี่ยมของเด็กๆ ที่นี้ เล่าว่า “ชาวบ้านมาคุยกันถึงประวัติความเป็นมาของโรงเรียนวัดท่าสะท้อน ผลของการร่วมไม้ร่วมมือ แรงใจของปู่ย่าในการสร้างโรงเรียนแห่งนี้เพื่อให้เป็นสถานศึกษาของเด็กๆ ดังนั้น ชาวบ้านจึงลงความเห็นว่าจะต้องเปิดโรงเรียนอีกครั้ง” การเปิดโรงเรียนใหม่ มีสิ่งที่แตกต่างออกไป คือ การเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น ชาวบ้านจึงร่างหลักสูตร วิชาม้ามาหากินในชุมชน รักษาคุณค่าความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจและใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มศักยภาพ

เกษตร ประมง หัตถกรรมและสมุนไพร การศึกษาเรียนรู้ที่มีชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ “เราเน้นการเรียนกับคนและธรรมชาติ ความรู้ไม่ใช่ไกล เกิดจากคนในชุมชนที่เป็นทั้งลุง ป้า น้า อา แขนงแน่นเกิดเป็นความเคารพนับถือ” วัชระ เกตุชู ชาวบ้านท่าสะท้อนเล่า

“ช่วงแรกของการเปิดโรงเรียนใหม่ๆ เราทำหนังสือขอเปิดโรงเรียนไปยังพื้นที่เขตการศึกษา เขายืนยันว่าจะให้ครูมาเพียงแค่คนเดียว แต่ไม่เพียงพอ ดังนั้น เราจะสอนกันเอง เริ่มจากความรู้ที่เราถนัด วันนี้ ครูอยู่ในชุมชนเต็มไปหมด” วัชระ กล่าว

บางวันเด็กๆโรงเรียนวัดท่าสะท้อนเดินทางไปเรียนรู้เรื่องการทำประมงพื้นบ้านในคลองบางกลมเพื่อเรียนเรื่องการลอยกักตาเล็กดักปลาชิวจากน้าป่าว สมศักดิ์ คงทอง ครูชาวบ้านที่เด็กรู้จักและคุ้นเคย การลงมือปฏิบัติจริงทำให้เด็กรับรู้และเข้าใจ

ว่า ชุมชนของตนเองมีความอุดมสมบูรณ์อย่างไร น้ำบ่าว ไม่เคยคิดว่า วันหนึ่งเขาจะเป็นคุณครูมืออาชีพ ผู้สอนลูกหลานของตัวเองให้รู้จักการทำมาหากิน การศึกษาที่ทำให้มีชีวิตรอดและสอดคล้องกับวิถีของพวกเขา

วิชาที่ครูบ่าว สมศักดิ์ คงทอง ช่วยให้น้องสุรียา กลับส่งขั้ทองหรือเพชรหาปูปลาตามหนองน้ำกลับไปกินที่บ้านและนำไปขายได้เงินไปโรงเรียน น้องเพชรบอกว่า วิชาประมงพื้นบ้านมีอยู่ในท้องถิ่นของเราอยู่แล้ว เขาคิดว่า เขาได้ประโยชน์เต็มๆ จากการเรียนวิชาประมงพื้นบ้านกับครูบ่าว

การจัดการเรียนการสอนโดยหลักสูตรของโรงเรียนวัดท่าสะท้อนยังคงมีปัญหาในเรื่องงบประมาณและขาดแคลนครูผู้สอน โรงเรียนแห่งนี้มีครูที่ส่งมาจากเขตการศึกษาเพียง 2 คน ทำให้ชาวบ้านแก้ปัญหาด้วยการจัดหาครูอาสาและจัดตั้งกองทุนเพิ่มเติม

การจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนตามจำนวนนักเรียน ทำให้โรงเรียนวัดท่าสะท้อนได้รับเงินน้อยและไม่เพียงพอชุมชนท่าสะท้อนจึงร่วมกันจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาโรงเรียนท่าสะท้อนโดยมีเป้าหมายเพื่อการศึกษาของเด็ก ทั้งในการจัดกิจกรรมการกุ้ยมเรียนหรือเป็นทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่เรียนดี จากเงินเริ่มต้นเพียง 12,000 บาท ทุกวันนี้มีเงินหมุนเวียนในกองทุนกว่า 4 แสนบาท

ชุมชนท่าสะท้อนเป็นนวัตกรรมใหม่ของการจัดการศึกษาทางเลือก การนำหน่วยที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญที่สุด คือ บ้าน วัด โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วม สะท้อนถึงความคิดในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่การลุกขึ้นมาจัดการศึกษาของชุมชนท่าสะท้อนยังมีปมขัดแย้งระหว่างนักปฏิบัติการการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระดับพื้นที่ที่แตกต่างกัน

โรงเรียนวัดท่าสะท้อนไม่เพียงสอนความรู้แต่กำลังสอนกระบวนการคิดที่จะเรียนรู้ให้กับเด็กเน้นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน ครูเลียมบอกว่า **“ปัญหาหลักของระบบการศึกษา คือ เราเน้นผลสอบที่แลกมากับการแข่งขัน ผู้ที่พ่ายแพ้กลายเป็นคนไร้ค่าที่สังคมไม่เหลียวแล ศักยภาพของเด็กหรือแต่ละคนแตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่และประสบการณ์ ดังนั้น เราไม่ควรนำระบบวัดผลแบบเดียวมาวัดผล ใครก็ตามที่ได้ไม่ถึงยอดเจดีย์ถูกมองว่าไร้ค่าและกลายเป็นผู้พ่ายแพ้ไปในที่สุด”**

อย่างไรก็ตาม ชุมชนจำเป็นต้องตื่นตัวในการสร้างคุณภาพทางการศึกษาแก่เด็กๆ เพื่อสร้างและเป็นหลักประกันให้เชื่อได้ว่า พวกเขารักและสามารถดูแลลูกหลานของพวกเขาได้ด้วยตนเอง

กอดรณส์โรงเรียนวัดท่าสะท่อนกับ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย: สะท้อนปณฺหาการศึกษาชาติ

โดย รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์
และ ณาตยา แวววิรุคฺพต์

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2554 จากการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนวัดท่าสะท่อน นำโรงเรียนกลับคืนให้ชุมชนทำให้ทีมบริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 3 (สพท.เขต 3) ว่าที่ร้อยตรี วัฒนา ไกรนุกูล ต้องจัดทีมมาพูดคุยทำความเข้าใจในข้อคิดเห็นที่แตกต่าง ระหว่างการจัดการการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนและการศึกษาทางเลือกของชุมชนท่าสะท่อน ต่อเรื่องนี้ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย โดย ณาตยา แวววิรุคฺพต์ รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์ และทีมงาน เกาะติดสถานการณ์และพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงสภาพของความแตกต่างทางความคิด

ว่าที่ร้อยตรีวัฒนา ไกรนุกูล ผอ.สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 3 ซึ่งรับผิดชอบโรงเรียนท่าสะท่อน เดินทางมาที่โรงเรียนแล้วพบกับชาวบ้านท่าสะท่อนเป็นครั้งแรก หลังจากย้ายมารับตำแหน่ง เมื่อ 3 เดือนที่แล้วและมึนโยบายย้ายนักเรียนของโรงเรียนนี้ไปเรียนรวมกับโรงเรียนบ้านศาลาหวดทอง จนสร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้าน

ผู้อำนวยการ สพท.เขต 3 ยืนยันว่า ไม่มีแนวคิดยุบโรงเรียน
อย่างที่บ้านเข้าใจแต่ชาวบ้านอธิบายความกังวลของพวกเขา
ว่าเมื่อ 3 ปีก่อน สพท. ย้ายนักเรียนไปแล้วครั้งหนึ่งโดยบอกชาวบ้าน
ว่าจะย้ายนักเรียนไปชั่วคราวแต่ไม่เคยส่งกลับมาอีกเลย จนชาวบ้าน
ต้องทวงถามและต่อสู้ให้โรงเรียนกลับมาเปิดเรียนเหมือนเดิม

วันนี้ พวกเขามาทำข้อตกลงร่วมกันโดยชาวบ้านเป็นฝ่าย
ร่าง ผู้อำนวยการ สพท. เขต 3 ขอปรับในบางประเด็น โดยระบุ
เหตุผลสำคัญว่า เป็นผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาและการดำเนิน
การต้องเป็นไปตามกฎหมาย

แนวคิดจากการพูดคุยระหว่างณาดยา แว่ววิรุคูปต์ รศ.ดร.
ประวิต เอราวรรณ์ และว่าที่ร้อยตรี วัฒนา ไกรนุกูล ผู้อำนวยการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา(สพท.) จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 3

ณาดยา แว่ววิรุคูปต์

: เมื่อวันอังคารที่ 8 มีนาคม 2554 โรงอาหารของโรงเรียนท่า
สะท้อนถูกใช้เป็นที่ประชุมระหว่างผู้บริหารพื้นที่การศึกษาเขต 3
จังหวัดนครศรีธรรมราชกับตัวแทนชาวบ้านในชุมชนท่าสะท้อน เขา
คุยกันถึงแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียน จริงๆ แล้วเมื่อวาน
นี้ ได้มีการคุยกันแล้วครั้งหนึ่ง โดยตัวแทนของชาวบ้านถูกเชิญไปคุย
กันที่ห้องประชุมของสำนักงานเขตฯ ซึ่งอยู่ในอำเภอเมืองนครศรี
ธรรมราช

ผลปรากฏว่า การพูดคุยกันเมื่อวานนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะว่าตัวแทนราชการอ้างอำนาจในการจัดการศึกษาตาม แผนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

วันนี้ ผู้อำนวยการพื้นที่การศึกษาเขต 3 จึงต้องเดินทางมา ค่อยเรื่องนี้กับชาวบ้านที่นี้ด้วยตัวเอง

ทีมงาน 2563 เปลี่ยนประเทศไทยมีโอกาสในการเข้าไปส ่งเหตุการณ์การพูดคุยกันระหว่างผู้บริหาร สำนักการศึกษาเขต 3 กับชาวบ้าน

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: เราลองมานั่งคิดกันว่า เราจะทำอย่างไรให้เป้าหมายการศึกษา ของชาติและเป้าหมายการศึกษาของประชาชนหรือของชุมชน สอดรับกันโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ว่าที่ร้อยตรีวัฒนา ไกรนุกูล

: สิ่งที่เรากำลังทำอยู่ คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาเข้ามาเสนอให้ข้อคิดสนับสนุนทรัพยากร รวมทั้ง ช่วยกันวิเคราะห์วิจัย สิ่งสำคัญโรงเรียนจะทำอะไรต้องบอกชุมชนว่า เราจะทำอย่างนี้ หากชุมชนรับได้ เรื่องจบ !!!

สิ่งที่ ผอ.สพท.เขต 3 เน้น คือ การสร้างมาตรฐานการศึกษา

ว่าที่ร้อยตรีวัฒนา ไกรนุกูล

: “โรงเรียนระดับประถมเปรียบดังการส่งต่อสินค้า เรามีผลิตภัณฑ์ มาตรฐานของผมอยู่ในระดับนี้ ป.6 แค่นี้ แล้วจึงส่งต่อไปยังคนที่มี

ความพร้อมที่จะพัฒนาหรือต่อม.1-ม.2-ม.3ไปได้เลยแล้วโรงเรียน
จึงส่งต่อ ม.4-ม.5 หรือ ต่อวิชาชีพแล้วส่งต่อเข้ามหาวิทยาลัยซึ่ง
ผมไม่รับประกันว่าจะอ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดเลขคล่องหรือมี
ทักษะในการดำรงชีวิต ครบเกณฑ์ 5 ข้อหรือมีคุณลักษณะครบ
6 ข้อ ใฝ่ดี ใฝ่รู้ อยู่อย่างพอเพียง ผมทำได้แค่ในส่วน(ตรวจ)สอบ
ของคนอื่นบอกไม่สำเร็จ ไม่ใช่ซะ เพราะมาตรฐานของผมก็แค่นี้
แหละ ถ้าต้องการมากกว่านี้ต้องส่งไปเรียนต่อ ม.1-3

ณาทยา แว่ววิรูปต์

: พออาจารย์เปรียบเทียบว่าเป็นระบบของสินค้า ส่งต่อสินค้า
ฟังดูแล้วคล้ายอยู่ในสายพาน เหมือนเด็กอยู่ในสายพานความรู้
แล้วส่งต่อไปอีกระดับหนึ่ง อีกหน่วยผลิตหนึ่ง ส่งต่อไปเรื่อยๆ

อาจารย์คิดแบบนี้จริงๆ หรือเพราะระบบทำให้เราต้องคิด
แบบนี้คะ

ว่าที่ร้อยตรีวัฒนา ไกรนุกูล

: ผมยกตัวอย่างให้มันง่ายขึ้น จริงๆ แล้ว การผลิตเด็กในโรงเรียน
ไม่เหมือนการผลิตสินค้า ไม่ใช่เรื่องอยู่ในระบบสายพาน รู้จักโรงสี
ไหมครับจากข้าวมาเป็นข้าวเปลือกเราผลิตออกมาเป็นข้าวสารรำ
กลบ เด็กเข้ามาเป็นเด็ก มีร่างกาย มีหัว มีมันสมอง ออกไปก็
ยังเป็นคนครบ 32 ประการ แต่สิ่งที่อยู่ คือ อยู่ในนี้ (ผอ.ชี้ไปที่
ศีรษะของตัวเอง) คือ ความคิด

โรงเรียนวัดท่าสะท้อน
: สะท้อนจุดเปลี่ยนการศึกษาชาติ

ท้ายรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย เรามาฟังแนวคิด
ของคนทำรายการ คุณณตยา แว่ววิรุคฺพต์และรศ.ดร.ประวิต
เอราวรรณ สะท้อนชุดประสบการณ์ของความแตกต่าง จากโจทย์
ตั้งต้นปัญหาการศึกษา ถึงปฏิบัติการคืนกระดานดำ กระทั่งความ
พยายามของนักการศึกษาผู้คร่ำหวอดที่จะปลดล๊อคพันนาการ
ในระบบการศึกษา เราพบว่า ประเด็นที่ท้าทายที่สุด คือ ความคิด
ที่ดูเหมือนว่าจะตกผลึกแล้วเหล่านั้น จะเปลี่ยนไปสู่แนวทางการ
ปฏิบัติที่จริงจังเพื่อการแก้ปัญหาได้อย่างไร

ณตยา แว่ววิรุคฺพต์

: เรื่องเป้าหมาย เรื่องการศึกษาของชาติ เด็กจะต้องอ่านออกเขียน
ได้สอบแข่งขันกันเพื่อเป็นเลิศทางวิชาการคือมีความสามารถทาง
วิชาการแต่ต่างกับเป้าหมายการศึกษาของชุมชน คือ เด็กสามารถ
เลี้ยงตัวเองได้ หาอยู่ หากินได้ รักษาฐานทรัพยากรของชุมชนได้
เป้าหมายที่มันแตกต่างกันอย่างนี้ อาจารย์มองว่ากำลังสะท้อน
อะไร

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ

: ผมว่า มีความเหมือนกันอยู่ ปัญหาอยู่ที่การสื่อสารให้ตรงกันว่า
อะไร คือเป้าหมายร่วม ผมมองเห็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของที่นี่ คือ
ทุกคนพูดตรงกันว่า อุปสรรคในส่วนของระบบการวัด และการ
ประเมินผล ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องกังวล โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่ง ฝ่ายจัดการศึกษา ถ้าคะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
จากแบบทดสอบของการศึกษาระดับต่างๆ ออกมาไม่ดี คล้ายว่า

เขาเองไม่สามารถจัดการศึกษาได้ตามเป้าหมายซึ่งที่จริงเราต้องตั้งคำถามว่าเป็นมาตรฐานที่ถูกหรือเป็นไม้บรรทัดที่ตรงหรือเปล่า

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: ไม้บรรทัดอันที่ว่า เขาวัดวิหาหาปลาหรือเปล่า มีวัดวิหาสาน กระจุต-เก็บกระจุต รักษาป่ากระจุตให้สมบูรณ์ มีบรรจุเรื่องเหล่านี้ไว้ด้วยไหม

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: (ยิ้ม)ไม่มี แต่เราพยายามบอกว่า วิธีการวัดผลที่ดี คือ สร้างทักษะ การคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหาต่างๆ เพียงแต่ว่า โจทย์ปัญหาที่จะนำมาวัดเด็กทั่วประเทศจะใช้โจทย์เดียวกัน คงเป็นไปได้เพราะแต่ละที่มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีประเด็นในสังคม ชุมชน แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นในโรงเรียน การจัดการศึกษา คือ เป้าหมายหลักแน่นอนต้องมีเป้าหมายตรงกลางร่วมกัน และต้องมีเป้าหมายซึ่งเป็นเป้าหมายของชุมชนด้วย กระบวนการประเมิน การวัดการประเมินที่โรงเรียน การวัดการประเมินที่ตัวเด็ก ต้องคำนึงถึงตรงนี้ เช่นกัน

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: จะปลดพันธนาการนี้ได้อย่างไร

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: วิธีปลด คือ ต้องคืนอำนาจเหล่านี้กลับมาที่โรงเรียน การคืนอำนาจของเรามี 2 อย่าง คือ

หนึ่ง การคืนอำนาจการบริหารจัดการมาที่ตัวกรรมการบริหารสถานศึกษาหรือตัวผู้บริหารโรงเรียนจริงๆ แล้วออกแบบระบบการเรียนการสอนหรือระบบการบริหาร การจัดการของโรงเรียน คือ ใช้โรงเรียนเป็นฐานจริงๆ โดยนำปัญหาของโรงเรียนของชุมชนนำผู้ปกครองมานั่งถกกันแล้วออกแบบกระบวนการจัดการการศึกษาโดยไม่คิดเป็นพิมพ์เขียวตรงมาจากส่วนกลาง

และสอง นอกเหนือจากอำนาจ งบประมาณ คือ อุปสรรคสำคัญ ประเด็นปัญหาที่ท้าทาย สะท้อนปัญหาเรื่องเศรษฐกิจศาสตร์ทางการศึกษาอย่างชัดเจน ถ้าเราคิดว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเพียง 25 คน ที่นี้ไม่คุ้มค่าเป็นการคิดที่อยู่ในมุมของเศรษฐกิจศาสตร์นำเรื่องของเศรษฐกิจ ความคุ้มทุนไม่คุ้มทุนมาจับแต่ถ้าเรามองมิติคุณค่าของชุมชน มิติทางวัฒนธรรมในการที่จะทำให้เด็กทั้ง 25 คนเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีคุณภาพในอนาคตผมว่าคุ้ม

เพราะฉะนั้นเวลาเราจะบริหารการจัดการโรงเรียน ผมคิดว่า ต้องให้อำนาจหรือให้ชุมชนเขาคูกันจริงๆ ว่าเขาต้องการรูปแบบไหน อย่างไรบ้างซึ่งเวลาเราพูดถึงชุมชน มีปัจจัยเงื่อนไขหลายแบบ

ณตยา แว่ววิรุคูปต์

: คิดว่าที่นี้เป็นที่แรกๆ หรือเปล่าคะที่กำลังเผชิญกับปัญหาลักษณะนี้แล้วกำลังพยายามที่จะหาวิธีการแก้ปัญหาซึ่งในที่สุดอาจจะกลายเป็นต้นแบบ

อาจารย์มองว่าจะมีโอกาสใหม่ที่ทำสะท้อนจะกลายเป็น
ต้นแบบของการสร้างแนวทางการจัดการศึกษาที่สะท้อนอุดมคติ
แบบใหม่ในการศึกษาของชาติ ของชุมชน

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: ผมมองว่า โรงเรียนหนึ่งในสามของประเทศกำลังเผชิญปัญหา
แบบทำสะท้อน เพราะเรามองว่าโรงเรียนเหล่านี้ คือ โรงเรียน
ขนาดเล็กต้องเข้าไปบริหารจัดการเพื่อให้คุ้มทุนในการจัดการ
ศึกษา ถ้าเราตั้งโจทย์แบบนี้อาจจะเป็นการตั้งโจทย์แบบเดียวแต่
คำถามที่ว่า แต่ละที่ แต่ละแห่ง แต่ละภูมิภาคควรจะมีรูปแบบ
การบริหารจัดการที่เหมือนกันไหม ผมคิดว่าไม่น่าจะเหมือนกัน
มันอาจจะมีหลายๆ รูปแบบแต่ว่ารูปแบบเหล่านี้ ไม่ใช่การคิด
จากคนนอก คนนอก หมายถึง คนนอกชุมชนที่คิดว่าโรงเรียนเป็น
สิ่งที่จัดการได้และเป็นของเขา

ส่วนคำถามที่ว่าโรงเรียนวัดทำสะท้อนจะกลายเป็น
ต้นแบบของโรงเรียนอื่นได้ไหม ผมมองว่า ปัจจุบันที่นี้ถือเป็น
ต้นแบบได้แล้ว เป็นต้นแบบที่ทำให้ฝ่ายจัดการศึกษา คือ เขตพื้นที่
การศึกษาชาวบ้านแล้วก็คนนอกอย่างเรามานั่งดูการพูดคุยกันตั้ง
วงเพื่อหาทางออกเกี่ยวกับวิธีการที่จะจัดการศึกษาให้ดี ตรงนี้
ผมคิดว่าที่อื่นก็ควรจะเอารูปแบบแบบนี้ไปนั่งคุยกันว่า ควรจะทำ
อย่างไร

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: แต่คงไม่ใช่ว่า วันนี้ จะจบแบบมีทางออก

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: ผมถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น หลังจากนั้น คือ การพิสูจน์ความจริงใจของแต่ละฝ่าย ซึ่งจริงๆ แล้วกระบวนการที่จะทำให้ทุกคนเข้าใจตรงกันผมคิดว่า เราต้องมองมุมบวก คือ ต้องเอาเรื่องของเป้าหมายการศึกษาเป็นตัวตั้ง อย่ายืนอยู่ในมุมของฝ่ายกระทรวงศึกษาธิการหรือยืนอยู่ในมุมชุมชนโดยตามใจชุมชนอย่างเดียว ไม่ได้ต้องเอาเด็กเป็นตัวตั้ง ต้องมองให้ออกว่า เด็ก คือ ผู้รับผลทางการศึกษาเพราะฉะนั้น ทุกเรื่องเราไม่สามารถคิดแทนเด็กได้ทั้งหมด ผมยังอยากเห็นเรานำเด็กมานั่งร่วมวงคุยกันแล้วถามเขาจริงๆ ว่าเขาต้องการแบบไหน

ณาทยา แว่ววิรุคูปต์

: วันนี้ อาจารย์มองว่าเป็นเพียงจุดเริ่มต้น

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: ผมมองเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ต้องพิสูจน์ตัวเองให้ได้ด้วยว่ากระบวนการวิธีคิดแบบท่าสะท้อนเป็นวิธีการคิดที่จะตอบโจทย์ใหม่ๆ อย่างไรก็ดีมันดีกว่าที่เราไม่คิดอะไรเลยเพราะเรารู้ว่าที่ผ่านมากระบวนการศึกษามันตอบโจทย์อย่างไร

ณาทยา แว่ววิรูปต์

: อาจารย์มองว่าแล้วต้องพิสูจน์ความจริงใจด้วยเพราะฉะนั้นในอนาคต ถ้าหากว่า โรงเรียนท่าสะท้อนกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กแล้วสมมติว่าไม่มีโรงเรียนท่าสะท้อนต่อไปอีกในอนาคต(ถูกยุบ) จะสะท้อนให้เราเห็นอะไรหรือถ้าหากมองอีกทางหนึ่ง โรงเรียนท่าสะท้อนกลายเป็นโรงเรียนต้นแบบของโรงเรียนขนาดเล็กที่ตอบโจทย์ของชุมชน เช่นเดียวกับตอบโจทย์เป้าหมายการศึกษาของชาติทั้งสอง แนวทางนี้สะท้อนให้เราเห็นอะไรไหม

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: อย่างแรก คือ ระบบการบริหารจัดการ เราจะเห็นเลยว่าถ้าที่นี้ล้มเหลวหรือสำเร็จ มันอยู่ที่ว่า เราออกแบบระบบมาถูกต้องหรือยังอย่างไรก็ตาม การออกแบบระบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กผมมีความรู้สึกว่าจะให้ที่นี้สำเร็จมากกว่านั้นภาพความสำเร็จมากกว่านั้น คนที่นี้มีด้วยกัน 3 รุ่น คือ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่และรุ่นลูก ถ้าเราสามารถใช้โรงเรียนท่าสะท้อน ปรับให้เป็นสถานศึกษาการเรียนรู้ไม่เฉพาะสำหรับเด็กรุ่นลูกแต่ปรับเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ของคนทุกรุ่น ระหว่างคนรุ่นลูก รุ่นพ่อ รุ่นแม่และรุ่นปู่ย่าตายาย ผมคิดว่าโรงเรียนวัดท่าสะท้อนจะยังเป็นภาพความสำเร็จจากระบบการศึกษาของเด็กในอนาคตที่เราต้องการให้เป็นเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมไทย

ณาทยา แว่ววิรูปต์

: ไปไกลมาก

รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์

: ไปไกลมาก ผมไม่อยากจะพิสูจน์กันแล้วว่าเด็กที่นี่มีความสามารถทัดเทียมกับที่อื่นไหม ผลสอบโอเน็ต-เอนเน็ต ได้เท่ากับที่อื่นไหม ถ้าเราคิดแค่นี้ เท่ากับเราคิดว่ากลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาเป็นแค่ระดับพื้นฐาน ถ้าไปไกลกว่านั้น คือ เราต้องการเห็นสังคมแห่งการเรียนรู้ชุมชนแห่งการเรียนรู้จริงๆ แล้วเราใช้พื้นที่โรงเรียนเป็นพื้นที่ของการข้ามรุ่นในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนได้ จุดนี้แหละที่ผมคิดว่าจะเป็นการทดสอบระบบการศึกษาครั้งใหญ่ของประเทศ

ณาทยา แว่ววิรูปต์

: หมายความว่า ความสำเร็จหรือการคิดวิธีการแก้ไข มันเริ่มต้นมาจากสภาพปัญหา วันนี้ เราคุยกันเรื่องเปลี่ยนประเทศไทย เปลี่ยนระบบการศึกษาไปไกลกันถึงขั้นที่ว่า การศึกษาไม่ได้มีแค่ในห้องเรียน รอแต่วันที่จะผูกฟังไปเรื่อยๆ แต่ไปไกลถึงขั้นการสร้างการเรียนรู้แก่สังคม ให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

ห้องเรียนที่ผู้ฟังเพราะถูกทอดทิ้งจากการบริหารของ
กระทรวงศึกษาธิการ และอาจจะถูกยุบเลิก ห้องเรียนห้องนั้น
เป็นบ่อเกิดของพลังในการสนทนาหัวข้อ “โรงเรียนทำสะท้อน
สะท้อนอะไร ? ”

คำตอบ -- โรงเรียนเล็กๆ ในชุมชนเล็กๆ กำลังสะท้อน
ปัญหาใหญ่ ของชาติ รวมถึงวิธีการที่ใช้แก้ปัญหา

บทสนทนาในห้องเรียนผู้ฟัง ยังมีจินตนาการที่จะไปสู่
เป้าหมายใหม่กับอุดมคติของการศึกษา -- การเรียนรู้ตลอดชีวิต
ที่ไม่ผูกขาดอำนาจการสร้างความรู้ไว้ที่ กระทรวงศึกษาธิการ
เท่านั้น

หมายเหตุ

หลังออกอากาศรายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ในตอนทำสะท้อน
สะท้อนการศึกษาชาติ ต่อมาในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2554 มีการจัด
เวทีสาธารณะ โดยมีผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช
เขต 3 ชาวบ้านทำสะท้อน คณะกรรมการผู้บริหารการศึกษาและเครือข่าย
การศึกษาจากทั่วประเทศ ร่วมพูดคุยเพื่อหาทางออกจนนำไปสู่การทำบันทึก
ข้อตกลงความร่วมมือ 5 ฝ่าย ในการร่วมกันจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดทำ
สะท้อน นี่คือ จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการเปลี่ยนวิธีจัดการศึกษาของชุมชน
และชาติ

